

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Prvi del.

I.

Čemu to pišem? Ha, čemu sploh še živim? — Brr, po vsem telesu me izpreleta mraz, kosti me skele, in žile so prenapolnjene z zastrupljeno, leno se pregibajočo krvjo. In ta kri mi sili in leze počasi navzgor proti možganom in tišči me, tišči, da jo komaj prenašajo senci moji. Moje oči so krvave in izbuljene ter strme tja v daljavo, iščoč nečesa, stikajoč po opori, na katero naj bi se naslonilo moje telo, katere naj bi se ovilo, da se ne zruši pod grozno težo. Čemu to pišem? Čemu še živim? Ali sam to vem? Ako pride ta rokopis v poznejših letih komu pred oči, naj se nikar ne muči ž njim, da bi ga prebral. Koristi ne bode imel od tega. Kvečjemu ga potlači nevidna roka k tlom, da ne bode mogel več vstati, ali pa mu bode pri srcu tesno, tesno, in negotovih korakov, s pridušenim jokom in s studom do vsega bode tedaj obiskal ljubico svojo. A ko bode hotel iztegniti roko, da bi jo objel okoli pasa kakor v prejšnjih, lepih dneh, tedaj mu bode roka omahnila in leno obvisela v naslanjaču. In glava se mu bode sklonila na prsi, in oko se bode branilo, da bi gledalo v cvetoči, ljubezni kipeči obraz! Bežal bode. — Čemu to? Rokopis naj uniči, raztrga naj ga, da se bodo kosci razkropili v vetru na vse strani; in njegova zadovoljnost bode ostala nekaljena, njegovo oko bode i nadalje gledalo v svet jasno in brezbrizno . . . Jaz pa pišem to samo spričo tega, da pozabim, kako počasi razpada moje telo, kako mi ginejo moči, kako se ulega na dušo moja gosta, neproderna tema. Tema . . .

Moja obleka je stara in oguljena. Na komolcih so se pri suknji zrahljale niti, in skozi nje se svetlika srajca. Hlače so okoli gležnjev zamazane in razjedene od prahu in blata. Pete pri črevljih so pošvedrane, a podplati zijajo ob straneh, kakor bi bili žejni. In klobuk je prepoten, in veliki mastni madeži na njem se vidijo že na sto korakov. Kaj ne, čudna obleka? Haha, ali se mi ne smejete, ko sem se vam predstavil? Me morda pomilujete? — Ljuba moja gospo-

dična, ti, ki imaš parfumovane lase in svilene robce, ki pišeš zaljubljene besede samo na duhteč, ozek in obliznjeno gladek papir, ti, katere noga pozna samo parket, ali ne zamižiš, ko vidiš pred seboj to čudovito sliko moje vnanjščine? Ali se ti ne zaviha fino oblikovani nosek, ko te doseže vonj, ki puhti od moje osebe? . .

Toda, kaj vnanjščina! Še vse lepša je moja duša! Haha, goba pri gobi, otekline pri oteklini! Ali naj ti jo razgrnem? Ali si že slišala kaj o — recimo — Mrtvem morju? Vonj po žveplu, gosta, temno-umazana voda, ki v njej ne živi nobena božja stvarca, prazni bregovi, a nad njimi vedro nebo in lepo, zlato solnce božje! Vidiš, to je — duša moja! Da bi vsaj to solnce ugasnilo, da bi žarki njegovi otemneli in izgubili svojo pohotno toploto! Ah, potem bi vsaj laže dihal, potem bi vsaj ne čutil take groze, vdal bi se in resignirano uklonil glavo . . Tako pa ne morem, ne morem . .

In to pišem v gozdu. Nekoliko vzvišen je ta kraj, in lep razgled se mi nudi tja doli do bele Ljubljane. Glej, od daleč se sivi ljubljanski grad, in dobro razločujem drevje na planoti. In spominjam se onih časov, ko sem še tamkaj skakal mlad dijaček, ko je še veselo plula kri po mojih žilah in me niti strah pred dvojko ni mogel ukrotiti! Pod gradom se svetlikajo cerkveni križi in rdeči kupola cerkve sv. Nikolaja . . .

Okoli mene je vse tiho. Jesen je. Prvi rumeni listi že leže pod drevesi, a kolikor jih je še po vejah, trepečejo in šume v tihi bolesti. Po deblih se opleta srobot, in veliki, predivasti njegovi šopi se bleste v jasnem jesenskem solncu. — V grmovju je zašumelo. Vejica se zaziblje, in prikaže se zvedava, drobna glavica taščice. In ta glavica se nagne na stran, in temno očesce me motri začudeno in milo, da me gane do srca. Tako me je gledalo samo še eno oko, a to pred dolgim, dolgim časom! . .

Pod menoj v daljavi se vije Sava. Motna je in kalna od večrajšnjega dežja, a vendar se včasih vzdigne val, ki se zablišči sreberno ter razprši v tisoč svetlih biserov. In vprašam se, kako me morejo take prikazni v naravi sploh še zanimati, kako je to, da mi pri njih še vztrepeče v srcu struna, ki bi bil menil, da je pretrgana že davno. Da, to je čudno! Pri vsem, kar sem doživel in prestal, pri vsej grozni temi, ki je legla na mojo dušo, pa me pretrese malenkostni naravni pojav, in svetel žarek šine kakor blisk v to temno noč ter jo za hipec razsvetli, da ni več tako črna, tako strašna. Ali ni tedaj še upanja, da ozdravim? Toda, kje naj iščem zdravila, kje hladila pekočim ranam, kam naj se obrne vzdvojeno srce?

Moj Bog, pred tebe, ki dihaš iz tisočerih dreves, obkrožujočih me, ki me gledaš iz zadnjih jesenskih cvetic, ki se mi bliščiš nasproti iz veličastnih valov šumeče reke ter rahlo plavaš nad mano neviden in nečuten na azurnem oboku, pred tebe, ki te že dolgo več nisem hotel poznati, pred tebe padam v prah, in srce mi vzklika glasno in obupno: Otmi me, o gospod, otmi me! Ne pusti, da me pogoltno brezdanje brezdno, ki se je že privilo do mojih nog! Otmi me! —

II.

»Noter!«

Skoro nisem več poznal glasu svojega očeta, ki se je odzval na moje trkanje. Tako vesel in glasen je bil! Srce mi je utripalo skoro glasno, ko sem pritisnil kljuko ter stopil čez prag njegove sobe. Moj oče je sedel v naslanjaču, sklonjen nad mizo, ter je ravno obiral mastno bedro puranovo. Po prsih navzdol mu je visela snežnobela servijeta, a obraz se mu je svetil zadovoljnosti in tihe sreče. Njegove oči so se smejale in so bile obrnjene na bedrce, in tolsti beli prsti so se ročno pregibali ob njem. Na mizi je čepela ozka buteljka in zraven nje kelihasta čaša, napolnjena do polovice s kipečim, zlatim vinom!

»Česa želite?«

Ni se ozrl kvišku in stavil je to vprašanje navadno, vsakdanje. Gotovo je mislil, da ga je posetil kateri njegovih dolžnikov. A mene je to vprašanje zbodlo, ponižalo. Kri ni voda. Ali pri njem je bila voda, to je kazalo vse. Ali bi mogel biti sicer tako zadovoljen, tako tolst in brezbrizen? Res, pričakoval sem bil, da najdem na njegovem obrazu nekaj, kar bi mi bilo pokazalo, da mož trpi, da ni pri njem vse v redu, da želi nekaj popraviti. Pričakoval sem, da je morda kes podaljšal poteze na njegovih licih ter mu zarisal vsaj trpko potezo okoli njegovih usten. Toda — nič! Leta, odkar ga nisem videl, so hitela mimo njega brezsledno; vsak novi dan ga je vidno pomlajal. In ali ni to prav? Čemu mi ni to všeč? Kakšen sin sem, da mu tega ne privoščim? Ta vprašanja sem si stavil pri pogledu nanj in čutil sem, da sem kriv. Toda pomagati si nisem mogel. Moj oče je egoist, a egoist sem tudi sam. -- In še hujša nezadovoljnost se me je polotila . . .

Stopil sem korak dalje proti mizi in dejal sem tiho, komaj slišno:

»Oče! . . .«

V tistem hipu me je začelo nekaj dušiti v grlu, in komaj sem pogoltnil in zadušil jok, ki si je iskal duška iz tesnih prsi. A oče moj je povzdignil obraz od bedra ter me pogledal s svojimi malimi, svetlimi očmi. Toda v njih se je zrcalilo samo nekako začudenje, drugega nič, prav nič. Pogledal me je, kakor pogleda starejši hlapec mlajšega, ki je komaj isti dan vstopil v službo.

»Aha, ti si?«

In nasadil je na vilice šop bele endivije, odprl usta ter žvečil počasi, da se je slišalo hrustanje izpod njegovih zob. A jaz sem si nehote mislil: dobre zobe ima! . . . Kako se mi je videla ta misel neumna v tem hipu! Stresel sem z glavo, da bi jo prepodil, a vedno se mi je ponavljalo samo ob sebi: dobre zobe ima, dobre zobe ima! — To me je storilo nervoznega. In nobena pametna beseda ni hotela več iz mojih ust. Hipoma mi je ušlo: »Oče, dobre zobe imate!«

Ustrašil sem se ter se hotel popraviti. Ali očetu so se usta raztegnila na smeh, in dejal je hahljaje:

»To se pravi, sinko moj, da si mi nevoščljiv, in da kažem za svoja leta veliko predober tek. Ni li tako? — Eh, čakaj, še bode poteklo nekoliko Save, predno me poneso! In še potem ostane pri starem. Saj veš, ti ne dobiš nič! Haha!«

In smejal se je glasno ter pozvonil.

V sobo je stopila stara kuharica Marjeta. Ko me je zagledala, je vprla svoje oči ostreje v mene, da bi se prepričala, ali sem res jaz, ali je samo moj duh. A ko je videla, da sem res jaz, v lastni svoji koži, tedaj ji je šinila kri v glavo, in pripognila se je hlastno nad mizo ter začela pospravljati prazno posodo, ne izpregovorivši besedice.

Moj oče pa ji je dejal:

»Skrbi, da me zdaj nihče ne moti!«

Takoj nato je izpil ostanek vina iz kozarca, naslonil se v naslanjaču nazaj ter zamižal. In ni pretekla niti minuta, že je spal sladko, kakor spi dete v zibeli.

Marjeta pa ni vedela, kaj bi storila. Gledala me je nekoliko časa nema, a potem se je ohrabrila ter dejala tiho, a ostro:

»Oddalite se zdaj, saj lahko pridete pozneje!«

Ni mi bilo v mislih niti od daleč, da bi jo slušal. Lahko sem se spustil na bližnji stol, prekrižal roke v naročju ter mirno obsedel.

Tedaj pa ni rekla ničesar več. Oči so se ji zabliskale jeze, in sedla je na meni nasprotni stol ter zaždela. Samega z očetom me ni hotela pustiti . . .

V sobi je bilo mirno, čulo se je samo dihanje očetovo. Skozi nizko spuščene zastore so silili ob presledkih svetli solnčni žarki, po stropu je plazilo nekoliko muh, in nekje v lešu se je začulo rahlo pritrkavanje trdoglavovo. Tam v kotu pa je stala medenoročajna težka blagajna očetova.

Pogled mi je splaval po sobi. Vse je bilo tu še po starem. Ista stara oprava, isti red, celo isti vzduh! In glej, tam nad predalnikom tudi še vedno ista slika pokojne moje matere! Nad snežnobelim, nekoliko ozkim čelom širok okvir bujnih, črnih las, a pod obokanimi, plavimi obrvmi dvoje velikih, sanjavih in globokih, od dolgih svilenih trepalnic obrobljenih oči. Moj Bog, kakih oči! In ta izraz na nežnem, skoro prozornem inkarnatu njenih dražestnih lic! V tem izrazu leže odprte cele knjige. Nekdo je želel, da ne bi bil ta izraz tako otožen, tako holesten, da bi dihal vsaj najmanjši znak življenja. Življenja? Haha, kakšnega življenja!? Moja mati je umrla za sušico, razumete, za sušico! In umirala je leta in leta! Ko sem jo izgubil, je bila stara komaj šestindvajset let, a jaz šele šest! Oh, dobro se še spominjam. V sosednji sobi je slonela v naslanjaču. Njena glava in hrbet sta se vdirala v bele, mehke blazine, katere so ji bili podložili; njeni roki s koščeniimi, prozornimi prsti sta bili speti druga v drugo, da sta se palca križala na vrhu. In okno je bilo odprto na stežaj. In njene že brezbarvne oči so strmele tja ven, tja na vrt, kjer je trosil majnik svoje cvetje po drevju in grmovju, kjer so prepevali slavci in je penica že znašala bilke za svoje gnezdo. Tedaj pa se je obrnila proti meni, ki sem čepel pri njenih nogah. In pogledala me je, in njena desnica je počasi polzela po mojih kodrih. Tedaj pa so zašepetala njena usta:

»Da bi bila vsaj jesen . . . vsaj jesen!«

A mene je prijela neka groza. Planil sem kvišku ter zavpil. V tem hipu so se začela odpirati vrata, prihiteli so oče, teta, postrežnica . . . soba se je polnila z raznimi obrazi.

Mati moja pa je bila mrtva. —

Mrtva. —

III.

Moj oče je veletržec. Njegovo premoženje se kopiči, valja se po zlatu. Pred nedavnim časom je še bil državni poslanec. Koliko je bil v to sposoben s svojimi štirimi realičnimi razredi in neko nemško trgovsko šolo, to ni moja zadeva. Jaz ga natančneje poznam samo izza štirih sten domače sobe. In tu vem, da se ni nikdar zame

veliko brigal. Bil je vedno osoren in redkobeseden, čestokrat surov, a zraven častihlepen in prezirljiv. Živel je samo sebi, svojemu trebuhu in svojemu denarju. A navzlic temu sem mu bil vdan, in ne motim se, ako rečem, da sem ga ljubil. V mladosti me je prepustil domačemu vzgojitelju, ki je moral z menoj stanovati in spati v isti sobi. Pozneje me je poslal v realko v Ljubljano, a po končani maturi me je pridržal doma, kjer sem se moral vaditi in delati v njegovem komtoarju pod vodstvom starega in izkušenega knjigovodje. Tam sem moral sedeti dan za dnevom točno kakor vsi drugi praktikanti. Proti temu ni bilo ugovora! Obedoval in večerjal sem skupno z očetom, in tu se je govorilo vedno le o kupčiji, semtertja o politiki, a drugega nič. Vzgoja moja torej ni veljala veliko. In to se je najprej pokazalo v družbi, ki sem bil včasih prisiljen zahajati vanjo. Videlo se mi je takoj, da nisem vzrastel pod pazljivim in ljubečim očesom materinim, da me ni gladila mehka ženska roka, da niso sladke besede njene božale in negovale čuvstev mojega srca. Nekaj trdega in odurnega je ležalo v mojem značaju, a tega niti niso opazili toliko drugi, kolikor sem čutil to sam. In kolikrat sem prišel spričo tega v zadrego! Ta vedni neprijetni občutek me je prisilil, da sem začel iskati o prostih urah raje samote, negoli družbe. Često sem po leti posedal na vrtu v lopi ter bral, a jeseni sem samotni lazil s puško po očetovem lovu ter najraje stikal po najtemnejših stezah in goščah. In gozd se mi je priljubil, a ž njim so se mi priljubili tudi vsi njegovi prebivalci. Od začetka sem semtertja še ustrelil kako žival, a ko sem natančneje spazil njih življenje, tedaj mi je puška navadno ležala na strani. Sam sem pa čepel kje na kakem trhlem štoru, ležal v mehkem mahu ali slonel ob širokem deblu. Greh se mi je videlo, da bi ustrelil še kdaj žival, ki ima prav tako pravico do življenja kakor človek. In v sanjah vtopljen sem prebil čestokrat ure in ure na istem prostoru; pogrešal nisem ničesar in nikogar. Sam s seboj sem bil zadovoljen, ko je vladala okoli mene sveta tišina, ko nisem čul drugega kakor skrivnostno vršenje v temnih viških visokih smrek ali pritrkavanje žolne po preperelih deblih in njen glasni »piv, piv«, ko je švignila kakor blisk čez mojo glavo. In moje oko se je vzradostilo, ko so prihajali mehki solnčni žarki eden za drugim skozi goščo ter plesali po zelenem mahu, da so se videle njih nitke nežne in mehke kakor svila, in se je razgrinjala pred menoj najkrasnejša preproga, kakršne ne premore v svojih haremihi niti perzijski šah. Haha, le smejajte se, češ, da sem sentimentalni ter da pretiravam! Toda poskusite sami, vrzite se gozdu v naročje, seznanite

se ž njegovimi čudesi, in spoznali bode v njem to, kar sem spoznal jaz, našli bode v njem Njega, ki sem ga našel jaz! In vaše duše se bodo omehčale, in vi bode ljudje, ki bode čutili človeško, in vaše srce bode prevzelo usmiljenje do sobrata trpina . . .

Zakaj sem te zapustil, o gozd! . .

Na realki sem imel tovariša Alfreda N., ki mi je bil od vseh najljubši. Bil je krotka in blaga duša, nadarjen in priden kakor nihče drugi. Do njega me je vedno nekaj vleklo. Ako sem le utegnil, sem se mu pridružil na izprehodu ali sem ga obiskal na domu, da sva študirala skupno. Spoznal sem ga bil do dna in videl sem, da je najidealnejši mladenič, kolikor jih je bilo med nami, kolikor sem jih jaz sploh kdaj videl. Od njega je bilo pričakovati veliko, in priznati moram, da sem bil jaz tisti, ki mu je mnogokrat prorokoval najsijajnejšo bodočnost. In že njegov idealno lepi obraz je moral vsakega sprijazniti ž njim, in imel je res tudi mnogo občudovalcev, mnogo prijateljev. Po dovršeni maturi je odšel na Dunaj na tehniko. Pri najinem razhodu sva si obljubila večno prijateljstvo. In res sva si nekoliko časa dopisovala prav pridno ter navduševala drug drugega za one ideale, ki sva jih gojila, dokler sva se še mogla shajati. Toda kmalu so romala skoro samo še moja pisma na Dunaj, a prijateljstva so bila vedno redkejša, resnejša in pisana v nekem tonu, ki me je presenečal takoj od začetka. Začel sem razmišljati o vzroku, a nisem ga mogel najti in ostal sem s svojim razmišljanjem nazadnje na cedilu, kajti njegova pisma so kmalu potem prenehala popolnoma. Jaz sem mu pisal še nekoliko časa, toda slednjič sem opustil dopisovanje tudi sam. In dolgo nisva vedela drug za drugega. Semtertja sem slišal iz ust kakega prijatelja, ki sem slučajno naletel nanj, da se mu godi dobro, da je veseljak ter da nima dozdej še nobenega izpita. A nikakor nisem hotel verjeti takih vesti . . .

Življenje moje je potem potekalo enakomerno, počasi, brez vsakterih dogodkov, enako življenju puščavnikovemu. Toda moje srce je bilo mirno, ni si želelo boljših dni. Semtertja sem se sicer videl sam sebi za svoja leta prestar, preresen in nenormalen. Ali v tem je moja noga vendar teptala božjo zemljo brezšumno in brezsledno! Včasih pa, ko sem začel o tem razmišljati, navdajala me je ta tišina z nekim strahom in srčno tesnobo. Toda vselej sem se takih občutkov otresel naglo in energično, in nastopilo je zopet kmalu prejšnje stanje . . .

Nekega dne pa dobim hipoma in nenadno od Alfreda dolgo-vezen list, v katerem me prosi oproščenja, da je tako dolgo pozabil

name, ter mi naznanja, da pride prihodnji teden v naš kraj. Ako bi bilo mogoče, tedaj bi najraje videl, da bi mogel stanovati nekoliko časa pri meni, da bi pogrevala stare spomine ter se tako zopet pomladila za nekoliko let. — Kdo je bil veselejši od mene? Kakor že dolgo ne, mi je vzkipelo srce, in v duhu sem si slikal lepe ure, ki me čakajo ob prijateljevi strani. Razodel sem takoj očetu vsebino lista ter ga prosil, da smem sprejeti prijatelja. Bil je zadovoljen ter ukazal je pripraviti zanj vse potrebno, da bode stanoval udobno...

In res, že dva dni pozneje sem ga sprejel na kolodvoru. Komaj sem ga spoznal. Kar ga nisem videl, je bil zrastel, in njegove prsi so se bile razširile ter ga delale postavnega moža. Toda, ko sem mu pogledal natančneje v obraz, sem osupnil. Dasi nisem bil tačas še poznavatelj ljudi, dasi sem imel o človeštvu še jako primitivne pojme, vendar me je izraz na teh licih dirnil jako neprijetno. One idealne in prikupljive črte iz prejšnjih časov so se bile zabrisale docela, in namesto njih so se kazale neke meglene, sarkastične, celo nizke strasti izražajoče poteze. A oči so bile izgubile prejšnji čisti žar, ki je v njem plamtelo dokaj ognja, vnetega za vse lepo in vzvišeno, in mesto njega se je zrcalila tam samo še napol ugasla, izpod pepela komaj vidna, trepečoča iskra. In ko so se zaokročila njegova ustna na nasmeh, s katerim me je hotel sprejeti ob sestanku, so se mi prikazale izpod njih skoro brezzobe čeljusti. Zazeblo me je, in obrnil sem oko v tla. V mojo dušo pa se je vselila neka mržnja do prijatelja. Nikakor ga nisem mogel biti vesel, dasi sem si takoj očital, da ne ravnam prav. Morda ga je izpremenila samo nesreča, in tedaj je moja dolžnost, da mu pomagam, kolikor je v moji moči . . .

V takih mislih sem molče korakal ž njim proti domu. A on je govoril neprestano, držeč me pod pazduho. Za nama je stopal postrešček, noseč njegov kovčeg. Ozrl sem se bil enkrat v naglici na ta kovčeg. Bil je ob robovih oguljen, in nekdanj črno usnje je bilo že dobilo rjavkasto barvo. Videlo se je, kakor bi bilo dolgo časa preležalo v kaki beznici med nečednimi, trhlenimi stvarmi, od katerih puhti jedek, zagaten vonj. A tedaj sem nehote povzdignil vnovič pogled na Alfreda. Vzdignil je bil prav levico proti meni. In tedaj sem bil zapazil, da mu škili izpod širokega rokava ne prečedna srajca.

A on je govoril in govoril. In kolikor več je govoril, toliko bolj me je mineval oni neprijetni občutek do' njega. Sčasoma sem pozabil njegovih čeljusti, pozabil oguljenega kovčega in umazane srajce in slišal sem samo še njegove besede, ki so bile duhovite

in dovtipne, dasi je bil glas njegov trd in hripav. Predno sva bila doma, sem bil prepričan, da je Alfred sicer nesrečen, a vedno še pošten in značajan človek . . .

In to je bila moja usoda . . . Usoda! . .

IV.

Alfred je stanoval zraven mene v sosednji sobi. Imela sva skupen vhod, a iz moje sobe so bila vrata v njegovo. Tako sva se lahko še pozno v noč razgovarjala, že ko sva ležala vsak v svoji postelji. Mojemu očetu se je bil prijatelj prikupil takoj, a pozneje ga je imel vsak dan rajši, in Alfred se je počutil vsled tega pri nas tako izborno, da niti ni mislil na odhod. In kakor bi bilo samo ob sebi razumevno, smatral ga je vsakdo v hiši kmalu za pravega domačina. A on se je znal tudi vesti proti vsakemu tako, da so ga imeli vsi radi, bodisi tudi najmanjši hlapec. Vsak dan, ko sem opravil svoje navadno delo, sva se s prijateljem izprehajala po okolici. Črez dan pa, ko sem bil jaz zadržan, sedeval je najraje v sobi ter — kakor je poudarjal — čital iz mojih knjig, ki sem jih imel obilico na razpolago. No, jaz ga nisem utegnil nadzorovati in verjel sem mu, karkoli mi je pripovedoval, kako je ubil zopet dan . . .

Tako so minevali dnevi in tedni . . .

Neki večer se je Alfredu posebno mudilo, da bi zaspal. Dvakrat mi je bil že voščil lahko noč, a jaz sem še vedno govoril. Ko je pa vnovič suho in nekako kratko dejal: »Sedaj pa zaspiva!« tedaj sem umolknil tudi jaz. Toda zaspati nisem mogel! Bil sem nekam razburjen in premetal sem se dolgo semtertja. Pri tem se mi je pa zdelo, da tudi prijatelj moj v sosednji sobi ne spi. Dasi ni bilo čuti o njem nobenega glasu in se mi je videlo, da diha redno in globoko, vendar mi je nekaj reklo, da bedi. Bilo je, kakor bi plavalo nekaj posebnega po vzduhu, kakor bi hodil po njej nekdo neslišno, nevidno, a vendar kakor bi me obkrožala in doletavala njegova sapa. In nekam tesno mi je prihajalo. Izkušal sem zaspati. Potegnil sem odejo črez glavo, a še predno sem se popolnoma zakril, je pomolil mesec svojo plešasto glavo pri gornjem delu okna v sobo, in začrtali so se v njegovi luči razločno razni predmeti. In tedaj sem tudi zapazil sredi sobe visoko postavo svojega prijatelja, ki je stopal previdno po prstih proti izhodu. Pod njegovo nogo je zaškripala deska, postal je nekoliko, ozrl se proti moji postelji, a takoj je stisnil ramena ter lezel dalje. Komaj slišno je zaškrtala ključalnica, po sobi je vztrepetal rahel prepih, in Alfred je izginil . . .

Razne misli so se mi pojale po glavi, ko ga le ni hotelo biti nazaj. Ležal sem vznak nepremično in roke sem držal stisnjene pod glavo. Hotel sem biti popolnoma miren, hotel sem vnovič zaspati, toda ni šlo. Počasi se me je lotevala razburjenost, neka nenavadna, mrzlična vročina mi je silila v glavo, in čutil sem, kako mi vztrepetavajo žile v rokah. Zganil sem se ter se prijel z desnico za čelo. Bilo je potno in polzko. A okoli srca mi je bilo tesno, kakor bi bil zagrešil hud zločin. Čemu vse to, sem se vprašal hipoma. Kaj me je tako razburilo? Ali imam kak povod, da sem zašel v tako nenadno ekstazo? Saj vendar to ni nič posebnega, ako gre kdo po noči iz sobe? Smešno! Nasmeljati sem se hotel, a iz ust mi je ušel samo zategel, hripav glas, ki se je ostudno razlegal po tihi sobi. Ustrašil sem se samega sebe ter se naglo obrnil v steno. Bila je hladna, in vročemu mojemu čelu je prijala ta hladnost tako, da sem tiščal z glavo ob njo. Toda dolgo nisem strpel v taki legi. Vrgel sem odejo raz sebe, skočil iz postelje ter odprl okno. Hladni nočni vzduh mi je zavel nasproti, šepet drevesnih vrhov mi je udaril mehko na ušesa, a tam od daleč izza mostu se je glasilo otožno žabje regljanje. Naslonil sem se na okno, in za hip mi je odleglo. Ne vem več, koliko časa sem tako slonel, ne vem več, kaj sem mislil, a dobro se spominjam, kako se je hipoma pojavila v meni neka temna slutnja, da je ta večer začetek moje nesreče. Vidnega vzroka do takega domnevanja ni bilo nikjer, moje življenje je teklo še vedno po starem izvoženem tiru, nič posebnega se mi tudi nocoj ni primerilo — in vendar . . . In vendar! Čemu pa je šel tako tiho iz sobe, po noči . . . kakor tat!? Da, moje življenje je na razpotju, pa naj reče kdo, kar hoče, pa naj se marsikomu vidi še tako čudno!

Ko sem se prebudil iz misli, so me pekle oči in čutile so se, kakor bi bile obrobljene od solz. A ko sem potegnil s prsti okoli vehic, so bile suhe in vroče. Alfreda le še ni hotelo biti. Tedaj sem pa zapazil spodaj na vrtu senco, ki se je oprezno gibala mimo grmovja pod drevjem od nasprotne strani proti hiši. Pesek je nekolikrat zaškrtal pod nogami, zazibala se je semtertja kaka veja ob stezi, a jaz sem spoznal v prihajaču Alfreda . . .

Nekoliko hipov pozneje so se odprle duri moje sobe, in prijatelj je vstopil. Sam ne vem, kaj sem nameraval v prvem hipu. Bržkone sem hotel zopet leči ter se potuhniti. A v istem hipu me je nekaj sunilo par korakov naprej, in stal sem sredi sobe. Prav tam pa je bila senca, in ni me bilo lahko takoj zapaziti. In ko je

Alfred lezel dalje, je zadel ob mene. Začutil sem, kako se je stresel, ko je njegovo telo sunilo ob moje, in viknil je:

»Kdo je tukaj?«

A takoj, kakor bi se sramoval svojega nenadnega strahu, se je rezko zasmeljal ter dejal:

»Ah, kako sem neumen! Saj si vendar ti, Robert!«

»Da, jaz sem, ves jaz!« odgovoril sem trdo ter stopil s pota.

Alfred je hotel še nekaj reči, toda premislil se je. Bržkone ga je osupnil moj trdi glas. Stisnil je ramena ter stopal mimo mene v svojo sobo. Njegovo ležišče je zaškripalo, slišalo se je še, kako se je v postelji obrnil na stran, a čez nekoliko hipov je bilo vse tiho kakor v grobu.

Tudi jaz sem kmalu potem zlezel zopet v posteljo, a dolgo nisem mogel zaspati, dasi sem bil truden in izmučen. Na vzhodu se je že nebo rdečilo, in ptiči so že žvrgoleli pod mojim oknom, ko me je objela neka omotica, iz katere se je izvršil prehod v trdno spanje, da sem se zbudil, ko je stalo solnce že visoko na nebu.

Pogledal sem v spalnico Alfredovo. Ni ga bilo več tam. Slabovoljen in sam s seboj nezadovoljen sem odšel po svojih potih. —

V.

Naslednje dni nisva z Alfredom govorila mnogo. Najina zabava je postala hipoma prisiljena, neka nevidna stena se je kar čez noč dvignila med naju. Jaz sem se siloma izkušal otresti onega neprijetnega občutka, ki se me je polastil vselej, ko sva se sešla. Ali vedno sem podlegel in od dne do dne sem bil odurnejši. Alfred je to občutil ter bržkone tudi slutil, da je to učinil oni večer. Ali ni se mi silil v obližje, niti se ni opravičeval, pač pa je postajal njegov obraz od dne do dne resnejši, in videti je bilo, kakor bi se naseljevala vedno globočja žalost v njegovo srce. Začel sem si očitati, kako morem biti tak proti njemu, ki mi vendar ni storil prav nič žalega hote, ki me bržkone niti v mislih ni hotel žaliti. Silil sem se, da bi izpustil ono kal nezadovoljnosti iz svoje duše, a pri vsakem novem poskusu mi je postajalo tesnejše. Vedno in vedno se mi je v takih hipih vsiljeval v spomin oni večer, vedno sem videl prijatelja, ki je s stisnjenimi rameni v mesečnem svitu stopal po prstih iz sobe. In vedno teže sem zrl v bližini svoji njegov obraz, da, zoprni mi je postajal celo duh, ki je puhtel od njegove obleke.

Neki dan po obedu, ko sem stopal na vrt, me je ujel na stopnicah Alfred. Prijel me je trdo za roko ter me ustavil.

»Samo eno besedo,« je dejal polglasno.

Postal sem ter zrl v tla.

»Ti si me že sit! Berač ti je že prenadležen, zato odidem jutri!« Izpregovoril je te besede naglo, skoro šepetaje ter mi zrl v obraz, da sem moral tudi jaz povzdigniti pogled. V njegovih očeh je plapolal očitajoč ogenj, ki se je pa takoj izpremenil v izraz mehke otožnosti, ko je dostavil:

»Torej brez zamere, pozabi nepovabljenega gosta! Kaj ti hočem jaz, ti si — bogat!«

Nenadno so me zadele te besede. Da bi mi kdo očital, kako sem se ga naveličal, ker je siromak, ker je berač, tega nisem mogel prenesti. Rekel naj bi mi bil karkoli drugega, zalučal naj bi mi bil v obraz najpodlejšo psovko, obrnil bi se bil in odšel, ne meneč se dalje zanj. A to očitanje, to me je spravilo ob pamet. Hipoma se mi je zasmilil Alfred, prešinila me je zavest, da sem mu delal krivico, in tudi, ako bi mi bil storil Bog ve kaj hudega, spričo njegovih izgovorjenih besed bi moral pozabiti vse.

Alfredovo oko je še vedno viselo otožno na mojem obrazu. A v istem hipu se je obrnil ter počasi stopil više na stopnico. Toda jaz sem bil takoj za njim in, moleč mu desnico, sem dejal počasi in s težkim glasom: »Prijatelj, odpusti mi!«

Nagnil se je k meni, pomolčal je nekoliko, kakor bi nekaj razmišljal, a skoro je dejal: »Pojdiva v sobo!«

In kakor jagnje sem stopal za njim, molče, hlastno in z utripajočim srcem . . .

No, in zopet sva bila dobra. In jaz sem se čudom čudil, kako me je mogel spraviti sam na sebi tako ničeven dogodek v tako stanje, kako mi je mogel vcepiti tako ravnanje proti prijatelju. Gotovo sem moral biti bolan, moji živci niso mogli biti v redu! A sedaj sem ozdravel in zahvalil sem Boga, da se je stvar razvozlala tako lepo. In sklenil sem čuvati sam nad seboj, da ne postanem recidiven. A Alfred se je odslej v mojih očeh le še povišal, najino prijateljstvo je zadobilo novo, trdnejšo vez . . .

V deželi pa je bilo pozno poletje. Suša je bila nastopila, zemlja je orjavela in razpokala. Kamor je stopila noga, tam se je vzdignil izpod stopala rjavkast prah ter silil v grlo, nos in oči. Po vzduhu je vse plesalo in se vrtelo pred očmi, a listje na drevesih je pordevalo ter ohlapno viselo navzdol. Semtertja je že kak list leno in počasi plul proti tlom ter padel na suho stezo, kjer ga je pomandrala človeška ali živalska noga. Vse, ljudi, živali in rastline, vse je

tlačila neka nevidna, moreče-soparna moč navzdol, da se ni dalo niti dihati, da je bilo videti, kakor bi vse strmé in plašno, a zraven z otopelim izrazom pričakovalo, kdaj se raztopi in sežge v veliki razbeljeni peči. A še vedno nobenega, niti najmanjšega oblčka na svinčenem, enakomernem, dolgočasnem oboku!

Alfred in jaz sva v tem času najraje bivala na vrtu. Tam med gostim malinjem pod skupino vitkih smrek je stala lesena vrtna lopa. Tja notri je le redkokdaj prisijal solnčni žarek, tam je bilo tudi o poldanskem času mračno in hladno kakor nikjer drugje. V tej grozni soparici so sicer tudi omedlevale smreke nad lopo, povešalo je malinovje svoje vejevje in listje, posušil se je bil skoro potoček, ki je sicer žuborel v ozadju, priplul je v lopo gorkejši zračni curek, a bilo je vendar še vedno prijetno in dovolj hladno.

Tedaj je pa moj oče najraje ostajal v svojih sobah pri zaprtih poletnih oknih in nizko spuščениh zastorih. Ni se rad pregibal, sedel je samo napol oblečen v naslanjaču, dopoldne delal, po obedu pa navadno kimal in dremal. Proti večeru, ko so se odprla okna in se je zrak vsaj nekoliko ohladil, vozil se je navadno na izprehod. Z Alfredom sva bila torej skoraj vedno le sama na vrtu. Vrtnar se ni dosti brigal za naju, navadno je delal na nasprotni strani vrta ter se često jezil nad svojim vrtnarskim pomočnikom, ki mu ni bil nikdar dovolj hiter in spreten. Njegove ne prelaskave besede so čestokrat prizvenele na najina ušesa ter prinašale neko izpremembo v to nenaravno tišino . . .

Neke sobote popoldne je bilo. S prijateljem sva podelala v lopi po lesenih klopih z mehкими blazinami pod glavo. Razgovarjala sva se o našem najnovejšem slovstvu ter se vnelala za njegov lepi razvoj. Bila sva v najživahnejšem pogovoru, ko Alfred hkratu umolkne. Na svoje vprašanje »kako pa sodiš o slogu?« nisem dobil odgovora. Obrnjen sem bil od prijatelja v nasprotno stran, zato sem ponovil svoje vprašanje. Ali tudi sedaj ni bilo iz njega nobene besede. Zravnam se torej kvišku in pogledam nanj. Napol sede je nepremično upiral svoj pogled skozi vrata tja proti zadnjemu delu naše hiše. Ozrem se tja tudi jaz. Ali nič posebnega nisem opazil. Pri vodnjaku sredi dvorišča je stala dekla; pripognjena je bila nad bakren škaf ter ribala. Njeni rokavi so bili zavihani nad lakti, da so se videle rjavkaste, sicer pa polne in okrogle roke, kako so urno švigale semtertja, pomakajoč mokro prteno cunjo v drobno raztolčeni beli pesek ter potem dosledno drsajoč po škafovem obodu, da so se kazale izpod nje vedno svetlejše, v solncu se svetlikajoče lise. Na glavi je

imela rumenkasto, nad čelo nizko razpuščeno ruto, da se je pod njo skrival ves obraz. Njeno krilo pa je bilo izpodrecano, in videle so se gole noge še nekoliko nad gležnji. Da, te noge sem moral pogledati vnovič! Stale so na nekoliko vzvišenem, polzkem kamenu, da so se lahko razločevale od daleč. A bile so tako majhne kakor desetletnega otroka in v členu tako ozke! Toda takoj nad členom so se polagoma zaokrožale, in spodaj rjavkasta boja se je hkratu prenehala ter se prelevila v skoro prozorno, mehko, žametasto polt. Da, te noge so bile lepe! Ali, lepo vas prosim, nima li tudi dekla lahko lepih nog? Moj Bog, ali pri vseh lepih nogah ostane vendarle dekla! . .

Ozrl sem se vnovič na prijatelja. Še vedno je nepremično gledal proti vodnjaku, podpirajoč si brado z desnico. Hipoma pa se je obrnil proti meni, naslonil roke na mizo ter dejal:

»Oprosti, kaj si me že vprašal?«

»Nič, ne spominjam se več! Toda, kam si se bil zamaknil?«

Pogledal me je nekako od strani in stisnil ustna.

»Vidiš, razmišljal sem tako-le,« dejal je čez nekoliko časa, »kako se morajo nekateri ljudje mučiti, da se prerinejo skozi borno, ničvredno življenje. Od jutra do pozne noči posojajo drugim svoje telo, svoje dušne sile, samo da živijo. Ko se uležejo zvečer v postelj z izrabljenimi in odrgnjenimi močmi, da niti ne vedo, čigave so roke ali noge, ki leže zraven njih, ko se jim iz želodca izpahuje zaradi slabe in nezadostne hrane ter se premetajo na vse strani, predno jih objame spanec, vendar zjutraj Boga zahvaljujejo, da se zopet čutijo nekako okrepljene, da bodo zopet lahko nesli svoje kosti v stope ter delali in upihavali zadnje iskre svojega bitja — za druge! Da, to je dobro, da se ljudje ne zavedajo sami sebe, da se ne zavedajo svojega dostojanstva, sicer bi bilo gorje onim, ki mislijo, da je Bog ustvaril svet samo zavoljo njih!«

Nemo sem ga gledal, ko je govoril te besede naglo, z nerazločnimi končnicami in nekim njemu nenavadnim ognjem. A tudi razumel ga nisem prav, kaj je hotel povedati. Nikdar še nisem razmišljal o predmetu, ki se ga je dotaknil zdaj prijatelj. Mimo delavcev in služabnikov, mimo nižjih slojev sploh sem hodil dozdej z zavezanimi očmi, njih bede, njih ožjega življenja nisem poznal. In težko, da bi se bil ogrel za katerega izmed njih, ako bi se bil obrnil do mene. A jaz sem govoril samemu sebi, da sem »dober človek«, človek, ki s svojo nogo ne more pomandrati niti gosence,

ki mu leze črez pot! Ha, ha, smešno, ako bi ne bilo tako grozno žalostno.

»Kaj misliš s tem?« sem vprašal Alfreda.

»Kaj mislim? Ali se nisem izrazil dovolj jasno? — Toda, pustiva to, težko da bodeš kdaj razumel. Zrastel si pod preugodnim obnebjem, da bi te moglo skeleti to, kar skeli nas, da bi te moglo zanimati ono, kar se ovija naših teles kakor mokra cunjja, kar nam reže v kosti kot ostroroba veriga od rojstva pa do groba.«

Njegove besede so bile pikre, in okoli ustnic se mu je razvila neka sarkastična poteza, kakršne nisem bil opazil pri njem še nikdar. Njegova gornja čeljust se je privzdignila više nego navadno, in njegove skoro brezzobe čeljusti so se zopet prikazale, da me je vnovič zazebljo prav tako kakor pri sestanku na kolodvoru. On pa se je zasmel tanko in suho ter nadaljeval:

»Hotel sem te opozoriti samo na nekaj. Glej, prav gotovo ti ne bode ljubo, da bi ostal večer samec. Ti si kakor nalašč ustvarjen za dobrega zakonskega moža, in ne motim se, ako rečem, da bodeš osrečil ono, ki jo bodeš vzela. Vprašam te, kaj pa misliš, katera bolj zasluži, da se osreči, ali ona, ki je živela že ves čas svojega življenja v brezbriznosti in obilici in ki se bode omožila samo zategadelj, da izpremeni svoj stan, da bode v moževi senci lože skrbela za svoje velike telesne, a bržkone prav male dušne potrebe — ali morda ona, ki je morala posvetiti vsako urico skrbi in trpljenju, delu in — preziranju?! In katera ti bode bolj hvaležna, da si ji dal svoje ime, ona, ki je že zdaj ponosna na lastno ime, ali ona, ki jo bodeš dvignil iz njene nizkosti do ugleda?«

Odkašljal se je nekoliko, kajti naglo govorjenje mu je povzročilo hripavost.

»Sicer te pa prosim, oprosti mi, da se ti drznem govoriti tako. Ti si dober človek, in škoda bi bilo, da bi taval po svetu tako, kakor tava tisoč in tisoč drugih, ki nimajo oči za druge, ki imajo samo to zaslugo, da so se rodili, Bogu čas kradli, za svoje želodce skrbeli ter umirali z bridko zavestjo, da ne bodo mogli več negovati svojih obožavanih, okroglih teles!«

Ta »dober človek« iz njegovih ust, kako me je ta dirnil! Zardel sem in povesil pogled. Ta čudni človek, kak vpliv je imela vsaka njegova beseda name! Začel sem jecljati kakor otrok:

»Ali oprosti, prijatelj, jaz te ne razumem popolnoma, jaz . . . jaz . . .«

»Dobro, hočem se izraziti natančneje! Seveda govorim tu samo v priliki. — Glej, tam-le pri vodnjaku deklo svojega očeta. Stavim, da je nisi pogledal še nikdar natančneje! Poglej te njene roke! Res so rjave, solnce jih je prepeklo morda že tisočkrat, in tudi njih koža se je morda vsled tega oluščila že večkrat. Ali vendar so polne in tako okrogle kakor vsake dame, in po njih žilah se pretaka prav taka, ako ne še boljša in bolj vroča in sveža kri. In poglej, kako se vse to giblje, in solnce, ki se je vprlo vanjo z najbolj pekočimi svojimi žarki, ki je naju pregnalo, da sva si poiskala najgostejše sence, ono solnce nje ne prepodi, njenih rok ne ustavi niti za hipec! Ali vidiš njene noge? Ali vidiš njen život, kako je gibčen, kako je vitek, a zraven močan in trden? Vidiš, Bog ve, koliko let se že muči in dela po cele dneve ob vsakem letnem času, molče in vdano, in si niti ne misli, da bi kdaj utegnilo biti boljše! Recimo, da bi njo vzela kdo, ki razpolaga s premoženjem, ali misliš, da ne bi storil pravega krščanskega dela usmiljenja? Ali ne bi rešil božjega bitja suženjstva in ali bi sebi ne pridobil za celo življenje hvaležnega druga? — In takih, kakor je ona tam-le, takih je mnogo in mnogo, ne mislim seveda pri tem samo na dekleta, ampak vse one, ki so prišle v stiske in bede brez lastne krivde, katere je pahnila vanje ona usodna, temna roka. Takim bi bilo pomagati, in človeštvo bi postalo — res človeštvo!«

To prijateljevo naziranje se mi je videlo tako čudno, tako novo, da nisem mogel prav nič misliti. Samo čutil sem nekaj težkega, nekaj temnega, ki se je hipoma naselilo v mojo dušo. A prijatelj moj se mi je videl visok, vzvišen nad vsako vsakdanjostjo. Kako je do takega naziranja došel baš on, o katerem se je trdilo, da je izgubljen, da se ne briga niti sam zase toliko, da bi se spravil do poštenega kruha, to me je osupnilo. To mi je bila nova, nerazvozljiva uganka. Moj Bog, vidi se, kako sem bil še naiven, kako malo sem še tačas poznal ljudi. Bil sem v resnici v pravem pomenu besede — »dober človek«! . . .

V tem je bila dekla izginila od vodnjaka. Kjer je stala, videla se je sedaj velika mokra lisa na kamenu in okoli v drobnem, belkastem pesku. Iz široke, zakrivljene cevi pa je še počasi curljala voda ter se pršila na kamenitem podstavku . . .

(Dalje prihodnjič.)

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Prvi del.

VI.

Nekega dne kmalu po tem dogodku me pokliče oče k sebi v svojo sobo.

»Oče, klicali ste me! Česa želite?«

Obrnil se je napol proti meni ter govoril, držeč v roki neke papirje ter neprestano zroč vanje:

»Da, klical sem te. Vidiš, vprašati sem te hotel, kdaj da se odpravi ta tvoj prijatelj iz hiše. Ali se ti ne zdi, da je pri nas že dovolj dolgo?«

Povzdignil je za trenotek svoje malo oko proti meni, a takoj ga zopet povetil.

Jaz nisem odgovoril ničesar.

On je pa nadaljeval:

»No, ne misli, da govorim to iz skopuštnosti. Ali povem ti, da mi ni ta tvoj prijatelj nič preveč všeč. Ti si dovolj star, tebe ne bom poučeval, da pazi! Ali ti ni povedal, kdaj pojde nadaljevat svoje študije?«

»Ne, oče. Govorila nisva o tem!«

»Ha, ha, bržkone jih je obesil na klin. Torej, jaz sem govoril, glej, da se kmalu zgodi! Za pot mu daj ti, jaz ti povrnem!«

»Ali oče . . .«

»Nobene besede več! Opravi si!«

Rekši, mi je obrnil zopet hrbet ter se ni zmenil več zame . . .

Počasi sem stopal v svojo sobo. Ta očetov ukaz me je zadel v živo. Vedel sem, da se mu ne smem protiviti, in uvideval sem tudi, da bi bilo za Alfreda gotovo edino pravo, ako bi nadaljeval in dovršil svoje študije. Ali nanj sem bil od onega dne v lopi priklenjen z vsemi vezmi, težko se mi je bilo ločiti od njega, a še težje — povedati mu, kar je rekel oče. S težkimi koraki sem stopal gori in doli po sobi ter razmišljal. Kolikor bolj sem hodil, toliko večja razburjenost se me je lotevala. Nikjer nisem mogel najti izhoda, uvidel sem, da mi ne preostaja drugega, nego da mu razodenem

očetovo željo. To me je začelo jeziti. Vsaka stvar mi je bila na potu. Prijel sem prvi stol ter ga trdo prestavil na drug prostor; preproga na tleh se mi je zdela odveč, in brcnil sem jo, da se je ovila mizi okoli nog; zastor pri oknu mi je bil pretemen, hotel sem ga razviti, a prijel sem ga tako trdno, da se je napravila luknja pod mojimi prsti. In mrmral sem polglasno sam s seboj, kakor bi bil napol blazen.

V tem pa je Alfred zadovoljen sedel v vrtni lopi ter mirno pušil svojo cigareto. Srečen človek! . .

Odpravil sem se doli, da bi mu razodel željo svojega očeta. Toda kako naj izvršim ta svoj posel? Kako naj se izrazim, kako izgovorim, da ne bode razžaljen? Tako naravnost, z golo resnico nisem smel na dan, to je bilo gotovo. Ako bi prijatelj vsled mojih besed občutil samo polovico one bridkosti, one tesnobe, ki je prevevala v tem hipu mojo notranjost, bilo bi že preveč, in jaz bi si moral vedno očitati, da sem mu ta udarec zadel sam, da sem ga izdal — najboljšega prijatelja izdal!

V tako razmotrivanje vtopljen, sem nehote zavil po nasprotnem hodniku, koder so navadno hodili samo posli. Menda sem si hotel pot podaljšati, da laže razvijem svoj načrt, zato sem krenil tod. Ko sem že bil skoro na koncu hodnika, tam, kjer se stopnice zavijejo navzdol, zaškripale so duri tik pred mano. Mimo mene pa je švignila kakor sem v hipu spoznal, ona dekla, ki sva jo s prijateljem zadnjič opazovala pri vodnjaku. Bila je zopet bosa in zavihanih rokavov, a na glavi ni imela rute. Ozrla se je po meni, in tedaj sem razločno videl njen obraz. Ta obraz ni bil lep, nikakor ne, prepodolgast je bil, in leva stran ustnic je silila nekoliko više od desne. Toda oko pod lepo obokanim čelom je bilo veliko in se je vlažno svetlikalo izpod dolgih, črnih trepalnic. Lasje so bili gosti in temni, ob sencih nekoliko kodrasti. In to oko, ti lasje in menda zraven tudi oni ozki, majhni nos so učinili, da se je videl i ostali obraz zanimiv in čeden . . . Naglo je stopala pred mano po stopnicah navzdol, njene noge so se komaj dotikale tal, a puščale so vlažne sledove po belem kamenu, iz kakršnega so bile stopnice in veža. Od cele njene postave pa je velo nekaj svežega, nekaj blagodejnega, kar je čudno pomirljivo vplivalo na moje živce. Ves drugačen vzduh me je obkrožal, drugačna sapa doletavala. Mogoče, da je bila to samo domišljija, samo prevara, a jaz sem čutil, kako je iz mojih prsi ginila bridkost in trpkost, kako se me je polaščala neka zadovoljnost. Da, bil sem čuden človek! Vsaka malenkost, pravzaprav to, kar bi bilo

drugim »nič«, je često name vplivalo, da sem padal iz ekstreme v ekstremo brez lastne volje, brez samosvesti in energije. Vse moje delovanje, nehanje in čuvstvovanje je bilo odvisno od hipa, ki se je igral z menoj kot razposajen deček z žogo . . .

Pripoznati moram, da sem zadnje dni šestokrat moral misliti na besede, ki mi jih je bil govoril prijatelj oni popoldan v lopi. In pri takem razmišljanju nikakor ni bilo čudno, da so mi včasih uhajale misli tudi na deklo pri vodnjaku. Vedno sem jo še videl, kako je naglo delala, kako ji je silila ruta čez čelo, a kako so se njene drobne noge bleščale v solnčnih žarkih. Čestokrat se me je bila celo polastila želja, da bi jo videl od blizu, da bi morda celo izpregovoril ž njo kako besedo. Bog ve, kakšen je nje glas! In ali ni imel prijatelj prav, ko je dejal, da ima taka mnogo več pravice do sreče nego ona, ki živi ves čas svojega življenja brez dela in truda, ki ji je dalo že rojstvo pravico do brezskrbnosti? Toda, čemu mi je rojila po glavi vprav ta? Ali ni bilo v obilici i drugih takih! Čemu prav ta? Moje misli so bile vedno bolj zamotane, moje želje vedno nejasnejše. A v sredi je vendar čisto in razločno stala ona postava izpred vodnjaka . . .

Nič čudnega torej, da je njena bližina takoj prvič tako vplivala name. In vendar, čudno . . . da, čudno!

Ona je dospela do duri, ki so vodile na dvorišče. Za njimi v kotu je stala posoda, napolnjena s perilom. Pripognila se je ter hotela privzdigniti. Mišice na rokah so se napele in žile so se napolnile s krvjo, da so podebelele. Toda posoda je bila pretežka in jedva se je privzdignila nekoliko od tal. Tedaj pa je ona stopila na prag ter zaklicala nekoga, čigar stopinje so vprav tedaj zahreščale v pesku . . .

Meni se je noga nehote ustavila nekoliko više na stopnicah, in molče sem opazoval ta prizor. Takoj na njen klic se je pojavil v veži širokopleč dečko zagorelega, vprav italijanskega obraza, z malimi, črnimi brčicami nad polnimi, črešnjevordečimi ustnicami.

»Pomagaj mi, če hočeš,« dejala je deklica ter se nasmehnila.

On me bržkone ni zapazil. Prijel jo je za podbradek ter hotel približati svoje ustnice njenim. Tedaj se je pa naglo sklonila, a v istem hipu je zagledal mene. Vidno je bil v zadregi, popravil si je v naglici z desnico nekaj okoli pasu ter se hkratu pripognil. Kakor bi trenil, čepela je posoda na njeni glavi. A morala je biti zelo težka, kajti glava se ji je nekolikokrat zgenila jako sumljivo, predno je zadobila ravnotežje. On pa je naglo izginil, ne da bi se bil ozrl.

Kakor sem pozneje zvedel, je bil to kočijaž našega soseda plemenitega Jablanovskega.

»Hvala, Luigi,« klicala je še ona za njim, počasi stopajoč dalje. Njen glas je bil poln in zvoneč in pri besedi »Luigi« se mi je videl nekako mehak in izrazit. Zakaj nisem sam stopil tja doli in ji pomagal, to je bila takoj potem moja prva misel. A takoj nato se mi je videlo sitno, da, celo nekam neprijetno, da ji je moral pomagati ravno ta Luigi, ki je imel tako nenavaden, tako interesanten obraz. Kako jo je držal za podbradek! Vraga, brcnil bi ga, ako bi bil nekoliko bliže! Res, drugega ni zaslužil . . .

Stopil sem na dvorišče. Pred menoj je hodila ona z rokami, uprtimi v bok. Njen život se je lahko zvijal in upogibal pod težo, a kmalu mi je izginila izpred oči skozi glavni vhod na ulico . . .

Tedaj sem pa krenil v vrtno lopo. Toda Alfreda nisem našel več notri. Ni mi bilo Bog ve kako žal, da, skoro oddahnil sem se, ker mi ni bilo treba v tem hipu izvršiti sitnega posla. —

Sedel sem na klop ter naslonil glavo v roki. Obdala me je blagodejna tišina. Nič okoli mene se ni genilo, kakor bi bilo vse izumrlo. Meni pa se je razsul naboj misli po možganih in glava mi je klonila še niže. Moje misli pa so bile nejasne, drevile so se druga za drugo naglo in hlastno kakor hudournik po nevihti. A sredi njih se je gibala — ona, ki mi je prihajala bliže, vedno bliže. Oni dolgi obraz, one kvišku zavite ustnice, one velike oči, gole roke in bose noge, vse se je svetlikalo v tem kaosu pred dušnimi mojimi očmi, in čutil sem, da, z grozo sem občutil, kako se mi vse bliža . . . bliža, kako rije počasi v moje osrčje. In zalotil sem se prvič pri misli: »Zakaj je — samo dekla!« Toda Alfred je dejal: »Katera bolj zasluži biti srečna? . . .« Ali ni bilo to zbližavanje, ono čudno, nerazumljivo zbližavanje, ki prihaja samo ob sebi rahlo in komaj slišno, po prstih, a nenadno, zmagovito? —

VII.

Še isti večer sem razodel Alfredu očetov sklep. Še predno sem izgovoril, prekinil me je prijatelj, rekoč:

»Dovolj, ostalo sem že uganil sam. Torej oče me hoče odpraviti. Prav ima, saj me je redil že dovolj dolgo.«

»Motiš se, moj oče te hoče samo opomniti tvojih dolžnosti,« jecal sem jaz . . . »Njemu je na tem, da predolgo ne zanemariš svojih študij. Ko jih dovršiš, odprta ti je zopet naša hiša.«

»No, nikar se več ne trudi! Berača se povsod naveličajo. Toda tebe imam rad. Včasih mi vendar ne bodeš odrekel svoje podpore! To je prošnja, ki jo izrečem samo onemu, do katerega imam največje zaupanje in spoštovanje. Dozdaj si tak samo ti! — Glej, jaz odidem takoj jutri zjutraj, a nastanim se kje v bližini. In tako bodeva imela še priliko, da se večkrat snideva. Lahko noč, prijatelj!«

Hotel sem mu še nekaj odgovoriti, a priprl je že bil vrata svoje sobe in stopal po njej gori in doli.

Legel sem v posteljo, a dolgo nisem mogel zaspati. V sosednji sobi so stopinje potihnile, in zaškripala je postelja. Obrnil sem se v steno, a spanec le še ni hotel na moje oči . . .

Moglo je biti takole okoli polnoči, ko sem začul po svoji sobi oprezne stopinje bosih nog. Privzdignil sem glavo in zapazil sem Alfreda, ko je stopal kakor oni večer iz svoje sobe. Tudi nocoj se se je ozrl po meni, a takoj nato izginil.

A meni je kakor blisk prišla misel, kaj pa, ako bi on zdajle šel — k njej! In te misli se nikakor nisem mogel iznebiti. Z vsako minuto mi je postajalo mučnejše in tesnejše, a njega le še ni hotelo biti nazaj. Več ko stokrat sem si ponavljal besede: »K njej je šel, od nje jemlje slovo!« A sčasoma mi je postalo neznosno. Neke vrste ljubosumnost se me je polastila, odeja mi je bila hkratu pretežka in vrgel sem jo raz rebe. V naglici sem se površno oblekel ter oprezno odprl vrata. In kakor tat sem se po hodnikih plazil ob zidovih v nasprotni del poslopja. Noge so se mi tresle in srce mi je burno tolklo, da bi bil lahko štel vsak njegov udarec. Skozi semtertja odprta okna je prihajala hladnejša sapa, z vrta se je čulo škripanje travnih ščurkov in semtertja je kaj zafrfotalo, kakor bi se preletavale sove. Postal sem in pomislil, kam pravzaprav hočem. In nisem si vedel odgovora. A nadaljeval sem takoj nato zopet svojo pot in hodnika ni hotelo biti konec. Bilo je precej temno, a moje oči so se privadile teme in razločeval sem dokaj dobro posamezne predmete. Nazadnje pa sem dospel do onih vrat, iz katerih je bila zadnjič stopila ona. Tu se mi je noga nehote ustavila. A moral sem se nasloniti ob zid, da sem se nekoliko pomiril. Neki glas mi je govoril, naj se vrnem, da prisluškovanje ni Bog ve kako imenitno. Toda noga mi je že stopila korak dalje, telo se je sključilo in uho sem tisti hip tiščal prav blizu ključalnice. Ali notri je bilo tiho, nobenega glasu ni bilo slišati. Samo semtertja se je zazdelo, kakor bi nekdo redno in globoko dihal.

Od srca se mi je odvalil velik kamen. Ali v tistem hipu me je zopet presenetila misel: »Morda pa je že odšel, odšel po stopnicah navzdol in čez dvorišče po onem koncu zopet v svojo sobo. Saj je tako bilo tudi zadnjič!« Naglo sem se sklonil kvišku in hitro, kakor bi me bil kdo podil, sem se vrnil v svojo sobo. Pogledal sem v sobo prijateljevo. Postelja je bila odgrnjena, odeja je visela čez stranico, a njega ni bilo nikjer . . .

Šele proti jutru se je Alfred vrnil. V sobi je že bilo skoro popolnoma svetlo in jaz sem se bil vprav prebudil iz kratkega, nemirnega spanca, ko je vstopil. Njegov obraz je bil nekam prepadel in bled in oko motno in vdrto.

Naglo je šel v svojo sobo. Takoj nato sem slišal, kako je pljuskala voda, ko se je umival. Potem je bilo čuti, kakor bi spravljal svoje reči. In res, kmalu nato je stal s svojim oguljenim kovčegom in popolnoma opravljen pri moji postelji.

»Zdaj odhajam,« je dejal. »Hvala ti lepa na vsem, kmalu bodeš slišal o meni! Tvojemu očetu se pridem zahvalit v kratkem!«

Pomolil mi je roko ter naglo odšel, ne da bi se bil ozrl. Jaz pa nisem odgovoril niti besede. Nekaj me je tlačilo in dušilo, sam si nisem bil v svesti, kaj se godi z menoj . . .

Ostal sem sam. Delati se mi ni ljubilo naslednje dni prav nič. Pri svoji pisalni mizi sem presedal ter zamišljen žvečil pero. A ko sem bil prost, sem večkrat začel zahajati v oni hodnik, kjer je bil poselski oddelek. Pri tem pa sem moral vedno misliti tudi na Alfreda in na ona dva večera. Dasi sem si stokrat zatrjeval, da ni imel Alfred gotovo prav nič ž njo, vendar me je vselej ob takem razmišljanju nadvladal neprijeten občutek. A tudi obraz onega Luigija me je čestokrat nadlegoval in se silil med njo in mene. Vedno bolj sem začel spoznavati, da se zapletam v neko mrežo, iz katere bom le težko ušel. Bili so trenotki, ko sem se moral sam sebi smejati, ko sem se zmerjal s tepcem in budalom, a ravno tako nagel je bil prehod v nasprotno stanje, ko nisem mogel drugega misliti nego na njo, katere dozdej še niti ogovoril nisem, ki ni bila drugega nego najzadnja dekla mojega očeta. Da, to je bilo neumno, to je bilo grozno!

Neko nedeljo zjutraj sem zopet stopal po onem hodniku. In odprla so se vrata njene sobe. Na hodnik pa je stopila praznje oblečena — ona. Skoro je nisem spoznal in komaj sem verjel lastnim očem, da prav vidim. Njeno krilo je bilo sicer priprosto, toda ukusno in se je lahko oprijemalo vitkega života in polnih,

okroglih udov. Izpod njega so gledali majhni, ozki čreveljčki, a obraz se je videl žametasto mehek in skoro prozorne, svetleče se polti. Tudi tako podolgovat ni več bil in one navzgor privihane ustnice so se bile popolnoma zabrisale. Da, to ni bila več dekla, to je bila brhka mestna gospodična, ki je stala zdaj pred menoj. In nehote se mi je zopet vrinila misel, ki jo je bil izrazil Alfred: »Katera bolj zasluži biti srečna?«

Stopil sem korak proti njej ter izpregovoril:

»Kako ti je ime, deklica?«

Pogledala me je začudeno, češ, kaj tebi mar. Toda, kakor bi se bila v hipu premislila, je odgovorila s svojim polnim, zvenečim glasom:

»Metoda mi pravijo.«

Čudno se mi je videlo, da ima dekla tako ime, toda o tem nisem utegnil zdaj razmišljati. Stopil sem še bliže nje ter jo prijel za roko. Oj, ta roka, kako je bila topla in mehka! Da, tudi mehka navzlic vsakdanjemu delu!

»In kam greš sedaj, Metoda?« vprašal sem jo polglasno.

»K maši,« je odgovorila ter mi hotela odtegniti roko.

A jaz je nisem izpustil, krepkeje sem jo stisnil ter potegnil bliže sebe.

»Metoda, poslušaj me,« dejal sem šepetajoč, hlastno in s tresočim glasom: »Ako hočeš, pa pridi nocoj, predno pojdeš spat, doli na vrt v lopo. Tam te bodem čakal, tam bodem sam!«

Hotela je nekaj odgovoriti, a tedaj se je obrnila. Na stopnicah se je bila prikazala naša kuharica Marjeta. Ustavila se je ter naju gledala z nekim topim, skoro preplašenim pogledom. A takoj so se ji usta razširila v porogljiv nasmeh in počasi je drsala mimo naju.

Metoda pa je naglo zdričala navzdol po stopnicah, ne da bi se bila še ozrla. —

* * *

Bil je mehek, svetel večer. Izza nizkega gričevja v daljavi se je prikazal mesec ter mirno plul vedno više na obok. Okoli sebe je imel širok, rjavkast rob in bilo je videti, kakor bi po sinjem morju plaval velik pas, kakršne rabijo pri plavanju, in bi s srede tega pasu gledala plešasta in siva glava plavačeva. In ta pas je plul počasi proti zahodu, hoteč doseči razkosani, temni breg, ki se je pojavil v podobi podolgestega, od severa proti jugu v dolgi črti se širečega, obzorje zastirajočega oblaka.

Tačas sem stopal proti vrtni lopi. Po vzduhu se je širil vonj, ki so ga izpuhtevale bližnje smreke in borovci, rastoči na spodnjem koncu vrta. Mešal se je ta vonj med vonj nebin in bujno cvetočih rož, ki so rasle posamezne in v večjih skupinah po presledkih in okroglih tratah, menjavajočih se z zelenjadnimi gredami. Nad gredicami pa so se vzdigavale belkaste meglice in činile, da so se videle posamezne rastline svežejše, kakor bi bile vprav začutile, v sebi novo življensko moč, nove sokove. Semtertja se je zazibal obpotni grm, priplul od daleč glas večernega zvona, zabrnel mimo mene leteč hrošč. V hiši za menoj pa so se zasvetile luči in medli svetlobni trakovi so se zrcalili skozi okna po dvorišču in po potih.

Mene ni nocojšnji krasni večer zanimal kar nič. Dospevši v lopo, sem sedel na mizo ter položil nogo na zraven stoječo klop. Po mojih možganih je vrelo in kipel, moja kri se je razburkana podila po žilah. Kaj sem pravzaprav hotel, ko sem ji naročil, da naj pride v lopo? Ali je bilo sploh vse moje dosedanje ravnanje glede nje pametno? Kako to, da so me pretirane besede prijateljeve mogle spraviti na tako pot? Ali je upravičeno, da se jaz, sin ugledne rodbine, podajam tako nizko, in to samo zato, da pomagam ureničiti izrodke nenormalne domišljije morda že duševno propalega prijatelja? Ne, to ne sme biti, in je čas, da se rešim! — Vstal sem in se zravnal kvišku. Čutil sem v sebi nekaj moči, da bi morda mogel izvesti svoj naklep. Toda v tem hipu se mi je vsililo vprašanje: Ali bi morda ne bil bolj srečen s to nego s katerokoli drugo? Ali nisem že sam na sebi čuden človek, ki se ni vaje gibati v boljši družbi, ki živim najrajši sam zase? Ali bi ne bila vprav taka žena morda meni in mojemu duhu bližja nego katerakoli druga? — In že je izginila iz mene ona mala moč, pod menoj se je zasvetila njena podoba in roke so mi onemogle omahnile navzdol. Zopet sem sedel na mizo, a zdaj me je začelo mučiti samo še vprašanje: Ali pa pride nocoj? Ali pride? —

Pozno je že bilo. Hladnejša sapa je zavela in zašumeli so smrečni vrhovi nad lopo. Veje so se začele pripogibati in rahlo so pritrkavale ob leseno streho. Luči v hiši so začele počasi ugasovati ena za drugo in stopinje, ki so poprej čestokrat hreščale po dvorišču, so skoro potihnile. Sedaj je morala priti, ali je pa ne bo!

Sklonil sem se naprej ter prisluškal. Vse tiho. Tedaj se mi je zazdelo, da je hušknila senca preko zidu iz hiše. Toda bila je samo veja drevesna, ki se je upognila v vetru in vrgla svojo senco na zid. In zopet se mi je videlo, kakor bi se bližale rahle, komaj

slišne stopinje. Ali ko sem napel natančneje ušesa, sem slišal samo glasno utripanje lastnega srca. Minuta je potekala za minuto, iz stolpa je odmevala četrta ure za četrto, toda nje le ni hotelo biti . . .

Objelo me je neko pikro čutstvo. Torej celo taka te ne mara, celo tako nizko pod tabo stoječa se ne zmeni zate, to sem si moral ponavljati večkrat. A v tem hipu sem se moral tudi vprašati: kaj, ko bi kdo vedel o tem? Kaj, ko bi vedel, da čakaš navadne dekle, a da ti še ta ne pride? Skoro glasno sem se zasmel. A glas, ki se je tu pojavil iz mojega grla, je bil podobnejši bolestnemu vzkliku negoli smehu. V srcu pa se mi je porajalo nekaj takega, kakor sram nad lastnim početjem.

Za lope nekje v grmovju se je začul hkratu smejoč glas grličin. Dvakrat zaporedoma se je zasmejala zateglo in hreščeče. A meni se je dozdevalo, kakor bi se bila oglasila tolpa režečih obrazov, ki se rogajo meni. Moral sem si zatisniti ušesa. Hlastno sem stopil iz lope ter bežal preko dvorišča.

A ko sem se plazil ob zidu, da ne bi me kdo opazil, se je hkratu nad mojo glavo odprlo okno. V njem se je pa sklonila črna podoba niže ter zašepetala, da sem razumel vsako besedo:

»Danes ni bilo mogoče, jutri večer!«

Takoj nato se je okno zopet na rahlo zaprlo. —

VIII.

Bil sem bolan, resno bolan. Moje telo je propadalo, moje dušne sile so ginevale, moje obzorje se je krčilo. Skrivati sem se začel pred svojim očetom, posedal sem samotni in vtopljen v težke, mučne misli. V moje srce se je naselila globoka bol, ki me je tiščala k tлом, ki je činila, da je ledenela kri po mojih žilah. Moje oči niso videle ničesar okoli sebe. Vse, kar me je prej zanimalo, se mi je odtujilo, ni imelo več moči do mene. Nem in hladen sem hodil okoli; naravne lepote so bile zame brezbarvne, puste, pravi nebodijihtraba. Le eno mi je blodilo vedno po glavi, vznemirjalo me, zahtevalo od mene napora in truda, vseh dušnih in materialnih sil. In to je bila — beda, v kateri so plavali nižji sloji človeštva. Pred mojimi očmi so vztrepetavale gole, rjave in žuljave roke, vstajali blede, izsesani obrazi s trudnimi, napol ugaslimi očmi, pojavljala se od dela ukrivljena hrbtišča, od gladu izpiti, izrabljeni udje. Pred mojim duhom so plavala nizka, zatohla in nečedna stanovanja z razcapanimi posteljami in oguljenimi odejami. A po tleh so se valjali v samih začrnelih srajcah umazani, zanemarjeni otroci. Od povsod pa je iz-

hlapeval zagaten, dušljiv vonj, vonj po plesnosti, gnilobi, vonj po bližajoči se smrti . . .

Nekega dne proti večeru, ko sem bil vprav stopil na dvorišče, stal je pred menoj Alfred. Bil je bledejši nego tedaj, ko je bival še pri nas. Postal je pred mano ter me pazljivo motril.

»Tí si bolan,« dejal je skoro nato. »Kaj ti je?«

»Pojdiva v lopo, tam se razgovoriva!«

In ko sva sedela nemotena tamkaj, povedal mi je najprej, da je sedaj vstopil za pisarja k nekemu odvetniku.

»Kaj hočeš, človek ne more živeti ob samih slinah,« je rekel nato s hripavim nasmehom. A iz njegovih ust je silil zoprni vonj po žganju. »Nazadnje pa je tudi vseeno, ob čem da živi, samo da diha! Toda, kaj je tebi?«

Začel sem mu praviti, kaj me muči, razkladal sem mu svoje stanje natančno in z neko živo zgovornostjo.

Poslušal me je pazljivo ter z glavo prikimal. Ko sem končal, je dejal resno:

»To je edino vprašanje na svetu, ki zasluži, da se razmotriva, da se proučava. Ako bi jaz kaj veljal, ako bi bil to, kar nisem, posvetil bi se prav gotovo njemu z dušo in telesom. Tako pa naj delajo drugi! In med tistimi drugimi si tudi ti, ki lahko doprineseš zrnce k prevažnemu podjetju. Vidim, da imaš srce na pravem mestu, deluj torej!«

Presedela sva še dolgo skupaj, a ko se je hotel ločiti, je dejal malomarno:

»Robert, drobiža nimam nič! Posodi mi vsaj za smodke!«

Dal sem mu, kar sem imel pri sebi. Brez vsake besede je vtaknil denar k sebi ter odšel.

Ko je napravil že nekoliko korakov, obrnil se je hkratu ter dejal z nasmehom in skoro porogljivo:

»Pa ne pozabi socialnega vprašanja!«

Njegove stopinje so še nekoliko časa hreščale po pesku, a kmalu so utihnile, ko je izginil za voglom . . .

»To je edino vprašanje, ki je vredno, da se razmotriva.« Te besede so mi brnele pozneje vedno po ušesih, in res sem začel misliti, kako bi ukrenil, da bi imel tudi jaz zraven nekoliko zaslug.

Takoj drugi dan sem sklenil, da obiščem bližnjo predilnico. Videti sem hotel, kako delajo notri ženske in moški, da bi si pridobil pojem o njih življenju. A zakasnil sem se bil in stopil sem pred tovarno vprav tedaj, ko je pretresel zategel in rezek žvižg

vzdub ter naznanjal poldne. Vrata so se odprla in iz njih se je usula pisana gneča mladih in priletnih delavk in delavcev. Drobni, urnih korakov je vse hitelo, da si potolaži želodec s skromnim kosilcem. Nekaterim so svojci donašali jedila v majhnih koških. Ti so posedali kar ob potu v travo ali na nizek plot, jemali iz koškov lonce ali skledice med kolena ter zajemali naglo in hlastno. Drugi so hiteli do bližnjih manjših krčem, kjer so si za malo novcev polnili želodce večinoma s prestano, gosto krompirjevo juho ali rižem, iz katerega je semtertja gledal ostanek sluzastega mesa. Ostajali so kar pred vrati ter jedli stoje. Vmes pa so zbijali robate šale. Vsi ti ljudje pa so bili bledi in izsesani, njih oči motne in brezbarvne. Hodili so nekam negotovo, kakor bi iskali pri vsakem koraku opore, katere bi se oprijeli. Posebno se je opažala taka hoja pri ženskah. Bila je počasna in drsajoča. Videlo se je, kakor bi nobena delavka ne mogla privzdigniti noge od tal, a kolena so se jim vidno tresla, kakor bi hodile strahoma po upogibajoči se brvi čez globoko vodo. — Tam na trati sta ležala dva mladeniča z navzdol obrnjenima glavama na trebuhu. Klobuka sta si bila pomaknila na stran, da ju niso dosegli solnčni žarki. A jesti nista imela ničesar in niti genila se nista. Bog ve, ali nista svojega zaslužka zabila sinoči v krčmi, a sedaj morata plačevati to svojo lahkomiselnost z gladom? — Vse je vrvelo mimo mene, a jaz nisem vedel, kam bi najprej obrnil svoje oko. Bilo je prvič v mojem življenju, da sem se nahajal v bližini takih ljudi. Nehote sem se obrnil, da bi odšel proti domu. Toda v tistem hipu sem zapazil nekega moža, ki je hitel mimo mene. Bil je visoke rasti, srednje starosti, a že vpognjenega tilnika. Njegov obraz je bil nenavaden. Bil je videti nekam bolj gosposki in inteligentnejši od drugih, a na njem je ležala neka globoka, neprikrita žalost. Njegova obleka je bila preozka in oguljena ter je morala biti nekdanj čedna in gotovo ne njemu umerjena. Ta mož me je začel hipoma zanimati. Ozrl se ni niti na desno, niti na levo, z mahajočimi rokami in dolgimi koraki je hitel dalje. A jaz ga nisem pustil iz vida. Hipoma sem se odločil, da stopim za njim. —

Na koncu ozke poti je stala nizka kočica z majhnimi okni. V to kočico je stopil mož. Bil sem takoj za njim. Videl sem, kako je odgrnil spredaj zastrto okno in je odprl. Takoj nato sem zaslišal droben, zategel jok in vmes govorjenje mlade deklice. Nekaj mi ni dalo miru in stopil sem k oknu. Od strani in nekoliko zakrit od odprte oknice sem opazoval prizor, ki se je vršil pred mojimi očmi.

Ob nasprotni steni, ki je bila nekdam bela, a je zdaj kazala velike vlažne lise in začrnele madeže, je stala nizka zibel. V zibeli je ležalo morda dve leti staro dete s starikavim, bledim in koščnim obrazom. Nosek je bil ozek in na koncu oster in šilast, a ušesa so se svetlikala skoro prozorno. Dete je bilo očitno zelo bolno in se je zvijalo in upilo, da je človeku rezalo v srce. Pri vstopivšem možu pa je stala morda osemletna deklica, šibkega stasa in drobnih udov. Bila je oblečena le za silo in izpod kratkega krila ji je gledalo dvoje suhih, začrnelih nog. A njene oči so bile velike in lepe, toda otožne in od joku zardele.

Stala je pred možem, očitno svojim očetom, ter mu govorila naglo in skoro z jokajočim glasom:

»Anka je vedno jokala, ata. To jo mora vse boleti, oh, kako ji mora biti hudo!«

Mož se je nagnil čez zibel, položil uho otroku blizu prsi ter poslušal. Kmalu nato se je sklonil zopet kvišku, a izraz na njegovem obrazu je bil še žalostnejši, še obupanejši.

Stopil je k starejši deklici, potegnil nekaj novcev iz žepa, prešteval jih s tresočo roko ter jih nazadnje potisnil deklici.

»Na, pojdi in prinesi za te novce, kar ti dado!«

Deklica je vzela na bližnji omari stoječo posodo ter naglo odšla iz hiše. Videti je bilo, kako se ji je mudilo. Noge so se ji komaj dotikale tal, krilo je vihralo za njo v nastalem prepihu in posoda je šklopotala.

Mož pa je v tem času vzela dete iz zibeli v naročje. Stopal je ž njim po sobi in glavo je imel sklonjeno nizko nad detetov obraz. A včasih je privzdignil svoj obraz, njegovo oko je gledalo topo in nepremično nekam kvišku, kakor bi pričakovalo pomoči od zgoraj. Včasih pa je iz tega očesa tudi švignil blisk srda in duševnega obupa. Roke so se mu konvulzivno stresle in videti je bilo, kakor bi bil hotel v takih hipih spustiti dete na tla ter je pohoditi. Toda vselej se je nenadoma zopet zdramil, iz oči mu je zasijala očetovska ljubezen in stiskal je dete bliže sebe in zibal ga na rokah. Črez nekaj časa se je potolažilo in nehalo jokati.

V tem se je vrnila starejša deklica. Mož je položil dete rahlo zopet v zibel ter prijel doneseno posodo. Iz omare je vzela dva krožnika ter stresel nanju jed, ki jo je bila donesla deklica iz bližnje »ljudske kuhinje«. Bila je to gosta, morda že zadnja riževa juha s kosom mastnega mesa, v katerega sredi je tičala velika, črnikasta

kost. V drugi posodi zraven je bilo nekoliko fižola in na površju veliki zrezki bele čebule.

Mož je napravil križ, nekaj zamrmral ter sedel. Posrebal je juhe nekaj nad polovico, ostalo je dal deklici, rekoč:

»Kadar se Anka zbudi, daj ji še ono kavo, ki je v omari. Pa segrej jo prej pri sosedovih!«

Prav tako je delil ž njo fižol in meso. Deklica ga je ves čas gledala razumno in se vedla kakor odrasla mladenka. In videti je bilo, da se oče popolnoma zanese nanjo.

V tem je v tovarni že zopet zažvižgalo. Bila je prva popoldne. Mož je planil kvišku, ozrl se na zibel, pogladil starejšo deklico po lasih ter odhitel . . .

To je bil prizor, kakršnega še nisem videl v svojem življenju, prizor, ki se je globoko vtisnil v mojo dušo. Ko sem se oddalil od koče, bilo mi je tesno pri srcu, kakor bi se bil vprav oglasil mrtvaški zvon, ki bi zazvonil najdražjemu mojemu prijatelju ali sorodniku. Počasi in s povešeno glavo sem stopal proti domu. Ali tedaj mi je zopet vstal v spominu obraz moža, ki sem ga bil opazoval. Kje sem že videl ta obraz, te poteze, te oči? Gotovo je bilo, da sem videl nekaj že temu podobno obličje. Toda kdaj, kje? Zaman sem si belil glavo, nisem se mogel domisliti . . .

Naslednje dni sem begal nestalno okoli. Ogledal sem si bližnje premogokope, bližnjo papirnico in tovarno za sladkor. Povsod so se mi pojavljali enaki prizori, povsod sem videl namesto živih, žilavih in življenja veselih ljudi mehanski se pregibajoče stroje, ki so brezbrizno, s topimi izrazi in bedastimi obrazi na povelje pregibali svoje ude. Videl sem tudi, kako je nekemu delavcu odtrgalo roko. Skoraj sem omedlel pri tem pogledu. A nesrečnež ni niti črhnil. Zamahnil je z odščipnjenim udom po zraku v velikem polkrogu, da je brizgnila kri daleč na okolu, ter se scsedel. Prav tako brez vsake besede sta priskočila druga dva delavca ter ga v hipu odnesla. A stroji so ropotali dalje, živi stroji so se pregibali kakor prej, nihče se ni zmenil navidezno za nesrečneža . . .

Ali je bilo čudo, da sem bil od dne do dne nervoznejši, od dne do dne s sam seboj nezadovoljnejši? Moja bolezen je bila neozdravljiva, moja domišljija prenapeta, trebalo je najmanjšega dogodka, in struna bi bila morala počiti.

In vedno me je bolj mučilo vprašanje, kako bi se dalo pomagati, kako bi se dalo olajšati. Uvideval sem, da je tu treba študij, resnega in naporenega dela. Sklenil sem se oprijeti teh študij, a ko

sem hotel nastaviti, nagrmadila se je pred menoj preogromna, preorjaška zgradba, segajoča z glavo svojo do neba, a imajoča temelj svoj globoko pod zemeljsko skorjo. In moja glava ni mogla več misliti, moji sklepi so otrpnili, moja duša je bila ubita. Moja ladja je plavala brez vesel in jader po neskončnem, brezbrežnem oceanu, Valovi so se igrali ž njo, krmilo je bilo porušeno.

Nejasno sicer, a čutil sem vendar, da tu ne more odpomoči posameznik, da je tu treba velikanskega aparata, treba tisoč in tisoč rok in glav, treba titanov, treba nadčloveških, nebeških sil.

(Dalje prihodnjič.)

Iz bosanskega perivoja.

I.

Mlad junak za selom jezdi
in klobuk postrani nosi,
za klobukom tri peresa:
Prvo — solnce večnožarko,
drugo — lunin soj je beli,
tretje — rosa jasnočista.

Žarko solnce za sirote,
lunin soj je za popotne
in za njive čista rosa.
Njivice so za pšenico,
a pšenica za kolače,
a kolači za devojke,
a devojke za junake.

C. Golar.

Ko se oženim . . .

O to bo radost, to bo čar,
ko ženko vzamem si.
Vse polno godcev jaz tedaj
za ples najamem si.

In fantje pridejo po kolač
in pelo se bo, da bo kaj,
in pilo se bo in plesalo,
o to bo direndaj!

Potem v Benetke pojdeva
črez tiho plan lagun,
kjer melodije zadoné
od mandoline strun.

Tam pela bova barkarole,
potem pa hajd še v Rim.
Kar pride še, o, to pa to
previdno — zamolčim.

Fran Valenčič.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Prvi del.

IX.

Nn pogrezal sem se od dne do dne bolj vase. Moje lice je bledelo, moje telo je začela razjedati trhloba, postaral sem se. Težko sem občutil, kako sem bil priklenjen z debelimi okovi na pusto skalo sredi morja, odkoder se nisem mogel premakniti. A obletavale so me pošastne ptice ter kljuvale meso raz ude moje. Toda pomoči od nikoder! Prijemal sem se za glavo in mislil, da blaznim, občutil pa sem samo neko utrujenost, neko omotico kakor v polsnu. Ali ta omotica me je spravila v obup, navdajala me z grozo in trepetom . . . moje oko je plulo plašno po vsemiru, iskalo svetle zvezde rešiteljice, a kamor je zrlo, povsod tema, noč, smrt! Glava moja je postajala težja in težja, klonila je niže in niže! . . .

Na Metodo skoro nisem mislil več. Drugi večer po onem čakanju nisem bil šel v lopo, sam ne vem zakaj. Da, celo ogibati sem se začel onega oddelka, kjer je stanovala. Toda včasi, ko je vse kaj drugega prevevalo mojo dušo, včasi je vendar hkratu stala pred menoj njena podoba. In ta podoba je bila svetla in jasna. Prevevalo jo je dolgo, skoro prozorno krilo iz svetlega atlasa in njen obraz se je svetil kakor jutranja zarja. Moje oko se je pa hrepeneč vprlo v to prikazen. A še predno je moglo vsesati vase to lepoto, že je izginila, že se je razpršila. Drugič pa se mi je prikazala vsa drugačna. Njene noge so bile bose in kazale so srage zasušene krvi, njen obraz je bil starikav in pergamenast, a roke žuljave in z dolgimi, začrnelimi prsti. In mraz me je stresel, povesil sem pogled . . . a prikazen je izginila. Tako so me čestokrat mučile take halucinacije, moje življenje je bilo zastrupljeno, vse se je rušilo in udiralo pod mojimi nogami . . .

A nekdam me je zopet poklical k sebi oče.

»Tebi se ne ljubi delati, a pri nas je dela mnogo. Za to, kar bi lahko storil ti, moram plačevati druge. To ne more tako dalje!«

Njegov glas je bil osoren in votel kakor grom, ki od daleč naznanja nevihto.

Molčal sem in nisem odgovoril ničesar.

»A še nekaj,« pristavil je takoj, »pusti dekle na miru, tam se lahko osmодиš!«

Gledal sem ga topo, kakor bi ga ne razumel, in beseda ni mogla iz mojega grla.

»Da, povedala mi je Marjeta! . . .«

Nekaj dni po tem dogodku sem bil nekako ozdravel. Začel sem treznejše misliti in poprijel sem se dela. Ne da bi me bile morda očetove besede prijele, o njih niti razmišljal nisem; a bil je to svetel trenotek, ki je prišel kar sam ob sebi, nepričakovano, nenadno. In čutil sem, kako se je nekaj težkega odvalilo od mojih prsi in kako je ona boleča mrena počasi ginila iz mojih možganov. Bilo je, kakor bi ob soparnem, morečem dnevu potegnila sveža, krepka sapa, kakor bi po mesec dni trajajoči zimski megli zopet posijalo solnce ter vsulo široke črte zlatih svojih žarkov po mrtvi poljani. Da, to je bil praznik prerojenja, vstajenja! . . .

Zopet sem bil živ, zopet sem začel razumevati prirodne krasote, ki jih je nekdanj tako silno ljubila duša moja, in prav v tej ljubezni sem čutil, da sem ozdravel, da sem bil vsaj na potu ozdravljenja. In veselil sem se sam sebe, začel sem dvoriti samemu sebi . . .

A tedaj je hipoma zopet priplula nad mene črna misel, misel, ki me je začela vznemirjati, sprva počasi in nalahko, a kmalu silneje in silneje. In ta misel je bila: kako moreš biti srečen in sam s seboj tako zadovoljen, ko je vendar blizu tebe in okoli tebe toliko obupa in gorja! Oj, ti egoist!

Da, egoist sem bil, to sem začutil. A izkusil sem si prigovoriti, da mora biti vsak človek kolikor toliko egoista, drugače krene s prave poti. Toda kmalu sem zavrgel to misel in rekel sem si: pravi človek, oni, kakršnega zahteva od nas Zveličar, ne bode mislil nikdar sam nase. A vprašati sem se zopet moral: kaj pa moreš ti storiti za druge, ti trst, ki ga omaje vsak vetrček, bilka, ki jo požge prvi toplejši solnčni žarek? Ali nisi že poskusil? Kako se je pa končalo? — In občutil sem zopet vso prejšnjo težo, videl sem, da sem velika ničla na svetu, slamnat mož, ki so ga postavili v koruzo, da bi odpodil vrabce, a mu ti sedajo na rame in na glavo . . .

V takem stanju me je našel Alfred, ki me je zopet posetil. Zahteval je od mene vnovič nekaj »drobiža«. Dal sem mu, kolikor sem imel.

»Ako utegneš jutri popoldne, pojdi z menoj, povedem te nekam, kjer bodeš videl marsikaj, v čemer si še lajik,« dejal je Alfred, ko sva izpregovorila nekoliko besed. »Ob štirih pridem pote. Ali pojdeš? Sedaj nimam več časa, nujni opravki me čakajo!«

Obljubil sem mu po kratkem premisleku. Zadovoljno se je nasmehnil ter odšel . . .

Drugi dan je bila nedelja. Točno ob štirih se je zglasil Alfred in odšla sva z doma. Krenila sva po veliki državni cesti ven iz trga. Po dolgem času je bil po noči dež, ki je odpravil prenadležni prah. V obcestnih jarkih so se bile nabrale umazane luže in nad bičjem, ki je posamezno molelo iz njih, so se tresli veliki najezdniki z razprostrtimi, prozornimi, žilastimi krili in debelimi glavami. Grmovje je bilo spodaj ometano z blatnimi lisami in nekatere veje so bile upognjene nizko k tлом. Listje na tepkah, ki so rasle na obeh straneh ceste v enakomernih presledkih, se je sveže svetlikalo in izpod njega je zrl sramežljivo droben, zelenkast sad. Po blatu, ki je bilo ostalo še ob straneh, so brskale lastavice, poletavajoč od tam nizko nad pokošene travnike, a vzdigajoč se i više v velikih kolo-barjih. Venomer so cvrčale, kakor bi se bile sešle prvič po dolgem, dolgem času. Na nekem vrtu so se svetile v velikih skupinah že popolnoma razcevele georgine, a rob ob zidu so okvirjale vitke jesenske levkoje.

Da, lep popoldan je bil! A moje oko je samo zrl o to krasoto, toda videlo je ni tako, da bi ji bilo pustilo pot v mojo dušo, kjer bi bila ustvarila sled o njej. Gledal sem pač vse, a čutil nisem ničesar! —

S prijateljem sva stopala molče dalje. Po nekaj nad polurni hoji sva krenila na stransko ilovnato pot, ki je bila vlažna in opolzla. Pred nama se je pojavila kmalu skupina starih orehovitih dreves, a med njimi enonadstropna, podolgasta hiša z zelenimi poletnimi okni. Pod orehi so stale lesene mize s primitivnimi, komaj postruženimi klopmi. Bila je to gostilna »Pri treh orehih«. Takoj za gostilno se je začel smrekov gozd v precej strm hrib, kamor so vodile ozke poti, ob katerih je rasla visoka, razčesljana praprot. Pri mizah pod orehi je sedelo nekoliko ljudi, a v travi se je igralo nekaj otrok. Iz gostilne pa je bilo slišati precej šuma, vmes celo hripav, pevajoč glas.

»Stopiva noter,« je dejal Alfred.

»Ali ni lepše zunaj?«

»Ne rečem, toda vendar vstopiva!«

Okoli dolge mize je sedelo mnogo delavcev. Bili so to večinoma sami mladi obrazi, toda s topimi, starikavimi izrazi preko lic in skoro ugaslimi očmi. Med njimi je bilo dokaj žensk, ki so si za vsakim požirkom vina brisale ustnice s predpasniki ali pa kar s palcem in kazalcem potegovale preko njih. Nekateri so imeli pred seboj krožnike, napolnjene z mastno svinjsko gnatjo. V rokah so nekam nerodno držali nože ter grozno pritiskali ž njimi na meso, ko so ga rezali. Okoli ustnic so bili mastni, da so se svetili na daleč. Zraven njih so ležali na mizi nalomljeni kosi kruha, ki so jih prijemale z mastnimi prsti. Vsi so govorili vprek, da ni bilo razumeti ničesar. Tam na koncu mize se je na krepkega, širokoplečega mladeniča z bledim, okroglim obrazom naslanjala majhna, morda osemnajstletna punca ozkih bokov, nizkega čela in črnih, gostih obrvi. Gledala ga je z žgočimi pogledi ter se naslanjala s kodrasto, malo glavo ob njegovo ramo. Eno nogo je imela sključeno v kolenu ter jo držala pod klopjo, a drugo je imela iztegnjeno od sebe in je vedno migala z ozkim, visokopetnim čreveljčkom zdaj gori, zdaj doli. Zraven je zvečila kruh in svinjino ter napol odgriznjene kosce podajala svojemu drugu, ki je ponižno odpiral usta ter jih požiral kakor zvest kužek. In hvaležno se ji je nasmihal ter jo semtertja vščipnil v bok. — Na sredi mize je sedel majhen človek z rokami kakor loparji velikimi, med katerimi je neprestano vrtel kozarec. Vsak hip ga je privzdignil in njegova vsebina je izginila, kakor bi trenil, v široko grlo. Vselej, kadar je privzdignil čašo, se je ozrl na okoli s svojimi drobnimi očmi, češ, le poglejte me, kako ga znam luščiti! Ko je pa vino zdrknilo navzdol brezšumno in brezsledno, vselej so se mu široka usta še bolj raztegnila v zadovoljen nasmeh. Črez nekoliko časa so mu že rdela in se svetila lica; videti je bilo, da se ga vino prijemlje. Ali odslej je pil še nagleje in hlastneje. Ko sem ga bolj natanko pogledal, zdelo se mi je, kakor bi bil to eden od onih dveh, ki sta oni dan ležala v travi pred tovarno na trebuhu, ker nista imela kaj jesti. Moj Bog, jutri bode zopet tako ležal! . .

Opazoval sem te ljudi po vrsti od prvega do zadnjega. Na vseh sem našel nekaj novega, nekaj nenavadnega, dozdam mi neznanega. Bili so videti zadovoljni, veseli, navidezno jim ni nedostajalo ničesar, a meni se je zdelo, kakor bi nad vsem tem veseljem, nad vso zadovoljnostjo in brezskrbnostjo visela v zraku nad njimi neka temna, zlovoljna moč, ki jih potlači pri najmanjši priliki s stoterimi svojimi polipskimi rokami navzdol v blato in smrad. In nehote so se mi smilili.

Z Alfredom sva sedela pri okrogli mizi v kotu. Vino, ki nam ga je donášal krčmar, je bilo še dovolj dobro, in privoščil sem si ga nekoliko več nego sicer. Prijatelj moj ni govoril skoro nič. Zadowoljlil se je s tem, da me je opazoval ter me včasi samo opozoril na to in ono, kar je menil, da bi utegnil prezreti. A opazil sem, da mora biti med Alfredom in onimi tam vendar kaka zveza ali neke vrste prijateljstvo, ker so se semtertja menjavali med njimi skoro pomenljivi pogledi. In nekdo je celo privzdignil proti njemu polno čašo, toda jo takoj nagnil na svoja ustna, kakor bi se bil premislil.

Alfred je mnogo pil. Vedno je klical novega vina. Obraz mu je rdel in oči so se mu svetile. Usta svoja pa je pri vsaki besedi, ki jo je izgovoril, razširil širje nego navadno in kazal je brezzobe čeljusti, da me je vselej dirnilo nekam neprijetno. Jaz sploh brezzobih čeljusti nisem mogel nikdar gledati, prav tako kakor me je popolnoma umorilo, ko sem zapazil pri sicer čedno opravljenem človeku umazan ovratnik ali ponošeno zavratnico.

Čutil sem, da mi postaja po vsem životu nenavadno gorko. Po žilah mi je nagleje krožila kri in okolo srca sem začutil neko doslej neznano razkošnost. In prijel sem čašo ter jo v dušku izlil vase.

V tem so se pa v sobi pojavile nekatere novo došle osebe. Med njimi sem takoj spoznal onega moža, ki sem ga bil opazoval ono opoldne v njegovi hiši, ko je pestoval hčerko med tem, ko je starejša odhitela po skromni obed. Na njegovem obrazu je ležala tudi danes ona neprikrita, globoka žalost. A bil je oblečen čedneje in njegov nastop je imel na sebi nekaj ponosnega, imponujočega. Takoj za njim pa je stala — sam svojim očem nisem verjel — naša dekla Metoda. In tedaj sem hipoma spoznal ono njegovo podobnost do nekoga, tedaj sem hipoma videl, da je podoben njej, Metodi. A tedaj sem bil tudi takoj uverjen, da mora biti ona njegova hčerka. Za njima pa je vstopil tudi oni Luigi, kočijaž pl. Jablanovskega.

Pri njih vstopu sem bil v silni zadregi. Čutil sem, da mi sili kri v glavo, in podprl sem si jo z roko. A ko sem se v zadregi obrnil tudi proti Alfredu, sem videl, kako me je že nekaj časa opazoval od strani, kako mu je visel ob ustnicah komaj viden, a sarkastičen smehljaj. Tedaj pa sem bil prepričan, da je on dobro vedel o njih prihodu, a nejasno mi je bilo, kaj namerja ž njimi. Toda sedaj nisem bil zmožen, da bi stvar natančneje motril. V tem hipu se me je namreč polotil srd nad onim Luigijem. Česa išče ta

ž njima in posebno okoli nje? Ali imata kako medsebojno zvezo, kako intimnejše prijateljstvo, ali sta morda celo zaročena? Posebno duhovit ni mogel biti v tem trenutku moj obraz. Bilo mi je pri srcu kakor igralcu, ki stopi prvič pred občinstvo.

Tedaj pa je Alfred vstal ter stopil došlecem nasproti.

»Pri naši mizi je dovolj prostora, Vid. Pa sedite k nam,« je dejal Alfred možu ter silil vse tri bliže mene.

In res so posedli vsi za našo mizo.

»Ne zameri, Robert,« je rekel Alfred proti meni. »Stari znanci, s katerimi se imam marsikaj pomeniti. Saj nimaš nič zoper to?«

Tudi, ako bi bil imel kaj proti temu, bi bil ostal. A vendar se me je lotilo pri tej priliki nekaj takega kakor sramota. No, to ni nič čudnega, bilo je prvič v mojem življenju, da sem sedel pri eni mizi s takimi ljudmi. Vse moje simpatije do njih, vse moje dosedanje razmišljanje o njih stanju mi ni v tem hipu pomagalo prav nič; v mojem srcu je ostal neki neprijeten občutek in ozrl sem se, kakor bi se bal, da me vidi kdo iz boljše družbe. A tedaj sem se moral pomilovati. Dejal sem si hkratu: torej samo na skrivnem, le v samoti in na štiri oči si upaš ti kaj začeti s takimi ljudmi? Le med štirimi stenami se ponižaš do okroglih udov kake služkinje? Kaj pa, ako bi se zgodilo med temi štirimi stenami kaj takega, da bi pozneje zašlo na luč? Kaj bi storil potem? Ali ne bi bežal pred zabavljicami svojih kolegov, ali ne bi povešal oči pred hinavci in ali bi si upal javno pripoznati, da ima tudi navadna služkinja prav take pravice do življenja kakor katerakoli druga? —

Hlastno so se vrstila ta vprašanja v moji duši. A tedaj sem se siloma otresel onega sramu, dejal sem si: to bi bilo podlo, a jaz hočem biti — človek, v resnici »dober človek«.

In podal sem vsem trem roko, ko mi jih je Alfred predstavil. Iz moje notranjosti je izginil ves sram, sedel sem, kakor bi bil sedel med najboljše svoje prijatelje. Da, celo oni pikri čut, ki sem ga imel do Luigija, je izginil hkratu in brezsledno iz mojega srca . . .

Naredilo se je pa kar samo ob sebi tako, da je Metoda sedela na desni zraven mene. Bila je oblečena v isto oblačilo kakor ono nedeljo, ko sem jo videl na hodniku. A danes se mi je videla mnogo lepša nego oni dan. Njen obraz je bil inteligenčen in gosposki, njeno oko živalno in izrazito. Nehote sem jo moral večkrat pogledati, a tedaj se mi kar nič več ni videlo čudno, da sem moral v prejšnjih časih tolikrat misliti nanjo. Sedaj mi je bilo popolnoma

umevno, da niti drugače ni moglo biti, in začelo me je mučiti samo še vprašanje, kaj bo rekla, ker sem se ji nekaj časa izogibal.

Čutil sem se domačega, kakor bi bil med svojimi. Moje koleno se je slučajno dotaknilo njenega. Kako me je pogrelo! Neka opojna toplota je šinila od nje v moje žile in zamižati sem moral za trenotek. Le z enim ušesom sem poslušal, kar so se menili drugi okolo mize. Njih razgovor je postajal vedno živabnejši, nihče ni pazil na naju. Tedaj se je pa moja roka ovila njene, ki ji je visela navzdol v naročju. Ni mi je odtegnila. A nagnila se je k meni in zašepetala mi je, zroč mi naravnost v oči: »Zakaj pa niste prišli oni večer? Čakala sem vas dolgo!«

Ne vem več, kako sem se ji izgovoril, a končno sem ji zatrjeval, da bodem odslej gotovo prihajal vedno in točno.

»Ne vem, ako bode mogoče,« mi je odgovorila. »Bržčas bodem morala iti k očetu, ki me silno potrebuje doma.«

Toda jaz sem ji dokazoval, da mora še ostati pri nas, ako zaradi drugega ne, pa vsaj spričo mene, ki poslej ne bodem mogel biti brez nje.

Ko sem to izgovoril, sem videl, kako so bile Alfredove oči obrnjene naravnost v mene. Nekaj čudnega je odsevalo iz njih, ali jaz si njih izraza nisem mogel tolmačiti. Tudi Metoda je pogledala kvišku, in njuna pogleda sta se srečala, toda samo trenotek in že so bile njene oči zopet obrnjene v mene. —

Njen oče je bil izkušen mož, ki je imel za seboj burno preteklost. Iz njegovih besed sem posnel, da je celo študiral nekaj razredov srednjih šol, a se pozneje posvetil trgovstvu. A imel je nesrečo. Svojo prodajalno je odprl na slepo srečo brez kapitala. Blago, ki ga je imel v zalogi, ni bilo njegovo, pač pa je bilo vzeto na upanje. Toda bil je zaročen s hčerko uglednega lesnega trgovca, pri katerem se mu je obetalo, da bode prinesla k hiši lep prispevek. To hčerko je on resnično ljubil in tudi vzela, ne da bi se bil prej pogodil za doto. Saj je vedel, da mu denar ne odide, ker je njegov tast slul kot bogataš daleč na okolo, a ona je bila njegova edina hčerka. Kazala se mu je torej lepa bodočnost. Ko je pa kmalu po poroki njegovi umrl tast za kapjo, izkazalo se je, da je bilo več dolga nego premoženja. Žena njegova ni podedovala ničesar. Toda on ji ni nikoli očital ničesar. Ljubil jo je še vedno kakor prve dni in ona mu je to ljubezen vračala v vsem in vselej. Ali ljubezen sama ne obvaruje človeka gladu. Trgovina se mu ni hotela ponašati, kmalu so mu prodajalnico zapečatili. Hotel je prevzeti zastopstvo

kake trgovske hiše. Ali vsakdo nima sreče. Premalo je znal govoriti in hvaliti blago, ki mu je bilo izročeno. Pustiti je moral tudi to. Po raznih trpljenjih in težkih dneh je prišel v tovarno, kjer je bil nekak nadziratelj delavcev. Starejšo hčer Metodo je moral dati služiti. Poiskal ji je dobro hišo. Nekaj časa naj bi bila za deklo, a učila naj bi se zraven i kuhati, da bi kdaj postala vsaj kuharica v kaki premožnejši hiši. Njeni materi je bilo to seveda zelo hudo. V mladosti se ji je godilo dobro, ničesar slabega ni izkusila. Tudi napornemu ali resnemu delu se ni bila nikdar privadila. Zato je svojo revščino prenašala toliko teže in je vsled tega hirala od dne do dne. Pred osmimi meseci pa je umrla za sušico, zapustivši možu razen Metode še dve maloletni deklici. S tem je bila beda očeta Metodinega popolna. Kako se mu je godilo sedaj, to sem bil videl sam na lastne oči . . .

»Ta vsaj zasluži, da bi bila srečna,« to sem si govoril sam s seboj. »Da osrečim vsaj to družino, to bodi moja skrb! . . .«

V tem je nastalo temno. Delavci pri nasprotni mizi so prepevali in uganjali robate šale. Mi smo se pa vzdignili ter nastopili pot proti domu.

Stopal sem skupaj z Metodo. Njeno roko sem držal v svoji in bil sem srečen kakor nikdar v svojem življenju.

»Ali se vidiva še nocoj,« vprašal sem jo malo, predno smo dospeli v trg.

Pomislila je nekoliko.

»Da, ako hočete! Pridite pozneje na vrt. Zdaj pa moram še z očetom domov, da vidim sestrici.«

Podala mi je roko ter jo krepko stisnila. Tudi njen oče se mi je zahvalil za družbo ter odšel. Luigi pa se je odpravil po svojih potih.

A Alfred je tedaj pristopil k meni ter mi dejal tiho, naglašujoč:

»Pomni nocojšnji večer!«

In že se je obrnil ter izginil za drugimi . . .

X.

Da, ako bi živel tisoč let, ne pozabim ga onega večera! Ali mi boste verjeli? Oni večer mi je najdražji, spomini nanj plujejo po vseh mojih žilah, čutim ga še kakor tedaj, ko je opajal mojo dušo, ko me je zibal v divnem, do tistikrat nepoznanem razkošju. Moje misli še vedno poletavajo tja v oni blaženi čas, še vedno mi

vztrepetava srce od sreče, ki me je bila preplula, ki se je bila razlila popolna in nekaljena nad moje zbegano in izmučeno bitje.

Ozdravel sem bil za trenotek. Izginila je bila megla, ki se je vlačila okoli mene, in iz nje so se vzdigovali drevesni vrhovi, jasni in svetli, pozlačeni od pramenov vzhajajočega solnca. In na vejah se je bliščalo dozorelo sadje, vabeče in trepečoče v najrazličnejših bojah in niansah. Pripognil sem bil vejo, in poželjivo je roka moja utrgala blesteči sad ter ga nesla k hrepenečim ustom. Zaužil sem ga in moje telo je drhtelo v zadovoljnosti in opojnosti; čutil sem, da sem se bil izvil iz rok duhovom teme ter se dvignil v nadzemske višave, kjer ne žulijo človeka tesni okovi, kjer pluje prost in samo-svoj na sinjem oboku kakor žareča, samosvetla zvezda . . .

Kako naj se izrazim? V mojem peresu je premalo besed in še te so okorne in jecljajoče kakor besede otrokove, ki se zadevajo ob nepokorni jezik. A čemu bi tudi vse to opisaval? Saj že vidim porogljive izraze na vsakdanjih, blaziranih obrazih, saj že slutim dre-zanje s komolci in pomilovalno spogledavanje, saj že slišim dobro-hotno ironske razgovore v takozvanih boljših družbah o sebi, ki se drznem biti srečen v objemu navadne služkinje, ki se čutim bla-ženega, da me od blizu boža njena sapa kakor pomladanski vetrič ravnokar razcvele nasade, ki me preveva nepopisna slast, ko me gladi žuljava desnica, a dasi žuljava, vendar gorka in prožna, desnica, služeča si s temi žulji vsakdanji borni kruhek . . .

Kaj ne da? — »Tepec«! — »Brumna duša«! — »Idiot«! — »Haha!« — Da, slišim jih te vaše vzklike, ki vam uhajajo iz dna užaljenih duš. Moj Bog, kdo bi se vam ne smejal? Toda ne, pre-resna je vsa stvar, resnična, ali žalostna! Marsikdo od vas si je že na tihem mislil, da ima služkinja prav tak obraz kakor najboljša mestna gospa. Njena roka ni nič manjša, njena noga nič manj okrogla, njena polt nič manj prozorna in žametasta, njeni vzdihni veliko manj ponarejeni, njeni objemi mnogo istinitejši in ognjeni. In kaj vas je motilo, da ste se v neopazovanih trenutkih ponižali . . . prav na lahko sicer, oprezno in tiho . . . a ponižali ste se in uščipnili v lica tako bitje ali celo sklonili se niže ter pritisnili poljub na sicer umazana ustna . . . No, seveda, s tem se niste pregrešili proti samim sebi, izkazali ste tem nižjim ljudem samo nekako uslugo, na kateri vam morajo biti hvaležni — seveda, poljubiti bi vam morali celo roko na takem ponižanju! — Toda vse to in morda še mnogo več se je vršilo samo na skrivnem, videle so samo štiri stene, samo . . . Ali javno! Lepo vas prosim! Kdo bi si upal kaj takega? Škandal! . .

No, to pa je bilo tako. Oni večer sem je čakal na vrtu. Ko so pogasile luči po hiši, kmalu potem so se začule v pesku njene elastične stopinje. In da ne bode pomote, zatrjujem vam vnovič, da je bila ona, ki je prihajala, naša dekla — Metoda! Da, Metoda, ona, naša dekla, ona je še isti večer koprnela v mojem vročem objetju; moji poljubi so ji obkrožali drhteča ustna, kakor obkrožajo metulji rdeče cvetice, dotikajoč se jih izprva na rahlo, komaj čutno, a pozneje postajajoč dalje in dalje ob njih čašah, dokler ne obvise omamljeni na njih, srkajoč med z globokimi, žejnimi požirki. Cvetica si bila Metoda, tvoji lističi so bili nežni in prozorni, dih vsake sapice jih je skrčil, da so vztrepetavali. Tvoja čaša je bila globoka in polna najslajšega medu, kipeča in ogrevajoča! A jaz sem se opajal ob njej in razkošna toplota se je tačas razlila po mojih žilah. Še sedaj jo čutim to slast, še zdaj trepečejo ob spominu na to uro v sladki grozi moji živci . . . Toda še dandanes moram razmišljati, ali sem bil jaz prvi, ki si mu dala okušati ljubezen svojo, vso ono gorko, ono strastno ljubezen, ki mi je bila preplula sleherno žilico. In pri tej misli mi postaja glava težka, oči se mi kalé . . . jaz blaznim! . . . Kako je to prišlo, da sem si upal iztegniti roke svoje po tebi prvič, ko sva se sešla? Kako da se nisi branila, ti, katere duša je stala pred menoj čista in jasna kot oko nedolžnega deteta?! A dobro pomnim! Ko si je tvoja roka popravljala razmršene, v mesečni svetlobi se svetlikajoče lase, tedaj ti ni trepetala v razburjenosti . . . bila je bledejša nego navadno, a bila je hladna in mirna, tako nenaravno mirna! In tvoje oko je zrlo popolnoma navadno, vsakdanje, kakor ne bi se bilo pripetilo prav nič . . . prav nič . . . Oj, taka vsakdanjost, taka hladnost po toliko osrečevalnem trenutku, potem, ko si mi bila dala vse . . . vse . . . v obili meri! . . . A vendar ga ne pozabim tega večera! Še vedno mi je najdražji, kar sem jih doživel in kar jih bodem še doživel. —

Mesec si je bil napol zakril blede svoj obraz s tanko, sivkasto, prozorno kopreno in njegovi žarki so le medli in oslabeli padali na beli, drobni pesek po vrtnih potih, ko sva stopala z Metodo proti hiši. Pri vodnjaku sva se ločila. Ko sem hitel v svoje stanovanje, videlo se mi je, kakor bi ob kostanju pri vrtnem vhodu stala možka postava. Kaj, ko bi bil Alfred? Naglo stopim črez pot, a v tem hipu ni bilo tam nikogar več . . . Da, motil sem se; domišljija, sama domišljija! —

(Dalje prihodnjič.)

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Prvi del.

XI.

Nekaj dni po teh dogodkih sem bil ves prerojen. Svetlejše je postalo v moji notranjosti, solnčni žarek je bil prodril v sredo mojega srca. Čutil sem se nekam vzvišenega, čutil močnejšega in krepkejšega kakor kadarkoli, zaslutil sem v sebi nekaj moškega, kar mi je začelo vzbujati vero v lastno moč. In to je pomenilo zame novo dobo, dobo napredka in svobode. Pokoncu sem nosil glavo, lahko mi je bilo v duši.

Na Metodo sem pa odzdaj mislil vedno intenzivneje. Razmišljal sem, kako bi se dala najti pot, da bi ji bilo vsaj zdaj za začetek pomagano. Sklenil sem bil — da ne sme odslej opravljati več tako nizkih opravil. Toda ako ji hočem odpomoči na tak način, tedaj mora zapustiti našo hišo, mora iz moje bližine. In to bi mi bilo hudo, kajti od onega večera sva se shajala sleherni dan, sva se iskala ob vsaki priliki. Ali moralo je biti! Dogovorila sva se, da pojde nekaj časa domov k očetu, kjer ostane tako dolgo, da se stvari kako zasučejo in prenarede, da jo lahko vzamem . . .

In res se je poslovila od nas. Obiskoval sem jo tudi na domu sleherni dan, najččešče tedaj, ko je delal njen oče v tovarni. Ta je bil videti proti meni oduren in ni hotel nikdar sprejeti ničesar od mene. Ako sem hotel kaj pomoči, moral sem to vedno storiti skrivaj po Alfredu, ki mu je bi tudi prvi povedal, da mislim Metodo vzeti. Ali mož se je na to izrazil tako, da se ni vedelo, ali je s tem zadovoljen ali ne. To me je bolelo, moje samoljubje je bilo užaljeno. Mislil sem, da bode mož poskočil veselja, da dobi takega zeta, da mi bode zadovoljnosti žarečega obraza podal svojo rjavo roko ter priskočil k meni in me objel. A mesto tega je dejal kratko in suho:

»Hm, kaj morem jaz proti temu? Moja hči je samosvoja, mojega privoljenja ne potrebuje! . . .«

In zopet sem bi nekaj dni potrta in nič se mi ni ljubilo. A češče je vstajalo v meni vprašanje: Čemu se jim siliš? Ali bi ti ne

morali biti hvaležni, da si se tako ponižal? Koliko sitnosti si bodeš prihranil, ako pravočasno odstopiš! —

Ob takih prilikah pa sem moral tudi vedno misliti na očeta. Nekaj časa se mi je zdelo, kakor bi mi moral privoliti v zaroko. Ako bode videl Metodo v novem njenem oblačilu, ako bode videl njen bujni stas neposredno pred seboj, tedaj si bode moral misliti, sin ima prav. Ali takoj sem uvidel ničevnost svoje logike, spoznal sem, da moj oče ne bode dovolil nikdar in da bode ta korak, ako ga napravim, imel za posledico popolni razpor med menoj in očetom. Toda, naj bode karkoli, naj pride kar hoče, naj bodeta očeta, kakršna hočeta, Metoda ni kriva, jaz hočem izvesti svoj sklep! . . .

V takem duševnem stanju pa sem vedno bolj pozabljal na dom in svoje tamošnje dolžnosti. Oklepati sem se pa zato začel tesneje Alfreda, ki je imel na razpolago obilo časa. In Alfred je skrbel, da se nisem nikdar dolgočasil. Čestokrat sva sedela skupno pri Metodi, a čestokrat smo vsi skupaj, z Metodo in njenim očetom, zahajali tja ven v ono krčmo, ki so v njo zahajali navadno delavci. In hodili smo skupno in javno. Da, javno sem začel nastopati ob strani Metodini! Haha, ti dolgi obrazi znancev mojih in mojega očeta, ko so me videli prvič v taki družbi, ko so prvič zaslutili, da nekaj baje ni v redu pri meni! Haha, še sedaj jih vidim, še sedaj slišim njih skrivnostno šepetanje, še sedaj pomnim njih pomilovalno zmigavanje z glavami! Haha, in one skrbne sorodnice mojega očeta! Moj Bog, kako je prišumela teta Alma nekega dne po stopnicah naravnost v mojo sobo. V obraz je bila rdeča in od nagubanega čela se ji je cedil pot v debelih curkih navzdol po zabreklih licih. In pihala je kakor star, prevotljen kovaški meh. Brez vsake besede se je zvrnila na divan ter pol ure molče in veličastno mahala s pahljačo mimo razžarjenega obraza in upadlih prsi. A potem se je s toliko večjo silo usula ploha besed iz njenih širokih ust. In vpila je:

»Moj mili Bog, kakšna sramota, kakšna sramota!«

A jaz sem ji obrnil hrbet ter malomarno zrl skozi okno.

»In to mu nič ni mari, še zmeni se ne za vse to! Ali si prismojen fant? Ali ne moreš več normalno misliti? Vso našo družino bodeš pokopal! Uh, ta sramota, ta sramota!«

Jaz sem še vedno molčal, a ona je potegnila robec iz žepa ter si obrisala ž njim, oči. Iz njenega grla je prihajalo neko prisiljeno hlipanje. A še vedno je sikala:

»Uh, uh, ali ti je začarala? Ta ciganka! Ta . . .«

In psovka za psovko je letela iz njenih ust, da se ni mogla umakniti ena drugi. Meni pa je tačas stala pred očmi podoba Metodina, jasna in svetla. In pozabil sem prisotnosti tetine, pozabil vsega ter se kopal v rajskih mislih nanjo, ki je morda tudi v tem hipu mislila name.

Teta pa je govorila dalje in dalje, zdaj glasneje, zdaj tiše, zdaj posređovalno, zdaj žugajoče . . . vedno so se usipali novi pretrgani, z moralnimi izreki opoprani stavki iz njenih ust. A jaz nisem slišal, nisem hotel slišati ničesar . . .

Ko je teta Alma videla, da mi ne more priti do živega, je naglo vstala, pristopila bliže ter mi položila roke na ramo. Brr, pri tem dotikljaju me je mraz stresel po vsem životu! Nehote sem pomislil, kako ves drugačen občutek vzbuja roka Metodina, ko se me dotakne. — Teta Alma je napravila kolikor mogoče žalosten obraz ter hotela nekaj izpregovoriti. A mene se je tačas hipoma lotila neka nenadna razburjenost in otresel sem roko njeno raz svojo ramo. In obrnil sem teto z obema rokama ter jo odpeljal proti vratom. Huj, kako me je gledala. Same osuplosti ni mogla izpregovoriti besedice. A predno se je zavedela, stala je že pred vrati, katera sem zaprl za njo z nemim poklonom. No, lahko si je misliti, s kakšnimi čuvstvi je hitela k mojemu očetu! —

In za teto Almo je prišla drobna teta Katarina, za njo nečakinja Ida in tako dalje vse sorodstvo, ki se je sicer balo naše hiše, a je sedaj upalo, s takim sočutjem pridobiti si srce mojega očeta. A jaz sem se jim smejal, povem vam, prav srčno smejal za njih preveliko skrbnost. To ni bilo lepo od mene . . .

Dnevi so potekali za dnevi. Moj oče je bil torej dobro poučen o vsem in morda še o marsičem, kar ni bilo res. Toda niti besedice ni zinil proti meni. Ko sva se sešla pri mizi ali kje drugje, je navadno molčal in nič se ni izdal, da bi kaj vedel. Ali meni se je videl v teh dneh veliko bolj resen in zamišljen, celo lica so mu bila nekoliko pobledela in upadla. In to me je mnogo bolj bolelo, nego bi me bilo bolelo, ako bi bil spustil name nebrzdano svojo jezo. Ko pa dan za dnevom ni bilo nič iz njegovih ust, polotevalo se me je že semtertja neko kesanje in predbacival sem si, da morda res ne delam prav in da je morda moj oče mnogo blažjega srca, nego sem si ga mislil jaz. Toda to so bili le hipni občutki, ki so navadno preminili naglo in brezsledno. —

In bilo je prav v onem času, ko sem se zopet nekega popoldneva odpravil k Metodi. Zavil sem bil na krajšo pot, vodečo po

travnikih mimo ozkega potoka. Tožno jelšje in upogibajoče se vrbovje je delalo senco na desnici, a na levici je stalo v dolgih presledkih nekoliko vitkih jagnjedičev, ki so se videli iz daljave kakor sloki minareti turških mošej. Na robu širokega travnika so nakladali zadnjo otavo. Na skoro do vrha naloženem vozu je stal krepak, zarjavel dečko razgaljenih prsi in širokega, odkritosrčnega obraza pod pisanim, širokokrajnim slamnikom. Tlačil in odjemal je seno, ki so mu ga podajale donad laktov goloroke in izpodrecane delavke z nalik turbanom zavitimimi rutami na glavah. Vse delo se je vršilo hitro in gladko, skoro brezšumno. Ko sem stopal mimo njih, so se nekatere ozrle name. Njih pogledi so bili vsakdanji, topi in brezizrazni ter so obviseli samo za hipec na mojem obrazu. V istem trenutku so že bile zopet upognjene nad svojim delom. Izza bližnjega grmovja so odmevali rezki udarci, nekdo je tam klepal koso . . .

Vse okoli mene je dihalo življenje, jaz sam sem bil na potu k ljubici svoji; ali nisem bil lahko vesel tudi jaz? Da, vesel sem bil, to si morate misliti! Ali moje veselje ni bilo tako kakor pri drugih ljudeh, moje veselje je bilo zavito vedno v meglo temnih slutenj, sleherni moj korak je srečaval težak, soparen vzduh. A vendar sem bil vesel, vesel — po svoje! In ni li to dovolj? Vsak po svoje, haha! Žaba v luži drugače nego vol na travniku, zajec v deteljišču drugače nego poštni konj na prašni, brezkončni cesti! Da, tako je! . . .

In vstopil sem pri Metodi. Bila je sama v sobi ter je šivala. Ko je začula moje stopinje, se je dvignila naglo ter se privila k meni. Njeni lasje so se me dotaknili, njene ustnice so za hip obvisle na mojih. Nato mi je ponudila stol.

»Zopet si tako bled, dragec moj,« je dejala, zroč mi v obraz.

»Nič mi ni, zdrav sem!«

»Ah, ti ne veš, kako me včasi vznemirja ta tvoja bledost, a posebno ta tvoja nenavadna pobitost. Glej, kaj bi bilo, ako bi se midva res vzela, a bi mi ti — umrl! Vidiš, takole bi ležal vznak na črnem odru brez življenja, trd, nepremičen . . .«

Njene oči so plašno zrle v moje, kakor bi se bala, da prav ta hip ugasnejo.

A meni je bilo tako, kakor bi zares začutil okoli svojih senc dih smrtni, in stresel sem se nehote.

»Toda ne govoriva o tem, danes ti imam nekaj drugega povedati,« je dejala ona skoro nato ter stresla glavo.

Radoveden sem jo pogledal.

Ona pa se je obrnila proti oknu ter počasi, kakor bi se sramovala, izpregovorila tole:

»Robert, ako ne bom kmalu tvoja žena, tedaj . . . tedaj bodo ljudje v kratkem kazali za mano!«

Krčevito sem jo prijel za ramo ter vzkliknil:

»Govori razločneje!«

In obrnila se je proti meni ter zašepetala:

»Danes sem prvič začutila . . .«

In to, kar bi bilo menda vsakega drugega navdalo z nemirom in skrbjo, to razodetje je mojemu srcu prineslo mir in zadovoljnost, ta trenotek je bil gotovo izmed najlepših mojega življenja. V nepopisni slasti sem jo privil bliže sebe in poljubljal sem ji lase, čelo, oči, vnovič in vnovič . . .

Odšel sem šele tedaj, ko se je bil vrnil njen oče domov. —

XII.

Čakati ni bilo več mogoče, trebalo je gledati, da se stvar končno uravna. Poklical sem Alfreda k sebi ter se razgovarjal ž njim, kaj mi je ukreniti. On je bil mnenja, da mi mora oče dovoliti, da se nastanim svojemu stanu primerno ter da moram toliko časa in vztrajno delati na to, dokler se ne pobotava. Šele potem, ko bodem premožen mož, bodem lahko kaj storil v olajšavo bede nižjih slojev, kajti s tem, da si izberem družico iz njih, je storjen šele prvi korak. Šele potem bodo ti z zaupanjem zrlji vame ter me počastili z raznimi misijami, ako bodo vedeli, da sem vpliven in da zmorem res kaj doseči. Ako pa nič nimam, ako storim nameravani korak brez očetovega privoljenja, tedaj moram čakati šele smrti očetove, a med tem časom hirati v bedi sam in moja družica. To sem vedel tudi sam, a vendar sem bil presenečen, kajti šele zdaj iz tega razgovora sem bil uvidel, da hočejo iz mene napraviti res to, o čemer sem v prejšnjih časih sanjaril sam. Pripoznati moram, da mi je to laskalo, a pripoznati moram tudi, da sem zadnje čase mislil pač le nase in na svojo ljubezen ter da nisem imel pred očmi nobenih višjih namenov. Kar mi je pa sedaj Alfred zaupal, to se mi je videlo čisto vino, bil sem popolnoma prepričan, da govori odkritosrčno in ne-sebično ter da je njemu edinole do tega, da postanem imovit in ugleden samo spričo tako važnega namena. In kakšne načrte mi je razkladal! A tega nisem pomislil, da bi bilo treba tu milijon takih pritlikavcev, kot sem jaz, ako bi hotel uresničiti samo en načrt, ako bi hotel uglasiti samo eno pot, ki bi vodila iz tega labirinta. Alfred

je govoril tako prepričevalno, s takim ognjem, du se mi je videlo velikansko delo samo malenkost. Za trenotek sem pozabil celo svoje ljubezni, za trenotek sem bil ozdravljen vseh bolesi, in vrnila se mi je celo misel, da moram biti pač nekaj posebnega, mož izdatne moči, ki jasno vidi pred seboj svoje cilje in ki mora biti vreden občudovanja, ker vzame celo deklo svojega očeta za ženo, samo da stori s tem prvi korak, da praktično dokaže, kako resno mu je do tega, da potegne nekdanjega proletarca iz blata. In vsled tega sem bil toliko ginjen, da sem se oklenil Alfreda okoli vratu in so mi solze silile v oči. Alfred me je na to poučeval, kako si moram pridobiti očeta, kako moram postopati, da dosežem njegovo milost. Reči moram, da se mi niso videli ti ovinki, te zveržene stezice nič kaj pravilne in častne, marsikaj se mi je zdelo celo neznačajno, a kaj se hoče, ob takem vzvišenem namenu se sme človek tudi malo izpozabiti in ni treba, da bi bil tako smešno natančen in vesten, glavno je to, da se oče vda . . .

Ko je Alfred odhajal in sem mu kakor navadno zopet stisnil nekaj drobiža v roko, sem se nečesa domislil.

»Kaj si hotel reči tačas, ko smo bili prvič z Metodo skupaj v krčmi, z besedami: »Pomni nocojšnji večer« ?

Pogledal me je od strani ter odgovoril:

»Vedel sem, da si se zaljubil in da bo ta dan zate in za nas odločilen!«

Obrnil se je naglo, a videl sem še, kako mu je zopet plul okolo usten oni sarkastni smehlaj. A ta smehlaj mi ni dal misliti ničesar in tudi odgovor Alfredov se mi je videl popolnoma v redu. Nekaj čudnega pa je bilo to, da se me je polastil neki neprijeten čut takoj potem, ko sem srečal čez par minut Luigija. Pozdravil me je vljudno, a njegov obraz se mi je zdel tačas, da je ustvarjen samo za to, da se mi roga. Da, tako čudno se mi je posmehnil, da sem ta nasmeh videl še dolgo potem pred sabo. No, sčasoma sem ga vendar pozabil! . . .

Trebalo je tedaj začeti delati. Premišljeno in polagoma sem uvaževal vse Alfredove nasvete ter izkušal na njih podlagi se približati očetu. Izprva se mi je zdelo, kakor bi hotelo nekako iti, a ko je oče zaslutil, kam nameravam, bilo je vse zastonj. Pri vsakem poskusu je obrnil pogovor na drug predmet. Izprevidel sem tedaj, da bode treba govoriti javno in odkrito brez ovinkov. Toda odlašal sem dan za dnevom, bilo me je strah. Kaj pa, ako se na bode vdal? Ali naj jo vzamem brez njegovega dovoljenja? S čim jo hočem

potem preživiti? In kaj bode potem z mojimi načrti? Vse mora pasti v vodo, moja bodočnost mora potemneti. Ali hočem živeti samo njej? Kje so pa ostali, ki tudi gledajo name? —

Taka je bila moja takozvana moč!

Že nekaj dni nisem bil pri Metodi. Hotel sem prej govoriti z očetom ter jo potem presenetiti z ugodno novico.

Že dolgo ni bil moj oče tako dobre volje kakor oni dan, ko se je pripeljal iz Maribora, kjer je obiskal starega svojega prijatelja, ako se ne motim, Ivaniča, veletržca. Gotovo sta napravila skupno kako kupčijo, ki je mojemu očetu obetala mnogo dobička. Ko sva isti večer sedela pri večerji, svetil se mu je obraz zadovoljnosti in slastno je obiral kos pečenega srnjaka ter žvečil z najboljšim tekom. Prav zavidal sem ga za tako duševno razpoloženje. A meni pa ni hotel noben košček iz ust, vsak mi je bil prepust in neužiten. Bil sem preveč razburjen, čakal sem ugodnega trenutka, kdaj naj začnem.

Svetiljka nad mizo je gorela z velikim plamenom, a njen okvir je metal senco vprav tja nad predalnik na sliko matere moje. Ravno črez glavo počrez se je temnila ozka senca ter zakrivala njene oči, kakor bi bile zavezane s temnim robcem. Skozi odprta okna je silil v sobo vlažen vzduh, semtertja je po njem zabrenčal komar ali zafrotala vešča, ki je zatem obletavalala luč toliko časa, da je našla smrt v njenem obližju . . .

Ko je bila večerja použita in je oče odprl steklenico ter nalil čaši, tedaj sem začel govoriti. Čutil sem, da so moja lica smrtno blede, in beseda mi je zastajala v grlu. A govoril sem, govoril vedno hitreje, vedno prepričevalneje, vedno gladkeje. Vsaka beseda mi je izvirala iz srca, bila je gorka, ognjena. Ko sem dokončal, čutil sem, da sem dovršil veliko delo, gotov sem bil, da se učinku mojih besed ne more izogniti oče.

On pa se je bil že pri prvih mojih stavkih naslonil v naslonilo, prekrižal roke na prsih ter mi zrl naravnost v obraz. Izraz na njem je bil vsakdanji, navaden. Nihče ne bi bil mogel sklepati iz njega, kaj si sedaj mož misli. Njegove oči so se svetile kakor po navadi, niti trohice večjega bleska, niti jeze, niti iznenadenosti niso kazale. Bil je popolnoma miren, le semtertja mu je vztrepetala ustnica v kotu na levi strani. Ko sem nehal govoriti, je prijel polno čašo, obrnil jo proti luči, ogledaval nekoliko svetlečo se tekočino ter jo potem zaužil počasi in svečano. Vse je kazalo, da mu je teknila izvrstno, a kazalo je tudi, da mož ne pozna na svetu drugega nego

samega sebe. Že iz tega sem sklepal, da sem govoril čisto zastonj, da moje besede niso napravile nanj najmanjšega učinka, da jih je morda jedva slišal. Ko si je obrisal ustna z belim prtičem, ki mu je visel od vratu navzdol, je dejal hladno in popolnoma mirno:

»Ti si — norec! Prišel si v pest ljudem, ki te hočejo izkoristiti, ko so spoznali, da ni v tvoji glavi vse v redu. Prav tako ekscentrična jo bila tvoja mati, zato je prezgodaj umrla. In ker si te lastnosti podedoval po njej, nočem te preveč obsojati, dasi vem vse tvoje okolnosti natanko in docela že davno. Izvij se torej najprej iz rok omenjenim ljudem in bodi — pameten, potem imaš v meni še očeta, sicer si pa poišči kruha sam, kjer in kakor hočeš, od mene ne pričakuj ničesar!«

Umolknil je in ni se zmenil več zame. Poklical je kuharico, ki je začela spravlјati posodo. Krožniki so ropotali, vilice in noži so trčili skupaj in izpraznila se je miza.

Jaz sem pa nehote obrnil svoj pogled na sliko svoje matere. Ona senca čez oči se je bila pomaknila niže in oči njene so zrle name, kakor bi me bile hotele pomilovati. A tedaj sem prvič v teh očeh zaznal neko skrito boleost, ki gotovo ni bila posledica telesnega trpljenja, ki je morala imeti korenine svoje globoko v njeni duši. Morda so me do tega spoznanja pripravile samo besede očetove, a prepričan sem bil, da je bila mati moja z mojim očetom silno nesrečna. Ona, ki je bila v mojih očeh svetnica, ona, ki sem jo ljubil z vsako žilico svojega srca, ona — nesrečna. Vse njeno življenje, vse njeno dejanje in nehanje, kolikor sem ga mogel spoznati iz otročjih let, vse je stalo hipoma drugačno pred mojimi očmi; marsikaka solza, marsikak vzdih, ki sem ga pripisoval fizični bolesti, se mi je pokazal zdaj v drugačni luči. In tega je bil kriv on, ki sedi zdaj pred mano, ki se imenuje oče moj! In ta človek se je osmelil, da jo je obrekoval še zdaj, davno po njeni smrti. In obrekoval jo je proti lastnemu njenemu otroku! Ali je to res moj oče? Ali je to čuteč človek? Groznica je pretresla moje telo in v tistem hipu nisem videl drugega pred seboj nego kup tolstega mesa, ki se je pregibalo in svetilo v masti. Pest se mi je nehote skrčila in planil sem kvišku. S povzdignjeno roko sem stal pred njim, moje žile so bile napete in obraz zalit s krvjo. In tedaj sem zapazil v njegovih očeh nekaj takega kakor strah in to me je navdalo z radostjo, z zadoščenjem. Vesel sem bil, da sem mogel vsaj za hip ugnati mučitelja svoje matere. Pijan veselja sem bil, ko sem videl, da se je ta mesena kepa oprezno začela umikati ter se ozirati proti izhodu. A jaz sem

stopal za njim s še vedno trdo stisnjeno in povzdignjeno desnico, in le njegov strah me je zadržaval, da ni ta desnica že padla na njegovo glavo.

A tedaj je še pravočasno kakor blisk preletelo moje možgane spoznanje. Uvidel sem svoje sramotno počenjanje, desnica mi je padla navzdol kakor poleno in obrnil sem se. Kakor na povelje sem moral stopiti proti predalniku. Snel sem s stene sliko svoje matere, položil jo predse ter poljuboval njeno lice. In naslonil sem se črezno in solze, grenke solze so lile v tihi, neskončni bolesti nad njo . . .

Ko sem se sklonil kvišku, ni bilo v sobi več nikogar. Oče je bil odšel brez vsake besede, tiho, neslišno.

A jaz sem obesil podobo zopet na steno. Še enkrat sem se ozrl po njej, a potem sem odšel tudi jaz . . .

XIII.

Po noči sem začel spravljati svoje reči. Vedel sem, da ni mojega obstanka več v domači hiši. Ko je bilo najpotrebnejše v redu, sedel sem na rob postelje. Spati se mi ni ljubilo, niti ne bi bil mogel. Okno je bilo odprto in zunaj je svetil mesec. Ugasnil sem svetiljko, njeni žarki so me pekli v oči. Po sobi je bilo mrtvaško tiho, po celi hiši se ni ganilo nič. V mojem spominu so vstajali vsi različni dogodki zadnjega časa. Kako so se bili naglo dovršili, kako so se sedaj naglo podili mimo mene! Oni ponočni izhodi Alfredovi, Metoda, oni prvi sestanek v vrtni lopi, poznejše moje zahajanje k njej, vse, prav vse do najnatanejšega detajla, je stalo zdaj pred mano. Kako je vse to tako prišlo? Kje je izvor vsem tem dogodkom? Ali so se vrstili logično eden za drugim in eden iz drugega? Ali bi se bilo kaj takega dovršilo tudi pri kom drugem, ali je mogoče, da bi še kdo drugi na mojem stališču živel tako, kakor sem živel jaz? Vsa ta in še mnoga druga vprašanja so mi nocoj vrvela po glavi. Toda, ali morem presoditi sam sebe, ali morem vedeti, v koliko sem te dogodke pospešil sam hote ali nehote; resnica na tem je samo to, da so se res dogodili, da sem res jaz zapleten vanje ter da ne vem, ali mi bode mogoče, povoljno rešiti se iz njih. Toda res, ti ponočni izhodi Alfredovi, ko je še stanoval pri meni, kaj naj si mislim od njih? Večkrat so mi že prihajali na misel, kako so me tačas vznemirjali, koliko bridkosti povzročili, ali vselej sem se jih še otrešel. Toda nocoj me misel nanje prevladuje z elementarno silo. Ali ni morda res, da je ž njimi v zvezi Metoda? Kaj, ako bi bil on zahajal

k njej, ako bi bil ž njo užival ljubezen? In jaz tepec bi moral prevzeti vse dolžnosti in posledice te ljubezni? Ali ni to mogoče? Čutil sem, kako mi je silila kri v glavo, čutil, kako mi je zastajala sapa ob tej misli. Vstal sem ter trdo stopal po sobi gori in doli ter izkušal misliti na kaj drugega. Ali ni šlo. Vedno bolj in bolj je silila vame ta misel, vedno bolj in bolj se me oklepala ter mi rezala v kosti. In prikazala se mi je Metoda v objetju Alfredovem, videl sem njeno glavo tik njegove, videl, kako se njene roke oklepajo njegovega tilnika. Grozna ljubosumnost se me je polotila, a jaz sem stal njej nasproti popolnoma brezmočen, brez orožja. V glavi mi je začelo razbijati, misli so begale po njej zmešane semtertja, bil sem kakor pijanec, ki mu cesta beži izpod nog. Stopil sem k oknu, naslonil se nanj ter strmel v noč. V mesečnem svitu so črnele smreke nad vrtno lopo, v daljavi se je prostiralo svinčeno, nad gorami z lahko, prozorno meglo prepreženo nebo. Z bližnjega griča se je čulo hripavo petje fantovsko, vmes je zalajal kak pes na samotnem dvorišču . . . Polagoma sem se umiril, a začela me je nadlegovati druga misel, misel na mojo bodočnost. Sedaj, ko sem bil pahnjen na cesto, ko sem bil sam berač brez doma, ali ima sedaj moj nameravani korak kak pomen? Čemu navezavati na svojo revščino še drugo bitje? Ako bi bil bogat, potem bi bil pač lahko ponosen na svojo namero, lahko bi rekel, da sem delal iz nesebičnosti ter da bi mi morala biti ona nekako hvaležna, da sem jo povzdignil k sebi. Toda sedaj? Ali bi ne bilo bolje, da bi jo prepustil usodi? In kaj bode iz drugih mojih namer? Kaj bode mogel doseči berač?.. Brr, to so bile muke, muke, kakršnih si ne more izmisliti niti satan sam! — Toda ne, pustiti je ne smem in tudi ako bi bila z Alfredom v bližjem razmerju, nikakor je ne smem pustiti. Ona me ljubi, ljubi me gotovo in jaz sem bil oni, ki sem jo zapeljal. Ali imam kake dokaze za nasprotno domnevanje? Ali bi ne bila morebiti nesrečna za večno, ako bi jo pustil sedaj na cedilu? Da, prav gotovo se bodo stvari obrnile na bolje, nekoliko časa bode treba potrpeti, a potem se bode vse zravvalo samo ob sebi in zasijala nama bode lepša bodočnost. Saj ne bode oče večno živ, tudi njemu se utegne kaj pripetiti in jaz sem — edini sin! Ne, ne, saj nisem mislil tega zares, oče naj živi, živi naj še dvajset, trideset, sto let, jaz si bodem pomagal sam, sam, razumete? Metoda! Metoda! —

Moja glava je klonila nizko na okno, moji možgani niso mogli več razmišljati. Polotila se me je neka omotica, oči so mi zlezle skupaj in zaždel sem v nekakem polsnu. A kakor v veliki daljavi

sem še čul fantovsko petje, toda nerazločno, vedno bolj nerazločno. Nazadnje sem v takem položaju zaspal . . .

Proti jutru me je zbudilo neko pritrkavanje na mojo glavo. Začutil sem, da so to debele, deževne kaplje, ki padajo name. Oh, kako je bilo to dobro, kako je to hladilo! Podržel sem glavo tako še toliko časa, da je bila popolnoma premočena in da so se začeli cediti debeli curki od mojih las. Ko sem pogledal kvišku, bilo je celo nebo prepreženo s temnimi, nizko doli visečimi oblaki, iz katerih se je zdajpazdaj ukresal svetleč blisk, in nad daljno ravnino je odmevalo votlo grmenje. Drevesne veje so se šibile v nastalem vetru . . . Ah, ravno prav, ta prevrat v naravi mi je del dobro, bil je podoben razburkanemu srcu mojemu. —

Kakor tat sem se kmalu nato izmuznil iz hiše. Poklical sem hlapca ter mu veleval, da nese moje reči v bližnjo gostilnico. Nato sem se odpravil naprej k Alfredu. Po ozkih, temnih stopnicah sem stopal v podstrešno sobo, kjer je stanoval. Bila je to koča nekega črevljarja. Po celem hodniku je dišalo po zatohlem usnju in smoli in ta zagatni vonj je kazal, da se le redkokdaj kje odpre kako okno. V razah med deskami je bilo nakopičenih povsod mnogo smeti in sploh je vse kazalo o nesnažnosti. Bil sem danes prvič tukaj in reči moram, da je bil ta prvi vtisk name tako neugoden, da sem se hotel vrniti. Zadržaval sem sapo, ko sem stopal kvišku. —

Alfred je bil še v postelji, ko sem vstopil. Izraz na njegovem obrazu je pričal, kako je osupel, ko me je zagledal pred sabo. Nehote sem se ozrl po tej sobi. V kotu ob steni je stala zelenkasta miza, napol pregrnjena z rdečkastim prtom. Na njej je bilo razmetanih nekaj papirjev ter med njimi škatla, napolnjena do polovice z rumenim, slabim cigaretnim tobakom. Okoli nje so bili raztreseni ozki, prozorni papirčki za ovijanje. Ob mizi je stal edini stol, a v kotu stojalo z veliko skledo, pogrnjeno počrez z brisačo, kažočo že semtertja črne lise. To in pa nizka postelj je bila vsa oprava v sobi. —

»In kaj misliš početi zdaj,« me je vprašal, ko sem mu povedal svoje dogodke.

Sklonil se je v postelji kvišku, da so se videle njegove razgaljene prsi, in strmel je vame kakor v neznano prikazen. Videti je bilo, kakor bi ga bila ta moja novica silno potlačila in kakor bi ne bil v tem trenutku zmožen nikake prave misli. Vsa njegova prejšnja iznajdljivost ga je sedaj zapustila. A jaz sem sklepal, da mu je hudo zaradi mene, in bil sem mu hvaležen za njegovo privrženost.

»Kaj naj storim? Prav zato sem prišel k tebi, da mi svetuješ!«

Stisnil je trdo ustnici, a takoj nato se rezko zasmeljal ter dejal:

»Kaj naj ti svetujem? Veš, kaj pravi četrta božja zapoved? Haha, ljubček moj, vrni se k staremu pa padi pred njim na kolena ter mu zatrdi, da bodeš odslej pameten! Razumeš? In dobro bo vse! Čemu bi se vznemirjal? Glej, na svetu je še mnogo takih svetnikov, kot je tvoj oče, in stavim, da bi na njegovem mestu vsak ravnal kakor on. Vsak bi pograbil palico ter zagnal takega sina čez prag. A od tisoč takih sinov bi se jih vrnilo devetstodevetindevedeset ter igralo ulogo »izgubljenega sina«. Čemu bi ne storil ti tako? Haha, pojdi, vrni se!«

Njegova brezzoba usta so mi zijala v smehu široko odprta naproti, a njegove besede so bile izgovorjene s takim naglasom, da nisem vedel, ali so menjene resno ali sarkastno. V tem trenutku, moram reči, mi je bil Alfred silno antipatičen.

»Toda ne,« je dejal skoro nato mirneje in počasneje. »Ne, za prvo poišči kje kake službe, v kateri potrpi nekoliko let. Ako hočeš, se makar tudi oženi, saj potem bode tako vse tvoje! Jaz, saj veš, ostanem tudi tako tvoj prijatelj in ti bodem vedno na strani.«

Hm, vsekakor je bilo to nekoliko čudno, kako se je znal Alfred prilagoditi vsaki okoliščini. Njegove sanje in načrti onega dneva, a zdaj tolika ravnodušnost, ko je videl, da je vse za dolgo, ako ne za večno pokopano! Ali je to razumljivo? Je li to odkritosrčno? Toda, kdo bi o tem razmišljal? Meni je bilo usojeno, da nisem mogel živeti brez njega in še dandanašnji, ko to pišem, ne morem misliti nanj z jezo v srcu, dasi sem ga pozneje spoznal celega, dasi je nakopal toliko gnoja na mojo ubogo glavo. —

Dolgo sva se tistega dne še razgovarjala, a naposled sva odšla skupno k Metodi. Ondi sva ji razodela vse. A jaz sem jo vprašal:

»Ali hočeš biti navzlic vsemu še moja?«

Namesto odgovora se je privila bliže mene ter pritisnila gorak poljub na moja ustna. —

Kaj bi se še mučil s spomini na oni čas? Kaj bi pogreval, kako sem visel čestokrat obupan in nesrečen ter čakal od trenutka rešitve iz teme in žalosti! Kaj bi to pravil! Prestal sem vse in še mnogo več, nego si morete misliti, a prestal sem in zatorej — dovolj! . .

Čez štirinajst dni sem dobil službo komtoarista v C. pri neki tovarni za izdelovanje sukna. A dober mesec potem je bila Metoda — moja žena . . .

* * *

Do tu rokopis. Kako sem prišel do njega? — Ko je umiral moj prijatelj Svitoslav Z. v nizki sobi z edinim oknom na vrt, me je poklical k sebi. Bil je še mlad, a njegovo notranjost je razjedla sušica. Ko sem vstopil pri njem, je ležal na visokem vzglavju, obrnjen na desno stran. Njegove oči pa so zrle ven na vrt, kjer je je trosil majnik svoje cvetje in kjer je znašal ščinkavec svoje gnezdo. Bilo mi je nepopisno hudo, ko sem gledal ta obraz z velikimi, začudeno zročimi, sanjavimi očmi, a ono mrtvaško, prozorno bledico. V grlu me je nekaj dušilo in v zadregi sem zakašljaj, da ne bi me posilil jok. Tedaj se je pa oni obrnil proti meni.

»Vidiš,« je dejal, »zadnjikrat zrem to cvetje, zadnjikrat poslušam to petje. Nocoj me ne bode več, to dobro čutim. Ah, kako težko je umreti tako mlademu!«

In zopet se je obrnil na vrt ter zrl nekoliko časa nepremično tja ven. Črez njegovo lice pa je polzela debela solza, počasi, prav počasi ter črtala globoko razo vanj.

Stresel je energično z glavo ter dejal, obrnivši se k meni:

»Naj bode . . . Nekaj sem te hotel prositi. Ti si moj najljubši prijatelj, ali hočeš sprejeti nekaj od mene? Svojcev nimam nobenega, a nekaj imam vendar v svoji zapuščini, ki mi je drago in kar ne bi hotel, da bi prišlo v roke kakemu nepoklicancu. To je rokopis — mojega očeta. Odpri tamle predal ter vzemi ga ven. Ko ga prebereš, ne bode ti dobro pri srcu. Ta rokopis je bil moj najdragocenejši zaklad in spomin na nesrečnega mojega očeta. Sedaj je tvoj, a ti stori ž njim, kar hočeš. Lahko ga tudi objaviš!«

Odpri sem predal ter vzel rokopis v roke. Papir je bil že preležan, črke semtertja zabrisane, a v ostalem je bil ohranjen še dobro.

Sedel sem k postelji ter se zahvalil prijatelju za rokopis in zaupanje.

»Toda rokopis ne obseza celotnega življenja mojega očeta. Ako ga hočeš morda kdaj podati v polnem obsegu, treba je, da izveš še marsikaj. Zato me poslušaj!«

In Svitoslav je začel ter mi pripovedoval, kako se je očetu njegovemu godilo po poroki . . .

Drugi dan sem ga zopet obiskal. Njegova slutnja se ni bila izpolnila. Živel je potem še tri dni in šele četrto noč je umrl. Jaz sem kmalu nato prelistal rokopis z velikim zanimanjem.

Naslovljen je bil »Noč«. In mož ga je naslovil prav. Tema, gosta tema se je naselila v mojem srcu, ko sem prebiral te drobne, obledele vrstice, in prepričan sem, da se je isto godilo tudi cenje-

nemu bralcu in čislani bralki, ako sta se toliko potrudila, da sta prebrala te čudne vrstice. In ako bodeta sočutno sledila i nadaljnjemu mojemu poročilu, uverjena bodeta, da je ta naslov docela upravičen . . .

Kaj me je nagnilo, da sem to objavil? Dvoje. Prvič se mi je videla stvar vendar vredna, da jo izve še kdo drugi, a drugič sem hotel s tem postaviti skromen spomenik svojemu najblažjemu prijatelju Svitoslavu . . .

— Konec prvega dela. —

(Dalje prihodnjič.)

V tihi noči . . .

V tihi noči tja do tebe
plava misel moja,
ko nemirno, bolno srce
išče si pokoja.

Ko spet vstajajo podobe,
davno pokopane,
mi iznova nekedanje
krvavijo rane.

A. Gradnik.

Jaz nimam lepe ljubice . . .

Jaz nimam lepe ljubice,
da zrl bi ji v oči
in videl v njih odsevati
vso srečo mladih dni.

Jaz nimam lepe ljubice,
da bi poljubljaj ji
kipeče ustne, ličeca
od jutra do noči.

Jaz nimam lepe ljubice,
da ljubim jo iz srca . . .
Aj, bratci vi, kdor dve ima,
naj meni edno dá!

C. Golar.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

I.

Giho je bilo v tesni sobi. Priprosti zastori ob nizkih oknih so bili skrčeni in skozi motne šipe se je sivilo nastopajoče jutro. Nad vzhodnimi gorami se je že dvigal rumenkast pas, obrobljen s prozornim vijoličastim robom. Na ulicah se je začejalo življenje, oglašali so se že napol zaspani glasovi, ropotali so vozički in vozovi, a vmes udarjale ob tlak stopinje mimohitečih delavcev in delavk. Semtertja se je začul z oddaljenega dvorišča hripav glas petelinji. Skozi ulice pa je zdajpazdaj naglo, neslišno švignil svetlejši pramen kakor nenaden blisk ter svetil niže, vedno niže, da so se natančno razločevali najbolj skriti predmeti. Mimo hiš je zaspano stopal čuvaj ter ugašal svetiljko za svetiljko. Duri kavaren so se odpirale, premikali so se z ropotom stoli, tla so se škropila in pometala; pekovski učenci z belimi kapami in zabuhlimi obrazi so se leno prikazovali na pragih ter oddajali, mehansko preštevajoč, svoje blago . . .

Komtoarist Robert Z. se je tačas šumno obrnil v svoji postelji. S suhimi, bledimi rokami si je pomencal krmižljave oči ter takoj skočil izpod odeje. Stopil je k oknu, ga odprl ter zrl čez morje streh tja v daljavo. Njegova soba je bila visoko pod streho in nudila je razgled daleč tja do obronkov sivih gora na zahodu. Komtoaristovo oko je obviselo nekje daleč daleč ter zrl sanjavo, zamišljeno. Prsi so mu bile razgaljene in hladni jutranji vzduh je silil do njih, da so se nehote širile in vzdigovale. Sklenil je roke pred seboj, da so se prsti ovijali drug drugega, ter stal tako nekoliko minut. A tedaj se mu je izvil polglasen vzdih in ustnice so mu vztrepetale.

»Zakaj ne spiš, Robert?« se je oglasil ženski glas v postelji. »Sinoči si šel spat tako pozno, a zdaj si že pokoncu. To te uniči!«

Komtoarist ni odgovoril ničesar, niti se ni obrnil.

»Ali ne slišiš? — Pridi k meni!«

Zadnje besede so bile izgovorjene tiše in z mehkim, izrazitim glasom.

Toda oni se je samo obrnil in molče opazoval njo, ki se je bila napol vzdignila v postelji ter prožila proti njemu svoje polne, okrogle lakti. A v tem hipu je že sklonil glavo ter srpo zrl v tla. In čez njegovo lice je šinil teman oblak, da je bilo videti mrklo in odurno.

»Robert!«

Njen glas je bil proseč in iz njega se je slišala prikrita bolelost. Tedaj je pa stopil bliže nje ter jo prijel za gorko roko.

»Kaj hočeš? — Spati ne morem«, je dejal hlastno in skoro jezno.

»Spati ne moreš? — In zakaj ne? Kaj ti razjeda srce, ljubček? — In to je že tako dolgo, kar ne moreš spati! A meni ne razodeneš tega, kar te muči, kar ti krade spanec, kar ti dela noči tako dolge in strašne! — Govori, razodeni se!«

Njeno čelo se je naslonilo na njegovo roko in ustnice so se mu dotaknile prstov. Bile so vroče, žejne.

»Čuj me, Metoda«, je dejal nato ter ji odtegnil roko. »Ali ne slutiš ničesar? Ali ne sumiš, kdo bi bil morda kriv takega mojega stanja? Res ne? — No, blagor ti, da imaš tako čisto vest, da se ne zavedaš, oziroma, da si ne moreš misliti, kdo je kriv takega mojega stanja. Le mirna bodi, mirna, ne razburjaj se . . . Izkušal se bodem poboljšati . . . morda se mi posreči.«

Iz njegovega naglasa je sevala neka čudna pikrost, neka globoka notranja žalost, ki se pojavlja semtertja nepričakovano, nenadno. Ona pa je povesila glavo ter si zakrila oči z rokami . . .

Komtoarist je sedel na stranico posteljno ter umolknil. Semtertja se mu je zganila roka, kakor bi hotela seči tja do nje ter se oviti njenega trupla, njenega gorkega tilnika, a vselej je omahnila ter obležala zraven njega na oguljeni odeji . . .

Tako sta ždela nekoliko časa, vtopljena vsak v svoje misli.

Bile so težke te misli, ki so ležale na komtoaristovi duši. Že nekoliko dni mu je bilo hudo, da se ni mogel razvedriti, da je moral hoditi s povešeno glavo v pisarno, kjer je zvečil pero ter delal le z največjim naporom in studom. In tega je bila kriva oseba, ki jo je najbolj ljubil izmed vseh na svetu, pred katero je padal v prah in ki je bila solnce njegovega življenja, kriva je bila njegova žena Metoda. Da, ujel je bil pogled, ki se je menjal ob neki priliki med njo in — Alfredom. Ta pogled je kakor blisk posvetil v njegovo notranjost, v njegovi luči so se hipoma in jasno začrtali marsikateri sami na sebi nepomenljivi dogodki ter zadobili popolnoma nov,

določen pomen, ki ni dopuščal nikakega dvoma. Čudno, en sam pogled!

Kako je že bilo? Ah, da! Povabil je bil Alfreda, ki je bil prišel tudi za njim v C. ter pisaril pri nekem advokatu. Povabil ga je bil na skromno večerjo, ker je tako želela ona. In sedeli so pri večerji, ona nasproti Alfredu, on na sredi. In mali Slavko se je igral v kotu pri oknu. Sedel je že sam in bil čvrst, krepak dečko.

Trčili so bili s kozarci in jih izpraznili na zdravje in srečo otrokovo.

»Da bi ti bil v ponos in veselje!« je dejal Alfred. Toda njegovo oko se ni srečalo z Robertovim. Kakor bi ga bila obrnila nenadna mogočna moč, vprlo se je za hipec v njo, Metodo. In zaiskrilo se je ter zasijalo v neizmerni sreči. In tudi njen pogled je bil mehak kakor še nikdar, a se je takoj preplašen obrnil proti Robertu, ki je v tem hipu onemel ter v razburjenosti prevrnil čašo, da je vino curljalo po tleh. Toda Alfred se je že brezskrbno smejal ter se šalil s prijateljem, kakor bi se ne bilo pripetilo nič posebnega. Metoda je stopila k otroku ter ga pritisnila k sebi, a Robertu je legel na prsi kamen, ki se ni hotel odvaliti niti tedaj, ko mu je preobilo zaužito vino razbelilo možgane.

A od tistega večera nima miru in pokoja. Vedno in vedno mu šumijo po ušesih besede »da bi ti bil v ponos in veselje«, a takoj za njimi ga straši oni pogled, ki se mu je videl, kakor bi bil hotel popraviti izgovorjeno napitnico ter reči: »Da bi nama bil v ponos in veselje!« —

Huj, kako je to hudo! Toda Robert je nosil svojo bol zaprto na dnu srca. Niti z besedico se ni izrazil proti svoji ženi. Samo danes zjutraj ga je nenadno preplula neka slabost, danes mu je zampiralo sapo in moral je govoriti . . .

Metoda se je prva zdramila. Z drhtečo roko ga je prijela za desnico ter se ozrla vanj.

»Robert, ti mi očitaš nekaj, česar ne razumem. Ne, popraviti se moram! Dobro razumem, kar mi očitaš. Saj so tvoje besede jasne in določne. Toda nečesa drugega ne morem razumeti. In to drugo je: Kako moreš ti, tako blag človek, hkratu postati tako nepravičen, tako — surov proti — svoji ženi!«

Izpustila je njegovo roko ter se obrnila v stran. Bilo je prvič, da sta se žalila.

Robert se je stresel ter se ozrl, kakor bi mu bil kdo nena doma stopil za hrbet ter se dotaknil njegovih ramen. A čudno!

Te ženine besede ga niso razvedrile, nego so ga še bolj potrle. Ona je razumela, in da je razumela, to ravno potrjuje njeno krivdo, to dokazuje, da se ne čuti nedolžne! V tem trenutku je bil trdno prepričan, da si je oni pogled tolmačil prav, da ga soproga vara z Alfredom. Pesti so se mu nehote skrčile in ustnice trdno stisnile.

Hotel je vstati, a pri tem se je ozrl še enkrat na soprogo. In tedaj je zagledal njene oči, ki so bile vprte vanj očitajoče in z izrazom globoke srčne žalosti. Obrnila se je bila rahlo in skrivaj proti njemu, predno se je bil vzbudil iz svojega mučnega razmišljanja.

In v tem hipu se je v komtoaristu nekaj omehčalo. Kakor sen so izginile srčne muke, pred oči so mu stopili samo krasni trenotki, ki jih je doživel v njenem objetju, samo sladke ure, ki jih je pre-sanjal, topeč se v blaženosti ob njenem čarobnem pogledu. In tako bitje naj bi ga varalo?! Ne, nikdar ne, nikdar ne! V njegovo dušo se je naselil kes ter jo preplul celo in popolno, a usta so mu završnila:

»Metoda, moja Metoda!«

In ležala sta si v tesnem objetju dolgo, dolgo . . .

Skozi okno so se vkradli prvi rumeni žarki ter razsuli svoje zlato po bornem pohištvu. Zapletli so se tudi v rumene kodre Slavkove, ki je ležal zraven mamice, ter se spuščali polagoma niže, poljubljajoč mu zaprta očesca in topi nosek. Papa se je pa tačas sklonil nadenj ter ga na lahko zagrnil črez obrazek, da bi ga prehitro ne zbudili . . .

Ko se je kmalu nato odpravljal komtoarist z doma po vsakdanjih svojih opravkih, privil se je vnovič k soprogi ter dejal:

»Kaj ne da sva zopet prijatelja? — Saj si mi odpustila?!«

Podala mu je roko ter ponudila ustnice v poljub . . .

(Dalje prihodnjič.)

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

II.

Zunaj se je že gnetla pisana množica iz ulice v ulico in šumelo in vršelo je po mestu, kakor bi se valil hudournik z gore v dolino, ko je stopal komtoarist proti tovarni, ki je bila na drugem koncu mesta. Ni se brigal za vrvenje okoli sebe. S sklonjeno glavo je hodil mimo prodajalnic in kavaren, le včasih je povzdignil oči, pogledal okoli sebe kakor v sanjah ter jih zopet povsesil. Ko je došel pred tovarno, se je nekoliko ustavil, pogledal visoko poslopje, kakor bi ga bil videl prvič, ter nato naglo vstopil skozi stranska železna vrata.

V komtoarju so bili že vsi na svojih prostorih. Peresa so škrtala, nekoliko plešastih glav je bilo nagnjenih nad debele, velike knjige. Toda nihče se ni ozrl.

Robert je pogledal na uro, ter zapazil, da je zamudil že celo četrt. Naglo je slekel površnik ter sedel k svoji mizi.

Komaj pa se je pripravil k delu, že se je zgodilo nekaj nenavadnega. Začutil je, da se glave navzočnih komtoaristov druga za drugo obračajo proti njemu. Čutil je njih poglede na sebi, ne da bi se bil ozrl. In ti pogledi so ga pekli in skeleli, kakor žerjavica. Nehote se je prijel za glavo, kakor bi hotel to žerjavico otresti raz sebe. A v tem hipu se mu je glava obrnila po sobi, in res — komtoaristi so ga gledali kakor prikazen z drugega sveta, kakor ne bi ga bili še nikdar videli, a vendar je med njimi sedeval že dober mesec dni. Kaj neki imajo? Ali je to tako čudno, da se je zakasnil za nekoliko minut? Ali je morda umazan?

Naglo je stisnil glavo med rame ter začel delati. Toda v tem hipu je nekdo svojemu sosedu na spodnjem koncu sobe nekaj zašepetal ter se pri tem polglasno zasmel. In odgovoril je drugi, vmešal se vmes tretji, in nastalo je sikanje od mize do mize. In to sikanje bi bilo razburilo vsakega, kaj šele človeka, kakršen je bil Robert Z.

Njegov sicer blede obraz je pordel, žile na sencih so se napele. Vedel je, da to sikanje velja njemu, toda vedel ni, čemu in zakaj. Nemiren se je premaknil na svojem sedežu, obrnil se ter pogledal po svojem površniku, ki je mirno visel na klínu. In zdelo se mu je, da bi ga ta površnik edini lahko rešil iz teh muk. Ponj bi se iztegnil, oblekel ga ter bežal ž njim skozi duri na prosto, ven, daleč tja iz mesta! Da bi le bil blizu njega, da bi le mogel vstati ter ga obleči! Ali neka čudna moč ga je tlačila na stol, sedel je na njem kakor prikovan. In pero je trdo stiskal med prsti, kakor bi mu hotelo zbežati. A v glavi mu je šumelo, kakor bi se mu bile pretrgale žile in bi se mu bila razlila vroča kri po vseh mišicah.

Kaj neki imajo? In zopet je čutil, kako se je vnovič nekdo obrnil proti njemu. Kaj, ko bi jim tudi on pokazal, da jih zna tako nesramno gledati, da jim zna vračati te skrajno žaljive poglede? Da, to bi bilo najbolje!

In izkušal je ter se obrnil po sobi. Dvignil je glavo ponosno, a komaj se je ozrl, že je iskal z očmi svoj površnik. Moj Bog, da bi le mogel ulti tem blaznim ljudem! Iz njih oči je sijala lokavost, je štrlela nesramnost, je brizgalo vse ono, kar je on zaničeval, te oči so bile morje vse nečednosti, ki se je valila po njih umazanih dušah, vse navlake, ki je bila nakopičena v njih srcih. To so volkovi, ki preže na svoj plen . . . a pri vsem tem so njih pleše čestitljeve, na njih temenih ni sence greha, ki je okužil njih notranjost!

O, da bi jim mogel ubežati!

Njegova stiska je priklopela do vrhunca. Kakor izteza potapljajoči se človek roko svojo po najšibkejši bilki, da bi rešil borno življenje svoje, tako je iztikal v tem hipu Robert koprneče po neki opori, ki bi ga rešila teh neznosnih ljudi. — Ali nikjer ni bilo rešilnega čolna, da bi ga dovedel v mirno пристanišče. Resignirano je uklonil glavo ter začel pisati. Toda roka se mu je tresla, črke so mu bile trde in okorne kakor učencu iz prvega razreda, številke zveržene brez vsake prave oblike. Silil se je, silil, s trdno voljo je hotel premagati sam sebe, hotel se je postaviti visoko nad one vsakdanje, blebetave in ničvredne ljudi, ki so posedali ž njim v istih prostorih, s katerimi je moral dihati isti vzduh. Da, isti vzduh! Kako mu je bil zdaj ta vzduh zoprni! Kakor bi plavalo po njem nekaj nečistega, nekaj gnusnega, kar se je razširilo po njem iz okužene notranjosti njegovih sosedov. In ta vzduh je silil v njegovo grlo ter ga dušil, da so se mu napele žile na vratu. Ali je to hudol . . .

V tistem hipu je vstopil principal. Na njegovem obrazu je svetilo izmed bleščeče masti dvoje majhnih, sivih oči, ki so zrle lokavo in potuhnjeno. Na širokem rjavem telovniku se je tresla težka zlata verižica, ki se je v sredi delila na dva dela ter segala do desnega in levega telovnikovega žepa. Kadar se je prikazal ta človek pred Robertom, vselej se je moral spomniti svojega očeta. Prav take lastnosti, take strasti, navade in navadice so čepele v tej naduti kepi, so se plodile tam za onim širokim, že nagubanim čelom.

S cigareto v ustih se je počasi bližal Robertu. Njegova desnica se je tiščala na hrbtu kakor kepa sluznega mesa, z levico je semtertja potegnil cigareto iz ust ter zraven puhnil oblak sivega dima proti stropu. Okoli obilih usten je krožil smehljaj, ki si ga ni mogel raztolmačiti živ človek. Bil je tak, da si ga smatral lahko za porogljivega, prisiljenega, dobrohotnega, ljubeznivega, kakor se ti je sploh videlo. Robert ga ni premotrival, vedel pa je, da mu je zoprn, zoprn do skrajnosti.

Ko se je tako mož bližal Robertu, bil bi ta najrajši vstal, stopil mu korak nasproti ter dejal: Slišite, vi gospod principal, vi ste jako neznosen človek. Žal mi je, da vam moram služiti! In še take ljudi imate okoli sebe! Same cepce, a vendar se jim bere na obrazu, kako vas težko prebavljajo. Le glejte, dozday so se vsi pečali z mano, z mojo osebo, zijali so me ter me secirali na drobno in debelo, a zdaj, ko ste vstopili vi, so vsi otopeli, kakor bi ne bilo drugega na svetu nego vas. Kaj mislite, za koga vas smatrajo? Eh, ne bodite no — vampir ste jim, vampir! Sicer bi vam moral biti hvaležen, da ste me oprostili njih budalastih pogledov, toda povem vam naravnost, da ste mi vi še mnogo bolj neznosni nego oni . . . Tako bi mu govoril, da, kar vstal bi in mu povedal v brk, da bi vedel, da nismo vsi stroji, da smo ljudje, živi ljudje, ljudje iz enakega, ako ne iz boljšega soka nego on.

Take misli so kakor blisk šinile skozi Robertove možgane. Bog vedi, kako se je to zgodilo. Dozday se mu je videl principal še dovolj prebavljiv, dasi ga je nehote spominjal očeta, toda v tem hipu, kar mimogrede se mu je izpremenil v tako pošast, da ni mogel več najti na njem čiste polti . . .

»Res, ljubi moj gospod, kaj sem vam hotel povedati? — Aha, no, povedati vam moram naravnost, da ste počasen delavec, hm, zraven pa še nezanesljiv. Glejte to-le! Kaj je to?«

Principal je govoril še vedno s smehljajem na ustih ter listal po glavni knjigi, ki je ležala pred Robertom. Ko je našel dotično napako, se mu je režal v obraz ter nadaljeval počasi, sikajoč:

»Saj bode te razumeli, kaj ne da? Takemu delavcu se ne more dati toliko kot drugemu. Odzdaj vam moram odtrgati mesečno pet goldinarjev. Saj je tako, kaj ne da? Sami gotovo spoznate, da mora biti tako!«

Robertu je šumelo po ušesih, kri mu je plula k srcu in temnilo se mu je pred očmi. V tem hipu mu je stopila v spomin podstrešna njegova soba, njegova žena, njegovo dete. Spomnil se je, čemu bi vse potreboval teh petih goldinarjev, videl je, kaj si bode morala pritrngati njegova družinica, ako jih ne bode. Nevede je zagrabil za sedalo svojega stola ter se šumno premaknil.

Principal je za hipec prebledel ter odskočil. A takoj mu je zopet zakrožil smehlaj pod redkimi brki. Uvidel je bil, da se pred njim sedečega moža nikakor ni treba bati, da mu lahko brez skrbi priloži še drugo zaušnico. Kvečjemu bode zopet zaropotal s stolom, a potem bode uklonil glavo kakor jagnje ter nastavlil vdano svoj mehki tilnik.

»No, no, ne tako hudi, gospod! Saj spoznate sami, da je res, kar sem vam moral povedati. No, no, ako se pa seveda ne popboljšate, ako vas ne bom mogel rabiti, saj veste, no, tedaj si bode te pa poiskali drugod kaj primernega. Eh, moj sinček, svet je velik!«

Robert se je ozrl nanj z velikimi, začudenimi očmi kakor dete na prvo igračo, ki so mu jo dali v roke. A takoj se je zavedel in strah se je izcimil iz začudenja. Toda le za hipec. Takoj je zopet zrlo njegovo oko, kakor ne bi se zavedalo stanja, v katero je bil pahnjen njegov »jaz«.

Principal pa je stopal od mize do mize ter postajal pri tem in onem. Z vsakim se je razgovarjal strogo o tem, kar je spadalo v področje dotičnika, ter pri tem nekako čez ramo navzdol gledal nanj, ki je s pritajeno lokavostjo razkladal številke ter si mislil prav na tihem: vrag te vzemi! Nobena glava se ni tačas več obrnila proti Robertu; sam zase, neopažen, z napol mežečimi očmi je čepel na svojem stolu, težko dihal ter črtal s peresom po označenih rubrikah. Pero mu je bilo težko, da, težko kot kol, ki se ne da vrteti med tremi prsti. Vrag bode delal v takem stanju! Stiskal je pero bolj in bolj, a kolikor se je bolj mučil, toliko hitreje se je vtihotapljal krč v mišice njegove roke, dokler mu ni hipoma odrevenela, da mu je pero zaropotalo po mizi.

Tedaj se je pa principal zopet z onim stereotipnim smehlajem obrnil proti njegovi mizi ter dejal:

»Kaj sem ravnokar pravil? Vidite, saj morate spoznati sami! Zastonj vas ne morem plačevati!«

Odšel je v drugo sobo ter priprl vrata za seboj.

Vsi so se nekako oddahnili in več se jih je takoj zopet obrnilo proti Robertu. Nekdo pa je dejal polglasno:

»Ali je osel ta mož! Bogat od doma, pa se da strojiti tujim ljudem!«

Robert je zardel. Aha, to je torej bilo! Zvedeli so, Bog vedi kje in kako, da je edini sin premožnega očeta, zvedeli gotovo tudi, da se je oženil iz ljubezni ter da zdaj strada in se ponižuje zaradi svoje ljubezni. Tak človek je seveda nekaj posebnega, vreden je pač, da ga ogledujejo od nog do glave, ali ima tudi človeško podobo, ali nima morda na sebi znakov, ki bi ga uvrščali med kaka druga bitja. Zato so torej zijali ves čas vanj kakor v zverinjaku v kletko, ki se za njenim omrežjem valja tuja, dozdej nepoznana zver. —

Toda Robertu je hipoma odleglo. No, ako je samo to, zaradi česar zijajo vame, tedaj ni vredno, da se razburjam. Nad takim počenjanjem moram biti pač vzvišen, si je dejal pri sebi in poskusil se je celo nasmehnuti.

Krč v roki je nekoliko ponehal, in Robert je prijel ročno za pero, ki je v istem hipu naglo zdrselo po knjigi.

Iz sosednje sobe pa se je slišalo suho prhanje principalovo, vedno enako, v rednih presledkih.

* * *

V tem, ko se je to vršilo v komtoarju, je nekdo potrkal na duri podstrešnega stanovanja Robertovega. Bilo je okoli desete zjutraj, in Metoda, žena Roberta Z., je vprav oblačila dete, ki je dozdej sedelo in vpilo v sami srajci na tleh pri malem ščedilniku. Posadila ga je vprav predse na ozko mizo, in dečko, videč, da se godi ž njim nekaj posebnega, je umolknil ter veselo krilil z rokami po zraku. Semtertja je zaceptal z debelo nožico, takoj nato z drugo ter se zraven smejal, da so se mu videli drobni, gosti zobje. Bil je čvrst deček, rdeč in debel, da ga je bilo veselje gledati. A nekaj posebnega je imel še na sebi. To veliko, modro, sanjavo zročje oko je bilo že zdaj resno, je bilo zamišljeno, njegov pogled je plul nekam tja daleč, daleč, kakor bi tam v nedogledu zrl nekaj lepega, večnega, kar ga vleče k sebi, kar ga vabi in mu prijazno namiguje. Vsak, kdor je videl kdaj ta pogled, si ga je moral zapomniti, da se mu ni izbrisal več iz spomina.

Metoda se je odzvala trkanju s poltuhim glasom. Pri tem je nemirno skomizgnila z rameni ter postavila malega Svitoslava na noge.

Na pragu se je pojavil — Alfred.

Bil je mnogo starejši nego pred nekaj meseci in njegove čeljusti so bile popolnoma brezzobe. Drugače je bil neizpremenjen, celo njegova obleka je bila vedno enaka.

Pozdravil je kratko in naglo, pogledal Metodo hlastno z enim samim motrečim pogledom, a takoj nato je sedel na bližnji stol, ne da bi bil čakal ponudbe.

»Truden sem, dovoli, da malo sedem!«

Ona ni odgovorila ničesar.

»Že nekaj dni si me ne upaš nič več prav pogledati, Metoda? Kaj sem ti storil?«

Njegov glas je bil mehok in obraz se mu je nabral pri teh besedah v otožne gube.

Zopet nič odgovora. A videti je bilo, da niso bile njegove besede brez vpliva nanjo. Roke so ji nervozno švigale semtertja, ko je pospravljala po mizi, ki je bila zašla v nered, ko je na njej oblačila dete. To je opazil Alfred, a dejal je malomarno:

»Tudi prav, ako nisem vreden odgovora! Sicer pa, ali veš kaj novega? — Čul sem, da niso z Robertom nič kaj zadovoljni!«

Sedaj ga je pogledala v obraz, njen pogled je bil plašen, hkratu vprašujoč. Toda kakor bi se bila nečesa domislila, se je obrnila od njega ter molče delala dalje.

Tedaj je pa Alfred vstal ter stopel proti njej. Iztegnil je desnico, da bi jo položil njej okoli pasu. Ona se je obrnila ter dejala hlastno, proseče:

»Samo danes me pusti! Samo danes!«

Alfred je osupnil.

»Čemu te burke?« je hotel reči, a besede so mu zastale na jeziku. Na njenem obrazu se je pojavil izraz, kakršnega še ni videl na njem. In ta izraz ga je poparil, da je storil, česar bi sicer ne bil storil nikdar. Obrnil se je, vzela klobuk ter dejal:

»Z Bogom! Danes si slabe volje, pa drugič! . . .«

Ko so se zaprla vrata za njim, je omahnila Metoda na stol ter si zakrila oči z dlanmi. Mimo njene duše pa je stopal živo in jasno prizor, ki ga je doživela danes zjutraj s svojim možem. In ta prizor ji je silil solze v oči in kesanje v srce. In trepetala je, kakor bi ji skeleč mrzla rezal ude, kakor bi bila mrzla nočna sapa hipoma potegnila preko njenega znojnega čela.

A vmes so ji še vedno zdajpazdaj udarjale na uho besede Alfredove: Danes si slabe volje, pa drugič!

»Ne, ne, nikdar več — nikdar več,« je parkrat vzkliknila glasno, da je Svitoslav, igrajoč se v kotu, zvedavo privzdignil glavico in začudeno pogledal mamico.

A ona se je sama vselej ustrašila svojega glasu, ki se je suho razlegal po skromni kuhinji. In zdelo se ji je, kakor bi ji vselej na njen vzklik »nikdar več« odmevalo porogljivo »pa drugič«.

»Ne, ne, nikdar več!«

»Pa drugič! . . .«

(Dalje prihodnjič.)

Iz bosanskega perivoja.

VI.

Bleda žena, kaj drhtiš?
Ogenj ti v očeh pojema,
lice s solzami rosiš . . .

Vsega majka kriva je.
Za Mijata, za hajduka
lani me udala je.

Srce meni je bolnó,
kaj bi jadona ne plakala,
v grob me kmalu poneso.

Vso noč krade, dan prespi,
v dar haljine mož mi nosi,
a na njih črni se kri.

VII.

Konja jezdi Turek Hasanaga
po koruzi, zéleni livadi.
Poči prazna puška iz zasede
pa zadene Turka Hasanago
pod koleno na junaško čelo.
Mrtev pade Turek Hasanaga,
mrtev pade, živ domov priskače.
Tam lovita dva odrta hrta,
ulovita pisana dva zajca;
nese jajca mu kokoš pečena,
pevajo mu v loncu petelini.

C. Golar.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

III.

rez dober teden je bil Robert Z. na cesti. Tovarnar ga je odslovil s svojim smehljajem in s svojim »saj morate spoznati sami«. Odpovedal mu je kar pred drugimi, položil predenj par zasluženih desetakov ter se počasi oddalil.

»Vraga, to je šlo hitro«, se je oglasil pri neki mizi mlad komtoarist ter se zaničljivo zarežal.

»Zaradi tega mu vendar ne bo treba gristi same čebule s kruhom«, je pristavil drugi ter gledal konce svojih prstov.

»Staremu naj nekoliko revidira blagajno, ali pa naj mu potrese v juho nekoliko —«

»Cepci, ne mislite tako glasno in ne žalite ljudi, ki vam niso storili nič žalega, in ne vtikajte se v njih zadeve, ki vam niso prav nič mari«, je zamrmljal starejši mož ter se ozrl na Roberta, ki je pospravljajal po svoji mizi.

Ta se ni brigal za surovosti in blebetanje svojih tovarišev, dasi mu ni ušla nobena beseda, ki so jo izgovorili. Ob drugi priliki bi ga bilo kaj takega gotovo peklo in grizlo, posebno ker si je bil v svesti, da ni nobenega izmed njih razžalil niti v mislih, ter si ni mogel raztolmačiti, odkod izhaja to, da ga nobeden ne more videti, da je ostal proti njim vedno tujec, tujec, kakršen je bil prvi dan, ko je stopil mednje v te prostore, in kakršen se danes na tak način poslavlja od njih. Ob drugi priliki bi bil hvaležen starcu, ki je tako zavrnil svoje tovariše, ko so se vedli proti njemu tako nedostojno in nečloveško. Pristopil bi bil k njemu ter mu stisnil roko, rekoč: Hvala ti, ki si človek in si potisnil na usta to, kar ti je v trenutku vzkipelo v globočini tvojega srca. Hvala ti! . .

Toda danes se ni brigal za nič, kar se je godilo okoli njega. Niti hudo mu ni bilo, niti trenil ni z očesom. O, bil je močan, tako

močan, da mu ni vztrepetala nobena žilica, niti se zgenila žalostna misel. Bil je miren, tako izjemno miren, kakor menda še nikdar v svojem življenju. Kakor otrpne na zimo zemlja, po kateri je ravnokar še bilo polno življenja in veselja, da se je lesketalo in gibalo v solnčni luči, a je hipoma umrlo in izginilo čez noč, tako je v njem otrpnilo in zamrznilo daleč navzdol vse ono, kar ga je veselilo in žalostilo. Vse je umrlo v njem in okoli njega!

Stisnil je pod pazduho nekaj svojih papirjev, prijel za palico ter se nemo poklonil proti onim, ki so sedeli pri svojih mizah. Bilo je, kakor bi se pripogibal proti njim avtomat, ogrnjen z rjavo ponošeno suknjo in pokrit z mastnim, ob krajcih navzdol zavihanim klobukom. In oni ga niti niso več začudeno gledali. Zdelo se jim je, kakor bi se bila ta čudna prikazen ravnokar, v tem hipu pojavila pred njimi ter takoj zopet izginila kot opoldanska senca.

Robert pa je bil na cesti.

Nad mestom je visela rahla megla in iz bližnjega zvonika je plulo po vzduhu zamolklo zvonjenje. Bilo je otožno, nekamo mrtvaško in vsak hip je bilo pričakovati, da se odpro cerkvena vrata ter se prikažejo v njih pogrebci s svojimi dolgimi, črnimi haljami in črnimi klobuki. In pričakovati je bilo, da se med njimi zasvetlika zlato obrobljena rakev, pred njo in za njo pa da stopa molčeča, razmišljajoča množica. Toda vrata so ostala zaprta, okoli njih je plul neki poseben vonj, neki čuden, nevsakdanji mir.

Robert je stopal mimo cerkve ter se ozrl na zidovje. Njegovo oko je obtičalo tam kakor začudeno, kakor bi hotelo vprašati: Zakaj ne prihajajo? Ali mar ni nobeden umrl? Ali so ga pustili v cerkvi, da ga še on pokropi? Zakaj ne prihajajo?

In ustavil se je ter stopil proti vratom. Bila so zaklenjena. Zmajal je z glavo ter stopal dalje . . .

Kam naj bi se obrnil? Naj li gre domov, da pove ženi, kaj ga je zadelo? Naj si gre iskat nove službe? Koliko časa bode zopet v njej? Ali ga ne bodo po kratkem roku zopet postavili pred vrata?

In prvič, odkar je bil odšel od doma, se mu je pojavilo v srcu neke vrste kesanje, da je zapustil tako lepo stališče na svojem domu, da je tako lahkomišelnost napravil svojo bodočnost. Kakor blisk ga je pretreslo, kakor močan udarec ga je za hip omamilo. In glava Alfredova mu je stopila pred oči, njegove brezzobe čeljusti so se mu režale v obraz, njegove lokave oči se mu rogale. Da, on, on je kriv vsega! Čemu je prišel, da je motil njegov mir, da ga je navezal nase s tisočeriimi vezmi, ki si jih ni mogel in ni znal razvozlati

nikdar prej in jih ne more in ne zna niti sedaj. Ah, ako bi bil sedaj tukaj ta brezvestnež! Kako bi ga pogledal, kako bi se zaničljivo obrnil od njega ter mu pokazal, da ga je izpregledal, da vidi njegovo gnusno notranjost. Oh, kako ga sovraži!

Huj, v to sovraštvo pa je v tem hipu posegla neka druga oseba! Kakor izza vogla je zasejal pred njim obraz Metodin. Ona gosta, neprodurna megla se je hkratu razvlekla in pokazala se je modra, čista in jasna krpa sinjega neba nad njo. In kakor sen je izginilo tako naglo vzkipele sovraštvo ter se ublažilo, in izcimilo se je iz njega zopet usmiljenje. Metoda je torej posegla vmes ter zaklicala s svojim mehkim, zvonkim glasom: Kaj ti je storil! Ali si bil otrok, ko si se dal zapeljati? Ali sem ti jaz tako malovredna, da ti je žal za to, kar si storil? . .

In Robert je stopal dalje. Na njegovem licu se je pojavila živa rdečica, ki je pričala o njegovi notranji razburjenosti. Njegovi koraki so bili kratki in počasni. In misli njegove so se zopet obrnile na novi tir. Kaj pa je bilo pravzaprav, kar te je dovedlo do tega koraka? Ali je bila to res samo Metoda, ali ni bilo nekaj drugega? Ali ni bilo to ono nesrečno socialno vprašanje, ki je zanje začel tako hitro plamteti po nagovarjanju Alfredovem? Kaj pa je zdaj ž njim? Odkar se je poročil, niti mislil ni več nanj! In niti Alfred mu ni več omenil o njem! Ah, kaj pa, ako bi bila to samo pretveza, da so ga spravili ob um, ko so začutili, da je tam najbolj dostopen? Ali ni to morda res? Čemu ga pa zdaj puste popolnoma v miru? Da, da — samo pretveza! Morda pa vendar ne? Zakaj pa sam ne začne delovati v onem zmislu?

Misli so se mu vedno bolj mešale, predstava za predstavo se je podila po njegovih možganih, vse vprek, vse navzkriž . . .

Obstal je na nekem voglu blizu svojega stanovanja. Tu so se križale štiri ulice. Pogledal je navzdol po eni in ni ji videl konca. Kako je dolga, si je mislil, a niti vedel ni, čemu mu je ta misel, čemu je sam pri sebi izgovoril te besede! A kmalu se je domislil ter rekel: Aha, kakor ne vidim konca te ulice, tako ne vidim svojega konca. A tudi pri teh besedah ni osupnil, kakor bi bilo vse samo ob sebi umljivo, kakor bi moralo tako biti, da ne ve, kak mu bode konec. Da, konec, konec! . .

Ko se je obrnil, so mu obvisle oči na kazalcu nizke, v predmestjih navadne gostilnice. Iz nje je dišalo po masti in goljašu in kdo ve še kakšni duhovi so pluli po obližju. Robert je nekoliko pomislil ter krenil proti vhodu. Sam ni vedel, čemu je vstopil. Kar

je bil v C., ni še nikdar zašel v tako beznico, a danes mu je noga kar sama hitela dalje tja noter črez prag.

Pri dolgih, umazanorjavih mizah je čepelo nekoliko starikavih moških oseb z zabuhlimi obrazi. Vraga, skoro so si bili podobni drug drugemu, kakor bi si bili rodni bratje! Posebno so bili nosovi, ki so se videli, kakor bi bili izrezani po enem samem vzorcu in vsi namazani z eno samo — vijoličasto barvo. Vsak je čepel na svojem prostoru ter molče zdajpazdaj srebal iz svoje čaše. Pili pa so vsi samo vino, ki je imelo neko sumljivo, motnorumenkasto barvo. Vlekla se je po njem megla gori in doli, a pili so ga vendar in celo z vidnim tekom.

Robertu je za hip zastala noga. V pivnici se je mešal neki čuden, zagaten vonj. A izpuhteval je iz vsakega kota, celo iz vsake osebe. Njegova glava ni bila vajena dozdej še takemu vzduhu in skoro je bil omamljen po njem. Toda v prihodnjem trenutku je že sedel za okroglo, z umazanim prtom pregrnjeno mizo.

Krčmar je bil tudi natakhar hkratu. Stal je za mizo, ki je bila napolnjena s steklenicami razne velikosti in barve, s kozarci malimi in velikimi, z liji in drugimi takimi pripravami. Obraz se mu je vedno smejal, a njegove roke so bile debele in so se svetile mastno-rjavo, kakor bi bile namazane z oljem. Za njegovim širokim hrbtom je v lesenem čebriču pomivala posodo dekla. Njena obleka je bila sicer oguljena in kdo ve katerega kroja, a njena visoka frizura je bila že smešno moderna. Kdor jo je pogledal in je imel kaj okusa, se je moral pomilovalno nasmehniti.

Robert se je stisnil v kot. Krčmar je pridrsal do njega ter mu pogledal za hipec v oči, kakor bi hotel premotriti, ali si je morda pridobil novega stalnega gosta. Nato je pomežiknil ter vprašal, česa želi. In začel je naštevati vsakovrstne pijače in pijačice, ki se dobe pri njem. Vse so bile seveda »fine« in »pristne, kakor jih je Bog dal«. Kadar je izgovoril besedo »fino«, je vselej nesel prste k ustom ter cmaknil na njihove konce, kakor bi jih hotel oblizniti. Ko pa je pripovedoval, kako so pijače »pristne«, je vselej položil svojo mastno desnico na prsi, kakor bi se bil pri tej priči skesal nad lažjo, ki jo je pravkar izgovoril. Seveda se pri vsem tem ni pozabil priklanjati ter spoštljivo pripogibati tilnika pri vsakem uspelem stavku.

Robert je potrpežljivo čakal, da preneha ta besedna ploha. Gledal je na mizni prt ter s prsti bobnal po njem, kakor bi ne bilo nikogar pri njem. Ko je krčmar končal, je suho in kratko naročil

četrtnko bizeljca. Krčmar je skomizgnil z ramami, češ, ako nočeš govoriti, pa pusti, ter prinesel v hipu naročeno pijačo.

No, pijača je bila od začetka zoprna, ali že po drugem požirku se je nekako ublažila in oni neprijetni okus se je polagoma poizgubil. In Robert je po prvi četrtnki naročil še drugo. Srebal je počasi, a prav to je bilo menda vzrok, da mu je začela kri nagljeje krožiti po žilah, da mu je postajalo okoli srca mehkeje in mehkeje. Mislil ni ničesar, niti so ga nadvladovali posebni občutki. Samo čutil je, kako se ga polašča neka osladna solzivost, čutil, kako mu prihajajo oči rosne. Tedaj se je pa spomnil, kako je videl včasih pijančke po poklicu, ki so jim vinske kaplje izvabliale solze v oči. Naglo je potegnil s prsti preko vehic in bilo ga je sram. Ali v istem hipu so bile že druge v očeh, ali te so bile debelejše in zatočile so se navzdol po licih. Vraga, pravi pravcati pijanček, si je mislil Robert ter naročil že tretjo četrtnko. Hotel se je otresti te mehkužnosti.

Krčmar ga je začel gledati prijazneje, češ, saj bo morda vendar kaj iz njega. Tudi dekla se je nekolikokrat ozrla po njem in njen pogled je bil tudi nekako tak, kakor bi hotel izraziti: saj se bodeva morda vendar kdaj še sprijaznila!

Tedaj pa se je k Robertovi mizi približal gost od nasprotne mize. Bil je srednje velik človek upognjenega hrbtišča in že popolnoma sivih, redkih las. Njegov obraz je bil zabuhel in razoran ter je kazal očitne sledove, da je mož vdan pijančevanju. A vendar je bilo na tem obrazu nekaj, kar ga je delalo prikupljivega. Njegove modre oči so namreč ohranile navzlic izgubljenemu življenju še nenavaden, mladeniški ogenj. Bile so živahne, a zraven otožne in vedno vlažne.

Pristopil je k Robertu ter dejal:

»Dovolite, mladi gospod, da se vam predstavim. Jaz sem stari Zadel, ki ga pozna vse mesto. Jaz poznam življenje in vidim, da niti vam ni prizaneslo. Vi niti ne čutite, da izdajate tu v javni krčmi svoje srčne skrivnosti. Toda, dovolite, da prisedem!«

Predno se je Robert prav zavedel, je že starec sedel njemu nasproti ter mu gledal naravnost v oči.

»Kakor sem ravnokar rekel, mladi gospod, vi izdajate svoje skrivnosti nehote in nevede. Ali morda ne verjamate? Čakajte, kaj ste ravnokar mislili? Ali hočete vedeti? Prav! Vidite, vas so vprav danes postavili črez prag. To se vam bere na obrazu. In razen teh skrbi vas muči tudi misel na zvestobo vaše soproge. To pa je pisano v vaših solzah, ki sem jih prej opazoval tamle od one mize.«

Robert ga je hotel zavrniti, toda beseda mu ni šla iz ust. Stresel je samo nevoljno z glavo ter se obrnil v stran.

Toda starec se ni dal motiti. Nadaljeval je:

»Dovolite, da vam nekaj svetujem! Pustite razmišljanje, ki ničesar ne koristi. Počakajte potrpežljivo, da vam prinesejo drugo službo, a tačas ne mislite na svoj in svojcev želodec! Kar se tiče druge točke, pa — verujte vse svoji soprogi!«

Starec se je nasmejajal ter za nekoliko časa umolknil.

Sarkazem, ki je zvenel iz njegovih besed, je Roberta razdražil.

»Shranite svoje svete zase in mene pustite v miru!«

»No, no, le ne zamerite mi, mladi gospod! Jaz vas poznam, da niste tako hudi, kakor se delate. Vaše srce je mehko kot vosek, da, vaše srce je premehko in vaši živci nikakor niso jekleni. Oh, to dobro vidim! Toda, čemu bi vas žalil? Glejte, danes sem izredno dobre volje. Kakor še nikoli v svojem življenju čutim potrebo, da bi se izgovoril, da bi kakemu človeku razodel to, kar ni dozdej še nikdar prekoračilo mej mojega srca. Da, danes čutim to potrebo! Ne vem zakaj. Morda se bliža konec, morda se je z menoj zgodil čudež, da, jaz čutim potrebo! In zraven čutim, da vam lahko povem, kar mi sili na dan. Morda vam utegne še kdaj koristiti nauk, ki si ga boste črpali iz mojega pripovedovanja. Toda, prej še eno čašo!«

Starec je v dušku izlil vase kupo vina. Roberta pa je začel zanimati mož, ki se mu je tako nenadno vsilil. Zinil ni besedice, toda starec je videl, da je našel vernega poslušalca.

»Kolikor mogoče povem ob kratkem«, je začel Zadel pripovedovati. Govoril je hitro in polglasno, da ga je Robert komaj razumel. »Vidite, dolgo, dolgo je že od tega, kar sem bil srečen, kar sem imel vsega, česar mi je srce želelo. Na mojem domu je gospodinjala mlada, lepa ženka, kakršne ni bilo daleč na okoli. Da, lepa je bila moja Vida, »lepa Vida«. Okoli nje sta skakala dva otroka, oba zlatolasa in nežnopolta, kakor bi bila iz voska. Ljudje so se ustavljali pred njima kakor pred izložbenim oknom ter ju občudovali. Človek ni vedel, koga bi imel rajši, ali Vidko ali Milančka. In moja Vida in Vidka in Milanček, vsi so me imeli radi in jaz sem bil med njimi srečen. Nad nami se je razpenjalo čisto, jasno nebo brez najmanjšega oblaka, brez najmanjše črne pike. Da, bilo je prečisto, prejasno! In mene vendar ni navdajala bojazen, da bi se morda kdaj skalilo, da bi se utegnilo stempiti, jaz sem mu zaupal, kakor bi bil gospodar črezenj jaz sam, jaz, ki tedaj še nisem spoznal, da sem ničvreden črv, ki leze brezskrbno čez pot, ko že ropoče proti njemu voz s

težkimi svojimi kolesi. — No, nebo se je stemnilo tako nenadno, tako naglo, da nisem mogel ubežati pravočasno viharju, ki se je strnil nad menoj. Voz s svojimi težkimi kolesi je priropotal za mano črvom, predno sem se zdramil iz svojih sanj. Obstal sem na potu okamenel, upognil glavo, in kolesa so mi strla črepinjo, da so možgani brizgnili ob pesta in kolnice. Hoj, kako naglo se je izvršilo vse to! Še dandanes mi je neumljivo! —

Torej moja Vida, Vidka in Milanček smo nekega večera sedeli na verandi za hišo. Bil je lep, mehkejši poletni večer. Vrt pod nami je že sanjal svoj vsakdanji sen, listje na jablanih in hruškah si je šepetalo bajke. Po nasadih so se zibala nevidna bitja ter se dotikala rahlo in mehko pisanega cvetja, ki se je na njem pojavljala prva hladilna rosa. Otroka sta se veselo smejala ter se igrala z novimi igračkami, ki sem jih bil prinesel popoldne. A ona, moja Vida, je sedela nasproti mene nema in zamišljena. Njena lica so bila bleda in njene oči so strmele tja v daljo. Na moja vprašanja je odgovarjala kratko in potih. Njena duša je bila odsotna, plavala je drugod. Bilo je prvič, da sem jo videl tako, brez življenja, brez one svežosti, ki je tako blagodejno vplivala name in na vso njeno okolico.

Primaknil sem svoj stol bliže k njenemu. Pogledala me je skoro prestrašeno in zgenila se je, kakor bi se bila k njenim nogam privila ostudna golazen. Toda v tem hipu je že zopet strmela predse. Samo njena roka se je skoro vidno stresla, žile na njej so za hipec podrhtele.

»Kaj ti je, Vida?«

Nekoliko hipov ni bilo nobenega odgovora. Toda, ko sem hotel ponoviti svoje vprašanje, se je hipoma zdramila ter se obrnila naglo proti meni. Pogledala mi je naravnost v oči, zrla vanje nekoliko časa nemo in otožno, a nato je hipoma ovila svoje mehke roke okoli mojega tilnika. Njen objem je bil vroč, strasten — nikdar ga ne pozabim! Predno sem se zavedel, sem bil že sam z otrokoma na verandi. Izginila je bila na vrt, njeno svetlo krilo se je belilo izmed zelenih nasadov. Stopala je naglo, hlastno ter se kmalu izgubila izpred mojih oči.

In tedaj sem začutil v svojem srcu hkratu silno bolečino. Bilo mi je, kakor bi se bilo tisoč polipov vsesalo v mojo notranjost. Nič se ni bilo zgodilo posebnega, nobenega pravega vzroka, nobenega povoda nisem imel dvomiti o čemerkoli, domišljati si kaj nenavadnega, a čudno, tačas sem že vedel, da je s tistim večerom izginila moja sreča. Neka nevidna usta so mi pošepnila na uho grozno novico, ki me

je potrla. In ako bi mi bil kdo še tako zatrjeval, da je moja slutnja prazna, ne bil bi me prepričal.

Uklonil sem glavo ter jo naslonil v dlani, ničesar nisem videl okoli sebe, ničesar čutil. Ko sem se zdramil, je bila trda noč. Niti otrok, niti nje ni bilo nikjer. Ozrl sem se na nebo. Bilo je temno, brez zvezd. Pripravljalo se je k dežju. —

Stopil sem v svojo spalnico. Na nočni mizici je brlela svetiljka. Pogledal sem po sobi. Postelja ni bila dotaknjena nobena. Torej je še ni doma, sem si mislil. Ali ko sem stopil korak dalje, sem zagledal svojo ženo klečečo v kotu na tleh. Ni me opazila, kajti stopinje moje so utešile debele preproge, ki so se razpenjale po tleh. Od začetka sem hotel pristopiti k njej, toda nekaj me je zadržalo, da sem ostal na mestu.

In opazoval sem jo.

Bila je videti popolnoma mirna. Niti genila se ni, niti diha njenega ni bilo slišati. Kakor kip je bila trda in neprimična. Ali ta mirnost, ta trdost in neprimičnost je bila grozna. Prav čutilo se je, da je samo zunanja, samo navidezna, ali pa da se je izcimila šele potem, ko je bilo v notranjosti vse uničeno, strto in pokopano. Nekaj posebnega je plulo po vzduhu. In bilo mi je vedno tesneje in tesneje . . .

Tedaj me je pa začutila za seboj. Vzdignila se je počasi ter pristopila k meni. Prijela me je za roko ter me vedla k divanu. Njena roka je bila vroča, kri ji je vrela po žilah. Ali hipoma se je začutila hladna kakor mrliška. In ta vročina in ta mráz sta se v nekolikih hipih menjala večkrat zaporedoma. Stopal sem za njo kakor otrok.

»Tu sediva«, je dejala tiho, proseče.

Ko sva sedla, si je popravila lase, ki so ji silili na čelo, ter nekoliko pomislila.

»Izpovedati se ti moram«, je dejala kmalu nato.

Mene je zazeblo. Čutil sem instinktivno, da mora biti kmalu vsega konec.

»Čuj torej! Ti si tako dober in jaz sem te žalila. Ti me ljubiš in jaz sem ti to tvojo ljubezen povrnila z obrestmi, jaz sem te — goljufala, Jaz sem ti — nezvesta.«

Govorila je naglo in zmedeno. Pri tem je zrla srpo v tla.

»Toda, ako bi ti videl v moje srce, tedaj bi mi odpustil, prav gotovo odpustil. Saj si tako dober!«

Kaj sem čutil v teh hipih, tega vam ne morem povedati. Molče sem poslušal njeno nadaljno izpoved. Iz nje sem izvedel, ali bolje

rečeno, uvidel, s kako spretnostjo je bil razstavil nje zapeljivec mreže, da jo je ujel. In uvidel sem, kako se je dala ujeti, videl sem, kako je pokopala svojo in mojo čast. Da, pokopala, kajti o njeni krivdi ni bilo več dvoma. In ta zapeljivec je bil moj najboljši prijatelj, ki je čestokrat zahajal v mojo hišo. Ime njegovo vam bodem tudi pozneje povedal . . .

Prva misel, ki mi je bušnila v glavo, je bila, da bi jo pahnil od sebe. Preveč, preobčutno je bilo žaljeno moje samoljubje. Toda ljubil sem jo preveč. Šele v tem hipu sem pravzaprav čutil, kako jo ljubim. In namesto brutalnosti se je naselilo v srcu mojem usmiljenje. Uvidel sem, da je veliko večja mučenica nego grešnica. In že sem ji hotel povedati, da ji odpuščam, že sem jo hotel prižeti na srce svoje — vidite, kako otročji, kako mehek sem bil — a nekaj me je zadrževalo. Sedel sem kakor priklenjen, nemogoče mi je bilo iztegniti roke po njej, ki je mrtva bila v moji bližini. Volja moja je bila dobra, a meso slabo.

»Ubij me! To je edina rešitev zame!« je viknila, ko ni bilo iz mene nobenega glasu.

Te besede mi še danes brenče po ušesih. Izgovorjene so bile z glasom, ki je bil v njem globoko in grozno izražen gnus do življenja, gnus do celega sveta. In tisti hip sem bil popolnoma prepričan, da bi ji storil uslugo, ako bi izpolnil njeno povelje.

Ko sem se ozrl po njej, tedaj sem opazil, da je bila še bolj izpremenjena. Iz njenega obraza je bilo brati na vsaki potezici »ubij me!« In tedaj je hipoma zrastel v srcu mojem srd do njega, ki jo je zapeljal. Vzkipelo je v meni, da sem se začel tresti po vsem životu. In ne meneč se več za svojo ženo, ne ozirajoč se po posledicah, ki so bile tu neizogibne, sem planil kvišku. Iz svoje miznice sem potegnil samokres ter drevil proti vratom. Na pragu sem se ozrl po njej. Sedela je mirno na prejšnjem prostoru in njene oči so bile vrpte vame. Gledale so začudeno, kakor bi nečesa ne mogle razumeti . . .

Drevil sem po ulicah, da bi poiskal njega, ki je nakopičil toliko gorja na mojo hišo. Nisem ga našel doma. Preletal sem celo mesto, a ni ga bilo nikjer. Drugi dan sem izvedel, da je izginil iz mesta, ker je slutil, da so mu tla pod nogami vroča.

Po polnoči sem se vračal domov truden in izmučen. Ko sem stopil v svojo hišo, sem takoj začutil, da ni vse v redu. Stopnice so bile razsvetljene, vrata so se odpirala in zapirala in čuli so se neznani, tuji glasovi.

Neka grozna slutnja me je napolnila. Noge so se mi začele tresti in ob stopnicah sem se moral oprijeti ter počivati. Tema se je delala pred mojimi očmi. Toda, naj vam povem ob kratkem! Ko sem stopil v sobo, sem videl, da je žena moja bila — mrtva. Zastrupila se je bila in zraven je zastrupila tudi oba svoja in moja otroka. Razumete, moja otroka!»

Starec je umolknil in topo zrl predse.

Robert je njegovo pripovedovanje poslušal z vedno večjo pozornostjo. Nehote je moral primerjati v gotovih momentih starčevo preteklost s svojo sedanostjo. Ko je pa Zadel končaval, je šele uvidel vso grozo njegovega življenja, je šele začutil, da je njegova lastna nesreča tako ničeva, tako malenkostna proti starčevi, da je ni vredno niti omeniti. Ubogi človek, ta je bil res nesrečen!

Črez nekoliko časa je nadaljeval starec:

»Koliko sem prestal potem, vam ne bodem pripovedoval. Bil sem uničen in strt. In iz tega je izviral vsa moja poznejša slabost in otopelost. Postal sem hkratu slaboumen, nič me ni vznemirjalo več, nič veselilo, nič žalostilo. Ta udarec je zadel moje možgane z vso silo in uničil moje življenje. Pozabil sem sčasoma vse, pozabil celo maščevanje, ki sem ga bil prisegel ničvrednežu, ki je posegel med mene in ženo. Imel sem in imam še toliko, da lahko izhajam, in tako sem živel tja v en dan kakor bebec, ki ne vidi ped pred sabo. Šele v zadnjem času zopet čutim nekaj življenja v sebi, čutim, kako sem brezpotreben na svetu. Šele v zadnjem času se mi vedno huje, vedno češče vsiljujejo spomini na nekdanjo srečo. A danes, danes mi je bilo tako hudo, da sem se moral izpovedati! Iskal sem človeka, da bi govoril ž njim. In tu ste prišli vi. In videl sem vas nesrečnega, spoznal sem na vašem obrazu bol, ki razjeda vašo notranjost. Oj, to jaz dobro poznam, dasi sem bebec, dasi se ne zanimam niti zase. In razen tega me spominja vaš obraz na neki drugi obraz, ki sem ga gotovo že nekdanj videl, ki mi je gotovo nekdanj bil simpatičen, a zdaj je že tako dolgo tega, da niti ne morem vedeti, kateri obraz je to. Gotovo pa je, da ste podobni nekemu, ki je bil v zvezi z mano . . .

»Toda, ne zamerite mi, ako vas vprašam po imenu.«

»Moje ime je Robert Z . . .«

Starec je planil / kvišku ter strmél v Roberta. Njegove oči so bile široko odprte in roke, ki so se bile dvignile, so se tresle, da se je tresla zraven i miza.

»Ti, ti . . . njegov sin . . . njegov sin!« je nazadnje viknil s hreščočim, pretrganim glasom. Pene so mu stopile okoli ustnic in onemogel je moral sešti.

»Ti . . . ti . . . sin . . . zapeljivca . . . moje žene!«

Še dvakrat je viknil te besede, a potem se mu je zavrtele in zdrknil je s stola na tla.

In prihital je krčmar, prihiteli gosti, ki so ga pomagali dvigniti. Čez nekoliko trenutkov je prišel rešilni voz, ki ga je odpeljal.

(Dalje prihodnjič.)

Poslanica.

Nastlala je vesna
po poljih in logih
zelenja in cvetja,
po steblih in bilkah
utrinja se rosa
v ognjenih pramenih,
iz kelihov cvetnih
se dviga in vstaja
vonjava opojna.

A k tebi le moje
srce se nagiblje,
devica prejasna,
in k tebi le sili
z močjo me neznano,
da pijem s pogledi

vso tvojo lepoto,
slaj usten omamnih,
čar grudi kipečih.

Kot solnčnica žarna
strmi neprestano
na nebes visoki,
kjer vozi mogočno
se ljubljenec zlati,
tako za teboj se
oziram udano.

Oj, skloni se k meni —
in žarke ljubezni
ti name razlij
in z žarki ljubezni
v srce mi posij!

C. Golar.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

IV.

»Gorej zopet eden, ki ga je uničil moj oče!«

Te besede si je Robert ponavljal in ponavljal, stopajoč s težkim srcem in z glavo polno mučnih misli proti svojemu stanovanju. Pred očmi mu je venomer stala siva glava Zadelova, njegova sključena postava, po ušesih mu je venomer brnel šum, ki ga je povzročil njegov nenadni padec. A vmes se je mešala podoba njegovega očeta. In ta podoba je zadobivala vedno odurnejši izraz. Da, slišal je celo očetov cinični smeh, videl v duhu njegove malomarne geste, s katerimi se je branil takih obdolžitvev, kakor bi se branil nadležnim muham, ki obkrožajo njegovo čelo. Ha, to so vendarle samo muhe, muhe!

In v ta kaos se je naposled vrinila tudi njegova mati. Oni mili, žalostni obraz . . . da . . . počel je umevati, da je bila ta mučenica, da se je za zastorom njenega bivanja v očetovi hiši vršila počasi, a z nedvomno gotovostjo strašna tragedija, ki ledeni kri v žilah in pretresa mozeg, da šklopotajo zobje in drgetajo kosti. In vpliv te tragedije ostane neizbrisen, preganja človeka po noči in po dnevi, da se mu ježe lasje, da mu jeklena roka okleplje vrat in tilnik ob samotnih težkih urah, ki preže na človeka iz zasede ob vsaki priliki in nepriliki . . .

Komtoarist je bil v obraz rdeč in zabrekel. Nenavadna pijača, grozna razburjenost, vročina soparnega poletnega dne, vse je nanj vplivalo s težko, tlačéčo silo, da je komaj dihal. Njegovi redki, ob sencih daljši lasje so lepeli nad ušesi, kakor bi bili iz gumija, a doli po licih so mu semtertja kapljale težke kaplje obilega znoja, ki se je nabiral na čelu njegovem. Njegove noge so se včasi spotekle, kakor bi ne bile prav sigurne, kam naj bi stopile, a roke so mu nehote segale na sence ter tipale žile, ki so bile tamkaj napete in prenapolnjene s krvjo, da so se poznale od daleč.

A on je stopal dalje, stopal s težkimi, počasnimi koraki.

Bilo je ravno poldne. Zvonovi so se oglašali z raznih cerkva ter brneli votlo po zagatnem, z raznimi plini prenasičenem zraku. Vmes so se mešali zategli žvižgi iz mnogih tovaren ob periferiji mesta ter rezko prihajali do ušes. Po ulicah je šumelo kakor ob velikih semnjih, delavci in delavke so se razhajali k skromnim svojim obedom ter se razgovarjali bučno in s hripavimi, od dela pokvarjenimi glasovi. Semtertja se je zbila robata šala, začul se je navidezno neprisiljen smeh, kakor bi prihajal Bog ve iz kako veselega srca, Bog ve iz kako jasne duše. Toda ako si se slučajno ozrl v oko onega, ki se je zasmel, streslo te je nehote. To oko ni odsevalo one zadovoljnosti, ki se je vtihotapila v smeh. Nekaj črnega, nekaj solnca se boječega je tičalo za tem pogledom, se je skrivalo tam doli na dnu duše. In ta smeh je moralo izsiliti neko drugo bitje, popolnoma nasprotno onemu, ki se je dalo porabiti v to, da ga je iztisnilo na dan, da je tako veselo zabrenkal na ušesa mimoidočih. Da, dve bitji v enem! Dve popolnoma nasprotni si bitji istodobno in v istem ozkem, komaj znatnem prostoru!

Množica je vrvela in vrvela dalje. Na nebu, visoko gori nad strehami je stalo božje solnce v vsej svoji krasoti, kakor ne bi se hotelo premakniti nikdar več s svojega vzvišenega prostora. In od njega je kipela pohotna vročina navzdol, da se je delalo temno pred očmi, da so se uklanjale glave in se odpirala žejna usta. Hej, to se morajo prepeči možgani, to se mora raztopiti mozeg v hrbtenici!

Komtoaristu so hipec ušle misli na drug tir. Počasi so se mu odvrnile od dozdanje smeri ter krenile na pisano množico delavcev in delavk. Kakor bi ga vsak izmed njih zanimal, kakor bi si hotel vtisniti v spomin vsak mimo stopajoči obraz, vsakega si je ogledaval, kolikor je to dopuščala naglica, ki so ž njo hiteli mimo njega. Da, tem in takim je hotel nekdanj pomagati! Da bi jim olajšal stanje, je zapustil hišo očetnjo, se je poročil z deklo, je zabredel v blato in smrad. In kaj je dozdej storil zanje? Ali ni več časa v to? In začutil je, da mu je izginila vsa ona dozdevna moč, da po njegovih žilah polje mlačna voda namesto vroče krvi, da je nedorastel otrok, ki se zastonj trudi, da bi vzdignil in si pripravil bruno, ki bi nanje sedel. Začutil je, da je otrok od svojega rojstva ves čas dozdej, in jasno mu je bilo, da tak otrok ostane tako dolgo, da ga ne zaziblje v večni sen mati vsega življenja, bela smrt. In uvidel je, kako je brezpotrebno bilo vse to, kar je žrtvoval, uvidel je bil, da bi prav tak brezpomemben otrok lahko bil doma v hiši svojega očeta,

da bi bil taka ničla tudi lahko kot bogat in ugleden človek. Edina razlika bi bila ta, da bi mu zdaj vsaj ne bilo treba stradati, da bi se lahko valjal po mehkih blazinah in pernicaĥ ter dihal vase parfumovani vzduh, ki bi mu kipel nasproti iz nedrij nakičene in nakičkane ugledne soproge. Nehote so se mu zaokrožila ustna na smeh pri tem razmišljanju. V istem hipu pa se mu je prikazal tudi Alfred in na njegovem obrazu se je svetila zaničljiva poteza kakor daleč vidno znamenje.

Torej otrok, otrok tu in tam! . .

Komaj pa se je množica nekoliko razpršila, že je komtoarist visel zopet v prejšnjih mislih. In te misli so postajale sčasoma tako mučne, so ga rezale tako globoko v meso, da je komaj stopal dalje, da so mu začele pešati i telesne moči in je komaj čakal, da bi prestopil prag svojega stanovanja . . .

V svoji sobi se je onemogel zgrudil na stol. Moči so ga hipoma zapustile in začel se je tresti po vsem životu. Predmeti so se vrteli okoli njega, a roke njegove so se krčevito oklepale stola. Iz ust mu ni bilo nobene besede.

Metoda se je prestrašila. Njena lica so prebledela, njene ustnice so se stisnile. Prvi hip ni vedela, kaj bi počela. Nejasno ji je bilo stanje možev, najti ni mogla pravega vzroka temu nenadnemu pojavu. A zraven ji je vstajal v prsih neki strah, ali ni morda ona vzrok te boleti, te onemoglosti? Začutila je hkratu glasno očitanje vesti, ki jo je dolžila, da je ona sama kriva vsega. In stala je kakor okamenela ter si ni mogla pomagati. Gledala je topo moža, ki je čepel pred njo, kakor čepi nedoraslo dete, ki mu ne rabijo niti roke niti noge. In ni si upala iztegniti svojih rok, da bi mu pomagala. Neka nevidna moč jo je zadrževala, jo je tlačila na isti prostor. Hotela se je prestopiti, a njena noga se je ustavila in ni mogla dalje.

V istem hipu so se začule stopinje pred vrati in vstopil je Alfred. Z enim samim pogledom je spoznal situacijo. A še predno je mogel izpregovoriti, predno se je nadejal, je planila Metoda k njemu ter ga trdo prijela za roko. Stresla ga je kakor malega otroka.

»Ven, ven! — Čemu si tukaj? — Ali ne vidiš? — Tvoje delo!« Njen glas je bil hripav in oduren. Vlekla je Alfreda za roko proti durim, a tam se je morala nasloniti na oboje, njene moč so opešale.

Robert se je bil v tem nekoliko umiril in njegove oči so začudeno zrle ta prizor. A videti je bilo, da se prav ne zaveda, kaj se godi pred njegovimi očmi. Lahko bi se bila drug drugega ubila,

lahko bi se bila poljubljala in objemala, njega bi to ne razburilo, njemu bi ne bilo nič mari, prepričan bi bil, da se mora tako goditi. In naposled, zakaj ne bi se godilo tako? —

Alfred se je naglo otresel razburjenosti, ki se ga je bila za hipec lotila ob takem sprejemu, ter pristopil k Robertu. Prijel ga je rahlo, skoro očetovsko, privzdignil ga ter ga kakor otroka odnesel na posteljo. Tam ga je slekel iz površne obleke ter potem lahko zagrnil z odejo. Postal je nekoliko minut zraven postelje ter zrl na bolnika, ki so mu začele takoj lesti oči skupaj. Poteklo je komaj nekoliko trenutkov in že je zaspal.

Metoda je v tem še vedno slonela ob obojih. Alfred je pristopil k njej ter ji položil roko na ramo. Zdramila se je, a bila je videti že zopet mirna.

»To ne pomeni nič dobrega,« je dejal Alfred. »Bolezen je tu in utegne biti dolgotrajna. Razvijala se je počasi, a sedaj je razvita in treba bode skrbeti, da se pokliče zdravnik.«

»Kaj pa je?«

»Kaj? — Bržkone nevrastenija, vsaj povoda imam dovolj, da tako mislim.«

»In kaj je vzrok?«

»Nekaj posebnega se mu je moralo pripetiti. Toda, to se bo že zvedelo. V prvi vrsti treba skrbeti, da bode imel mir!«

Nastal je nekoliko časa molk in Metoda se je zamislila.

»Alfred«, je dejala črez nekaj hipov, »jaz se ne poznam sama več. Glej, kako sem priklenjena na tega človeka, ne morem ga pustiti, ne upam si ga žaliti —! In tega si kriv ti, ki si me nanj priklenil . . . Toda, kaj ima od mene? Saj sem prav tako priklenjena i nate . . . in tega si zopet kriv ti, ki si me priklenil s tisoč vezmi! Razumeš, ti si kriv vsega! Razumeš moje stanje? Zato pa pomagaj, da odnehajo vezi vsaj na eni strani!«

»No, no, dobro vem! Pri vsem tem si pač še praktična. Kdo naj odneha? — Jaz, seveda! Robertov stari tako enkrat izgine, in tedaj bodeš — gospa, imenitna gospa! Tu pač ni izbira težka! . . . Toda, danes ne govoriva dalje o tem, saj je še čas!« odgovori porogljivo Alfred.

»Ne, ne! Danes se morava ločiti«, sili ona ter ga prime za roko. »Obljubi mi, takoj, zdaj mi obljubi, da je med nama pozabljeno vse, prav vse, kar je bilo!«

»Ah, Metoda, za to je še čas! Saj ti pravim, da ti ne bodem delal nikjer zapreke in da se umaknem o pravem času!« Oprostil se je njene roke ter pristavil resno:

»Ti ne misliš na najbližje. Glej, Robert je bolan, popoldne in morda še nekaj dni ne bo mogel v tovarno. O tem je treba obvestiti tovarnarja, da ne bode sitnosti in da mu morda ne odtegne plače. Čakaj, jaz sam stopim tja in uredim vse! Ti pa pazi nanj, ako bi česa potreboval . . .«

Odšel je naglo, ne da bi se ozrl.

Metoda je stopila k postelji. Robert je spal, a na bledem čelu so mu stale debele potne kaplje. Njegove koščene roke so ležale nad odejo in njih suhljati prsti so bili krčevito stisnjeni. Molče ga je opazovala nekoliko hipov, a potem se je sklonila nadenj ter ga poljubila na ustna. V njenem očesu se je prikazala rosa, ko je stopala do posteljice, kjer je svoje navadno popoldansko spanje spal mirno in enakomerno, kakor bi se ne bilo zgodilo nič, mali Svitoslavček. Ko se je prepričala, da je tu vse v redu, je vzela stol ter ga prinesla zraven postelje soprogove. Sedla je nanj, rahlo prijela Robertovo roko ter nanjo počasi in oprezno naslonila svojo glavo.

In v sobi je utihnilo vse . . .

Tudi spodaj na ulici je za nekaj časa potihnil ropot. Mučna popoldanska vročina je za nekoliko časa udušila bučno življenje in vse se je videlo utrujeno in zaspano. Semtertja je potegnila sapa in vzdignila oblak prahu, ki je pa ne daleč zopet legel na obulični tlak. Žaluzije in zastori ob oknih so bili nizko spuščeni, drevje na vrtovih in dvoriščih je dremalo.

* * *

Metoda je že dolgo časa živela dvoje življenje. In v tem dvojem življenju se je je dan za dnevom bolj polaščala nezadovoljnost in zdvojenost. Uvidela je vso svojo propalost in ničvrednost, zgražala se je nad njo, delala trdne sklepe, a živela je vendar dalje, kakor je živela, odkar je spoznala Alfreda in odkar je bila poročena z Robertom. Semtertja se je izkušala otresti vpliva, ki ga je imel nad njo Alfred, in posrečilo se ji je tudi za nekoliko hipov. In nekaj lahkega, zadovoljnega je tačas leglo v njeno dušo. A prišli so zopet kmalu temni trenotki, težke ure, ki so jo vnovič potlačile, ki so jo našle slabo in onemoglo. Dasi Metoda ni bila izobrazena ženska, vendar je njena prejšnja in sedanja okolica toliko vplivala nanjo, da je s prirojeno bistroidnostjo in s prirojenim mehkim čuvstvovanjem umela in opazila marsikaj, česar ne opazi morda druga, visoko naobražena dama. Bila je dovzetna za vse, vsakemu pojavu je znala najti vzrok, iz vsakega vzroka sklepati na posledice.

Zlasti pa je Metoda zadnje dni mnogo in često razmišljala o svoji usodi. Jasno in razločno so ji stali čestokrat pred očmi dnevi njenega življenja, odkar se je zavedala, pa do zdaj, ko je živela z Robertom in sinom v podstrešni ozki sobi . . .

Danes, ko je v tej tišini slonela na roki svojega moža, ko je čutila, kako se počasi in leno pretaka kri po njegovih žilah, obšla je tudi njo nekaka meglena omotica, polastil se je je nekak polsen, ki so se v njem pojavljali dogodki iz davno prošlih dni.

Kako je bilo tačas, ko je prvič ugledala Alfreda? Prvi dan, ko je bil dospel k svojemu prijatelju Robertu v hišo njegovega očeta, sta se srečala. In ko mu je prvič gledala v obraz, oni čudni zagoreli obraz, tedaj je čutila, da se je zgodilo ž njo nekaj nenavadnega, je čutila, da se je nekaj nenadoma izpremenilo v njenem dosedanjem življenju. Instinktivno je povsila oči, ko jo je opazoval, ko se je sklonil k njej, da bi jo videl natančneje. Ko se je pa njegova desnica iztegnila proti njej ter jo prijela rahlo za podbradek, tedaj ji je šinilo nekaj nepopisno sladkega po vseh žilah. In tedaj je hkratu začutila, da bode njegova, vsa njegova.

In odslej jo je srečaval večkrat in z vsakim dnevom jo je priklepal z novimi vezmi nase. Ona se ga ni izkušala rešiti. Sama, radovoljno in s sladkimi občutki v prsih mu je prihitevala nasproti, se je vdajala razkošnosti. In čutila se je neizmerno srečna, neizmerno vzvišena nad drugimi vrstnicami, da jo je ljubil on, da si je izbral ravno njo izmed toliko drugih. Kako mehke, kako čarovite so bile pozneje noči, ki jo je v njih obiskaval. Želela si ni drugega, nego da bi se tako življenje živelo večno, da bi bil on večno ob njeni strani. V Alfredu je videla vse dobro, vse vzvišeno, na njem ni bilo sence, ni bilo pege, niti madeža . . .

A tedaj je prišel trenotek, ko se je za nekoliko časa nenadoma vzdramila. Čutila je, videla je, da se nekaj ruši nad njo, da se zgrinja megla nad njeno glavo, a pojmovati ni še mogla. Neumevno se ji je videlo, da zahteva Alfred nekaj od nje, kar se ji je videlo nenaravno, a moralo je že biti prav, sicer bi on tega ne zahteval, sicer bi je v to ne silil.

Da, spominja se še natančno, kako je osupnila, ko ga je slišala govoriti takole:

»Vidiš, Metoda, moj prijatelj Robert te ima rad. In jaz bi ti svetoval, da ga ne zavrneš, ko te bode vprašal ljubezni. Glej, on bode nekaj bogat, on ti bode lahko dal vsega, česar ti jaz ne morem dati. Bodi pametna in vračaj mu ljubezen!«

V njej je nekaj vzkipelo, okoli nje se je v tem hipu nekaj podiralo in njene oči so začudeno strmele, strmele v daljo, kakor bi hotele prodreti temo ter zagledati razvaline, ki so se ravnokar sesedle iz veličastnega, solnčnojasnega poslopja. A ugledati jih ni mogla, samo slutila jih je v svoji bližini, slutila, da je tudi ona sama med njimi, da ji je njih kamenje že zagrnilo noge.

Vse to je čutila in tresla se je instinktivno, a vprašala ga je vendar z vsakdanjim, navadnim glasom:

»Kaj pa bode s t a b o ?«

Videla je, kako se je zasmel. Prvič je zapazila na njem oni odurni smehlaj, ki ga je pozneje videla neštetokrat.

»Kaj bode z menoj? — Saj se midva vendar še lahko ljubiva, dragica!« je odgovoril ter jo opazoval, kako bode to učinkovalo nanjo.

Nekoliko časa je stala kakor okamenela. Skoro nato pa ji je bušnila v glavo misel: Saj to pravi in zahteva on, mora že biti prav.

Ni si vedela, ni si znala pomagati. Uklenjena je bila in videlo se ji je, da bi se zastonj izkušala rešiti teh oklepov . . .

Od tedaj pa je bilo njeno življenje večno sleparstvo, večno hinavstvo. Včasih se je gnusila sama sebi, včasih je visela med strahom in obupom nizko doli nad brezdanjim prepadam, a ko se je izkušala povzpeti višje, ko je duša njena hrepenela po jasnih, solnčnih višinah, privlekla se je megla k njenim nogam ter se odtod vzpenjala višje in višje, dokler je ni zagrnila čez glavo.

In v tem času je natančneje spoznala Roberta. Dasi sama neizkušena, je vendar kmalu uvidela, da je to človek mehek kakor vosek, rahel kakor pomladnja sapa, da se lahko stori ž njim, kar se hoče. In začela je celo umevati, dasi počasi, pa vendar sigurno, v kaj si ga je Alfred izbral, začela je razvozlavati Alfredove naklepe. A pri tem se ji je nehote prikupil Robert s svojim tihim, ljubeznivim značajem in ni se ga mogla braniti uspešno. Predno se je pa dobro zavedela, ni več vedela, koga ima rajša, ali Alfreda ali Roberta.

V takih razmerah je Metoda stopila v zakon z Robertom Z. Prve dni, prve tedne je tavalala v neki omotici, v neki megli, ki ji ni dopuščala jasnega razgleda niti po bližnji okolici, niti v samo sebe. Včasih je začutila, da se ji majejo tla pod nogami, videlo se ji je, kakor bi viselo nad njo nekaj nerazumljivega, ki jo pri prvi

priliki potlači, a navadno se je kmalu otresla strahu, ki ji je za hip prešnil dušo.

Toda sčasoma je začela misliti bistreje. Ko je sedela ob mehkih večerih z Robertom tesno skupaj in se razgovarjala ž njim, tedaj je spoznala svojega moža celega, tedaj se ga je naučila ljubiti. Njena duša je bila popolnoma njegova, iz nje je izginil Alfred brezsledno. Samo vztrepetavala je še pred njim, bala se ga je vselej, ko je prestopil prag njenega stanovanja.

Alfred pa je bil brutalen. Ko je izprevidel to izpremenjeno razmerje med sabo in Metodo, je bilo žaljeno njegovo sicer skrbno prikrivano samoljubje. Niti mislil ni, da bi tako lahko odstopil od pravic, ki si jih je prisvajal čez njo. Skrajno neljubo mu je bilo, da bi utegnil morda izgubiti popolnoma ves vpliv do nje in vsled tega tudi do Roberta, od katerega je še vedno pričakoval marsikakih udobnosti. Saj je bil še vedno prepričan, da bode Robert nekdanj, in to morda prav v kratkem bogat človek, ki bode od njegove mize padla zanj marsikatera drobtina. Zato je skrbno čuval te svoje namišljene pravice, zato je porabljal vsa mogoča sredstva, da ni puščal iz rok svojih žrtev. In dasi je bila duša Metodina popolna last Robertova, je vendar njeno telo včasih še bilo slabo. Branilo se je sicer Alfredu, drgetalo je pred njim, a vendar se je zgodilo, da se je semtertja onemoglo zgrudilo v njegovo območje. A toliko hujše je bilo Metodi, ko se je zopet vzbudila, ko se je zavedela, kako majhen, kako ničeva je njena moralna in telesna moč. Posebno pa ji je bilo hudo oni dan, ko je ujel Robert pogled med njo in Alfredom, pogled, ki bi mu bil kmalu odprl oči. Kako to, da se je mogel ta pogled sploh menjati med njima? Kaj je prisililo oba, da jima je vzplamtel v očeh oni nenadni izraz, ki se je nad njim zgrozil Robert, da je v svoji razburjenosti prevrnil čašo, da je za hipec izpregledal on, ki sploh ni umel gledati! Ali je mogla razumeti samo sebe, ko je navzlic vsem sklepom, vsej trdni volji vzkripelo v njej nekaj, kar se je bilo tja naselilo v davnih, prošlih dneh? . . .

Tako je živela dvojno življenje, dvojno, z vsakim dnevom bolj mučno in nenaravno življenje. In danes se je to njeno življenje nenadoma zopet obrnilo. Na katero stran se nagne, je bilo nemogoče slutiti. Ali gotovo je bilo, da je zopet dospela do razpotja, ki ni bilo na njem nobenega znamenja, nobenega kažočega napisa. In to razpotje je vrhutega še zakrivala noč, črna noč, in v daljavi je šumelo in vršelo, kakor bi se valila od tam temna, umazana reka in bi bili njeni valovi visoki kot gore . . .

In slonela je še vedno na Robertovi roki. Ti spomini so ji pluli po možganih ter jo vznemirjali. Robertova roka pa je mirno ležala pod njeno glavo in on se ni ganil.

Črez dobro uro se je vrnil Alfred.

Vstopil je s temnim licem in nezadovoljnim izrazom na čelu. Metoda je dvignila glavo ter ga vprašujoč pogledala. On ni čakal, da bi ga bila vprašala.

»Danes ga je tovarnar odslovil«, je dejal naglo in polglasno. »Odtod njegova razburjenost in bolezen!«

In sedel je na bližnji stol, kakor bi bil silno utrujen, ter prekrižal noge, naslonivši si hkratu glavo v lakti.

Metoda pa se je zopet sklonila nad Robertovo roko, toda njena glava je bila videti sedaj še bolj nizka, še bolj zakopana v odejo . . .

In nastala je v sobi zopet prejšnja tišina. A nekaj je plulo po njej, da, prav natanko se je čulo, da niso bili notri samo ti molčeči in upognjeni ljudje. Bilo je, kakor bi se nevidne roke dotikale njih životov, kakor bi hotele poskušati, da li je njih ogrodje dovolj trdno v to, kar je imelo še priti nadnje . . .

(Dalje prihodnjič.)

Ti si lepa, ko solnce . . .

Ti si lepa ko solnce,
ko pod trudni dan
žareč in drhteč se potaplja
v ocean.

Ti si lepa, in jaz te ljubim,
in ko zrem ti v oči,
v sebi čutim jaz novo življenje
in nove moči.

Ah, ne vtoni, moje solnce! . . .
V dalji vali šumé,
in ti greš . . . in že padajo name
brezkončne teme.

A. Gradnik.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

V.

Skrajna žalost in beda sta se naselili v družini Roberta Z. On sam ni bil niti živ niti mrtev, a postal je odveč samemu sebi. Njegovo ozko, malenkostno telo mu je bilo povsod na potu, je utesnjevalo njegovo dušo, zažemalo njegove misli kakor prenapeto zavozlana veriga, ki so jo nadeli orožniki hudodelcu. Krvavi sledovi so se črtali v njegovi notranjosti.

Črez nekoliko dni je vstal.

Navadno je sedeval ob oknu sam in ni trpel nobenega okoli sebe. Gledal je predse topo in bedasto in, ako ga je semtertja kaj vprašala žena, je odgovarjal kratko in često napačno kakor osemdesetleten starec, ki se je pootročil. Ni se brigal niti za svojega otroka, niti za druge stvari, ki so ga prej zanimale.

Metoda je trpela grozno. Kadarkoli ga je pogledala, stisnilo se ji je srce v neznosni boli in morala si je očitati, da je tega kriva ona, ki ga je iztrgala od doma ter ga potegnila za sabo v prepad. A za vse to niti ni imela dovolj poguma, da bi bila edino le njegova, da bi enkrat za vselej pokazala vrata zapeljivcu svojemu.

In sedaj je celo tega zapeljivca morala potrebovati. V hiši ni bilo niti novca več, a trebalo je hrane in mnogo drugih reči. Od kod vzeti? Odločila se je sicer nekega dne ter pisala Robertovemu očetu dolgo pismo. V njem je naslikala stanje njegovega sina in svoje z najtemnejšimi bojami, da bi se morala smiliti trdemu kamenu.

Toda Robertov oče niti ni odgovoril. In morala je jemati podporo od Alfreda, ki je vsak dan donašal svoj pičli zaslužek ter ga delil z njimi. Zato pa je moral pri njih obedovati in večerjati, kadar je toliko bilo, da so si lahko privoščili tudi večerjo.

Robert je prisedal k mizi, neobčutljiv za vse, kar se je godilo okoli njega. Jedel ni skoro nič, pil samo vodo s kisom pomešano,

dasi je bila semtertja zanj pripravljena kapljica vina, ki ga je bil donašal Alfred Bog vedi odkod. Le redkokdaj se je zgodilo, da je izpregovoril nekoliko besed, večinoma je takoj po obedu poiskal svoj sedež ob oknu ter tako preždel do večera. Nihče ni vedel, kaj misli, kaj se godi v njem . . .

V tretjem tednu takega stanja Robertovega se oglasi nenadoma neki postrešček v njegovem stanovanju. Robert je sedel na svojem navadnem prostoru ter začuden pogledal prišleca. Bilo je nekaj nenavadnega, da se je zglasil kdo pri njih razen Alfreda in včasi hišnega gospodarja. Postrešček pa stopi naravnost proti njemu ter mu odda list, ki je bil nanj naslovljen. Robert ga mehanski vzame ter prečita. Kar se že dolgo ni zgodilo, se je zgodilo danes. Robertu so pordela lica, v očeh se mu je za hipec zaiskril ogenj in vstal je naglo in gibčno, kakor bi bil popolnoma zdrav. Metodi, ki je nad tem dogodkom strmela, je pomolil listič, naj ga prebere. Toda iz njega si ni mogla raztolmačiti ničesar. Brala je samo, da Roberta kliče k sebi neki Zadel, ki ima ž njim govoriti nekaj zelo važnega in nujnega.

Robert pa se je v tem preoblekel, vzel klobuk ter odšel počasi za postreščkom, rekoč Metodi, da se vrne v kratkem . . .

* * *

Robert je moral po poti večkrat počivati. Noge ga niso hotele nositi in so se mu šibile v kolenih. Ali z nenavadno močjo se je vselej dvignil ter stopal dalje za svojim voditeljem. Čutil je, da je dolžan staremu Zadelu, da kolikor možno hitro ustreže njegovi želji. Saj je do danes mislil, da je Zadel gotovo že pokopan, in tudi ta misel je mnogo pripomogla k njegovi duševni potrnosti. Da še živi, to ga je nenadno vzdramilo, to je toliko vplivalo nanj, da se je čutil lažjega in čvrstejšega in da je celo preveč zaupal svojim močem.

Prav sredi mesta v široki ulici je stala Zadelova hiša. Bila je zidana zelo ukusno, dasi je bila na zunaj nekoliko zanemarjena. Postrešček ga je vodil v prvo nadstropje, kjer jima je odprla duri neka ženska, gotovo kuharica, ki je v pozdrav samo pokimala z glavo. Robertu se je videlo, kakor bi ne bila zadovoljna ž njegovim prihodom. Toda razmišljati ni utegnil veliko, ker ga je takoj odvedla v veliko, z zastori zamreženo sobo ter ga pustila samega.

Robertovo oko se ni še privadilo teme, ki ga je objela, ko je zaslišal iz kota hreščeči, komaj razumljivi glas starega Zadela.

»Sto-pi-te bli-že, pri-ja-telj!« dejal je jecljaje in zlogujoč. Njegov jezik se je čutil okoren in nezanesljiv.

Robert je stopil korak bliže in zagledal na nizki postelji Zadela. Mož je bil popolnoma predrugačen. Ona zabuhlost na njegovem obrazu, ki jo je zadnjič v krčmi opazoval Robert, je izginila in gube na obrazu so se bile ublažile. Njegov obraz se je podaljšal in one prikupljive poteze, ki so ga karakterizovale že zadnjič, so bile zdaj videti še značilnejše, še prikupljivejše. Samo oči niso imele več onega mladeniškega ognja, bile so globoče vdrte in medle. Lasje so bili zmršeni in še bolj redki, da so se videli kakor razčehljano povesmó.

»Sedite, prijatelj!« je dejal nato Zadel zopet težko razumljivo in jecljaje. »Kakor vidite, se mi ne godi baš dobro in čudež je, da še živim.«

Robert je sedel na stol blizu postelje.

»Vidite«, je nadaljeval starec, »mrtvoud me je bil zadel oni dan v krčmi, a zdaj mi je boljše. Toda ne vstanem nikdar več. In hotel sem vas še enkrat videti.«

»Verjemite mi, da bi se bil drznil sam in vas obiskal, ako bi ne bil sam bolan, da nisem mogel od doma«, se je opravičeval Robert, ki se je komaj vzdrževal od utrujenosti, ki se ga je bila polastila.

»Vidi se vam«, je dejal starec ter umolknil za nekoliko časa, kakor bi hotel zbrati svoje misli. Njegove oči so bile vprte v strop in njegove ustnice so se pregibale, kakor bi šepetale molitev.

Robert se je v tem nehote ozrl po sobi. Bila je priprosto, a čedno opravljena. Po starčevem nastopu v krčmi bi ne bil Robert nikdar sodil, da stanuje tako udobno, da je okolica njegova tako čedna. Ali je pa to morda samo zdaj, ko ga obiskujejo različni poklicani in nepoklicani ljudje?

Nad mizico blizu postelje je visela slika, ki je predstavljala žensko, a na vsaki nje strani sta bili manjši podobi, predstavljajoči deklico in dečka. Robert je napel oči in uganil je, da je na srednji sliki Zadelova pokojna žena, nesrečna Vida. Imela je obraz, ki ga ne pozabiš nikdar v svojem življenju, ako si ga videl enkrat. A na njem je bilo zapisanega nekaj nenavadnega, je bila začrtana ona poteza, ki je zarezana v obraze tistih ljudi, ki so odločeni v to, da izginejo s sveta nenadno, hipoma, komaj ko so prikazali ter osrečili svoje obližje, da čuti potem toliko huje in bridkeje, kaj je izgubilo ž njimi. Otroška obraza na vsaki strani sta bila dva angela z

dolgimi, zlatokodrastimi lasmi. — Na mizici je bilo pod steklom povezanih s črnimi trakovi troje šopkov las, ki so se videli, kakor bi vztrepetavali ter se krčili pod Robertovimi pogledi.

V tem se je Zadel zopet obrnil proti Robertu. Gledal ga je nekoliko časa, kakor bi mu hotel pogledati v dno duše. In vse je kazalo, da je starec zadovoljen s svojim opazovanjem.

»Ali ne bi mi hoteli povedati, kako je to, da ste vi — sin nekoga, ki ga nočem imenovati — prišli v take stiske in tako bedo, v kakršni živite? Vidite, nikar ne zardevajte, jaz sem natančno pozvedel vse vaše razmere; tega mi ne bodete zamerili!«

Starec je govoril vedno počasi in Robert je moral dobro paziti, da ga je razumel.

Robert je zopet zardel in razmišljal, kaj naj odgovori. Težko, da bi kateremu človeku razodel svojo povest tačas. Toda neki glas mu je govoril, da je Zadelu dolžan izpovedati se, ako ne morda spričo drugega, pa zato, ker je tudi Zadel njemu razodel svoje življenje.

In začel je pripovedovati. Izprva mu je šlo počasi, jecal je in semtertja mu ni hotela beseda iz ust. Toda, ko se je ugreel, je govoril živahno in temperamentno, da se je starcu včasih zaiskrilo napol ugaslo oko. Samo o razmerju svojem in svoje žene do Alberta ni govoril mnogo. Postavil je sebe kot začetnika in pravi vzrok vsega, kar je prišlo nadenj. In čutil se je pri tem celo nekako vzvišenega, da je dozdevno po lastni inicijativi v gonji za bežečimi cilji podlegel častno in tako zagazil v bedo, ki ni iz nje videl rešitve.

Ko je končal, je iztegnil starec desnico izpod odeje ter dejal:

»Dajte mi roko, mladi prijatelj!«

Robert se skloni k njemu.

Starec pa je nadaljeval, držeč ga za roko:

»Čujte, človek bi se vam smejal, ako bi ne bila vsa vaša stvar silno resna in žalostna. Vi ste dozdej živeli in živite gotovo še v goli domišljiji, iz katere se ne izkopljete nikdar. Nočem vam praviti, da ste ravnali nespametno, hočem si samo misliti, da niste imeli sreče in da niste znali samo pravih potov ubrati, da bi prišli do cilja. Toda to je enako! Glavno je to, da vidim iz vaših dogodkov, da ste ostali vzvišeni nad vsakdanjostjo, da ste ostali neomadeževani ter da je vaša duša čista in blaga, kakršna je prišla iz rok stvarnikovih. To je glavno, kajti vsakemu ni dano, da bi bil močan in stanoviten tudi v tem. In v to je treba veliko več moči nego v to, da se preobrača svet, da si človek ustvari bleščeče ime. In dasi ste

šibki, dasi vas ustraši in obrne najmanjša sapica, v tem ste močni, ako se tudi te svoje moči ne zavedate!»

Starec se je oddahnil ter izpustil roko Robertovo. Črez nekoliko časa je nadaljeval zopet počasi in pretrgano:

»Ne zamerite, da sem vas zadnjič razžalil . . . Prenaglo, prenenadno sem spoznal, komu je podoben vaš obraz in odtod vse posledice, ki so me zadele . . . Ali glejte, tu v postelji, ko sem se zopet zavedel, ko sem utegnil razmišljati po noči in po dnevi, ko so mislili moji možgani čisto in jasno in niso bili omamljeni in utrujeni po preobilo zaužiti pijači, tu sem morda spoznal resnico in spoznal še nekaj drugega, česar sem poprej iskal zaman. Tu sem našel ono pot, po kateri človek pride do večne ljubezni, tu sem razvozlal uganko, kako se lahko — odpušča svojim sovražnikom. In da bodete vedeli, da niso to samo besede, da bodete prepričani, da je v mojem srcu svetlo in jasno kakor solnčnega dne opoldne, vam tu slovesno izjavljam, da sem odpustil — tudi vašemu očetu!»

Starčevo obličje se je svetilo, kakor bi bilo zamaknjeno. Kmalu je šinila črezenj neka senca.

»Samo to mi je žal«, je dejal skoro nato, »da sem se tega zavedel prepozno, da nisem spoznal prej večne resnice. Iz mojega zapravljenega, brezpotrebneža življenja bi bilo lahko vzkliko življenje, ki bi bilo obrodilo dobrega sadu, ki bi bilo koristno človeški družbi, ki bi bilo zares življenje, kakršno vem zdaj, da bi moralo biti«.

V sobi je nastala tišina. Skozi presledek v zastoru se je vkradlo v sobo nekoliko svetlih solnčnih žarkov in v njih se je kopal droben, komaj viden, kakor zlatorumen prašek. V Robertovi duši je postalo mehko in svetlo, pozabil je za trenotek svoje izmučenosti, pozabil svojega trpljenja in čutil je nekaj lahkega in hkratu domotožnega. Polotilo se ga je neko hrepenenje po davno minolih časih . . . po mladosti . . . po otroški dobi. A ta je bila daleč, daleč:

»Oj tam za goró, oj tam za goró . . . —«

In kakor bi bil starec uganil njegove misli, se je tožno nasmehnil ter dejal:

»Škoda, škoda, da se ne more več popraviti. Mladost, življenje, vse je za nami tako daleč, tako daleč . . . oj tam za goró! . . .

Šlo je že pod večer. Iz sobe so izginili, oni beli solnčni žarki in postalo je skoro temno.

»Prosim vas, dvignite zastore«, je dejal Zadel Robertu.

In ko so se zastori skrčili navzgor, se je pred Robertovimi očmi razgrnil diven prizor. Soba, ki je bival v njej stari Zadel, je imela okna na vrt proti zahodu, odkoder se je videlo do bližnjih zelenih holmov mimo mestnih hiš. In tam nad najnižjim holmom je plavala velikanska rdeča krogla kakor na zelenih morskih valovih, ki so se zibali v rahli večerni sapi prav lahko . . . lahko. In oblak, ki se je bil prav tačas privlekel nad to čudovito ploščo, je bil zlatorumeno obrobljen, od začetka samo spodaj, a potem više in više, kakor bi ga sproti izdelovala in zlatila nevidna umetnikova roka.

Robert je obstal pri oknu ter zrl na to sliko in ni se mogel ločiti od nje. Zadel je obrnil proti oknu svojo častitljivo glavo in njegova ustna so se počasi zaokrožila na zadovoljen, blažen nasmeh.

»Glejte ga, Njega, v vsem Njegovem veličastvu!« je dejal poltiho in sklenil na prsih svoje uvele roke.

In bilo je obema, kakor bi v tem hipu priplul Njegov dih nad njiju, kakor bi se bil nastanil v tej sobi On, ki sta ga v tem trenutku čutila oba v svojih mehkih, dovzetnih srcih.

Solnce pa se je nižalo . . . zeleni valovi so se večali . . . oblak nad holmom je temnel . . .

»Torej hvala lepa na prijaznem popoldnevu!« je dejal Robert ter se hotel posloviti. »Ne pozabim ga nikdar, nikdar. Vaše govorjenje mi je okrepčalo dušo in telo. Hvala vam tudi lepa na tem, kar ste storili mojemu očetu! Morda pride čas, ko mu bode dobro delo, ako zve, da mu je bilo odpuščeno!«

»Ne hodite še, saj imate dovolj časa«, je dejal Zadel. »Popolnoma sem pozabil, da se vam je tudi okrepčati.«

Pozvonil je in prišla je kuharica, ki ji je naročil, kaj naj prinese . . .

In po dolgem času je imel Robert zopet dober tek. Vse mu je dišalo, mrzla perutnina in salata in peneče vino. Lica so mu začela rdeti in čutil se je krepkega in zdravega. Kako malo je včasih treba, da se človek razvedri, da ne čuti več boleznih, ki ga je tlačila morda že dolgo in dolgo!

»Toda, sedaj še nekaj drugega«, je dejal Zadel. »Sedaj, ko sva se dogovorila marsikaj lepega, treba, da zineva tudi kaj potrebnega. — Glejte, jaz potrebujem človeka, ki bi vzdrževal moje posestvo v redu. Dozdaj sem ga opravljaj sam, a kakor vidite, ga odzdaj ne morem in ne bom mogel več. Vi ste brez službe in kolikor toliko izvedeni tudi v tem. Ali ne bi hoteli prevzeti tega nase?«

Robert bi bil skoro pokleknil pred starca. Kaj takega se ni nadejal. Preveč je bil že vaje, da so ga pehali od vrat do vrat, preveč je bil že vaje ljudi, da bi si bil mogel misliti na svetu še tako dobrega človeka. Sam ni vedel, kako bi izrazil Zadelu svojo hvaležnost.

»Že dobro, že dobro«, je dejal Zadel. Drugega ni treba, kakor da se kmalu preselite k meni z ženo in otrokom. V drugem nadstropju je stanovanje kakor nalašč za vas!«

Torej tudi to! Robert ni vedel, kje mu stoji glava. Gledal je okoli sebe, kakor bi se hotel prebuditi iz sanj, kajti drugega si ni mogel misliti, nego da sanja. Toda pred seboj je videl starčevo dobrohotno lice, videl njegov srečni smehljaj in zavedel se je.

Sklonil se je nad starčevo uvelo roko ter jo poljubil . . .

Solnce je tedaj popolnoma zašlo, nad holmi je ostala samo še svetlejša krpa neba in drevje se je zibalo in črnelo od daleč . . .

* * *

Po mestu so že prižigali luči, ko je stopal Robert proti domu. Že dolgo, dolgo ni bilo njegovo srce tako lahko kakor danes, že dolgo se mu niso noge tako naglo in same ob sebi premikale dalje po ulicah kakor danes. Na ono bol ob sencih in na mučno utripanje žil, ki se je bilo v tem hipu zopet pojavilo vsled današnje nove razburjenosti, niti ni mislil, ni hotel misliti. Njegova duša je plavala v novih iluzijah, prepričan je bil, da bode stari Zadel živel še dolgo, da bode on pri njem še dolgo, morda toliko časa, da se v njegovi rojstni hiši izpremene razmere in se omeči oče. Čas prinese vse, zaceli in ozdravi vse, izpremeni in ogreje srca, da izgine iz njih sovraštvo in srd ter se naseli v njih ljubezen. To je spoznal posebno danes, ko je bil pri Zadelu. Toda pomislil ni, da čas tudi popolnoma zakrknje srca, da jih ogradi z neprodinim oklepom, ki se ne odpre niti bedi, niti prošnjam in solzam. Pomislil ni, da mora v srcu, kakršno je imel stari Zadel, biti vendar skrita še kal ljubezni in dobrote, sicer se ne more vzbuditi, ne more na dan z novo življensko močjo . . .

In Robert je mislil na Metodo, mislil na svojega sinka. Čudno se mu je videlo, kako je to bilo mogoče, da se ni te dni prav nič ogreval zanju, da ju je celo težko gledal, ako sta mu bila v bližini ter ga klicala. A zdaj mu je bilo tako mehko ob spominu na njiju! Predstavljal si je Metodino veselje, ko začuje veselo novico, ko bode

videla, da sta zopet samosvoja, neodvisna. In nekaj takega kakor sramota mu je hipoma prilezlo v dušo, ko se je spomnil, kako je bil te dni odvisen od Alfreda, ki sam ničesar ni imel, od Alfreda, ki se je bil že nehote tako daleč oddalil njegovi duši. Stresel je z glavo, da bi se izgubila ta nevšečna misel, in hitel dalje. A ta misel se ni dala otresti, nadlegovala ga je dalje, da mu je postajalo tesneje in tesneje. In začel je pripisovati vso svojo bolezen samo temu vzroku in plaho je prisluškal, ali se morda ne vrne več . . .

Dospel je pred vrata svojega stanovanja in potrkal.

Ko je vstopil, je uzrl Alfreda, ki je sedel ob koncu mize in glodal neko kost. V sredi na zaprtem stolcu je sedel Svitoslavček ter tolkel z ročico ob mizo in se smejal. Po mizi pa je ležalo nekaj ostankov sluznega mesa, ki so se bili raztrosili.

Alfred ga je vprašujoč pogledal, a Metoda ga je vprašala:

»Kaj novega, Robert?«

Toda Robert ni odgovoril. Pogled na Alfreda mu je bil v tem hipu tako zoprn kakor morda še nikdar v življenju. Bal se mu je pogledati v oči, čutil je, da je nasproti njemu še vedno otrok, da ga lahko še vedno podvrže svoji moči, kadarkoli hoče. A on je odslej hotel stati na svojih nogah, hotel je biti svoj gospod.

In šel je mimo njega v sobico ter zvrnil se na ležišče in obrnil v zid.

In morda je bilo danes prvič, da je Alfredu imponiral, kajti niti besede ni bilo iz njegovih ust. Kmalu je vstal ter se poslovil.

Ko je Alfred odšel, je Robertu odleglo. Poklical je Metodo k sebi, sedel na rob postelje ter jo objel. In pripovedoval ji je, kar je doživel danes.

Pozno v noč sta še govorila, bodočnost se jima je kazala v lepših bojah . . .

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

VI.

Robert Z. se je preselil s svojo družino k Zadelu. Oni dve sobici v drugem nadstropju, ona mala, čedna kuhinja in hodnik z razgledom na vrt, vse je imelo za Roberta nekaj domačega, nekaj pristrčnega, vse ga je veselilo in ga navdajalo s čutom zadovoljstva, da mu je bil ta novi dom najljubši vseh, kolikor jih je imel dozdej. Po svojih opravilih se je redno vračal v svoje stanovanje, kjer je pisal, čital ali pa pomagal ženi pri različnih malenkostih. In vse je šlo v redu kakor ura. Njegova bolezen je izginila sama ob sebi, njegovo lice je bilo vedro in njegovo srce lahko. Lahke so postale njegove noge, jasne njegove misli. Pozabljeno je bilo vse, kar je bilo črnega in omadeževanega v njegovem življenju, izginila je megla in zlato solnce se je prikazalo na obnebjju.

Pod večer je Robert vedno zahajal k bolnemu Zadelu. Njiju razgovori so se često končavali v vzvišenih akordih, iz njih je zvenela struna, ki je blažila oba in ju povzdigala v jasnejše višave. In v te jasne višave sta hotela za sabo potegniti ves ostali svet, da bi tudi njega pozlatila zarja onih idealov, ki so navduševali njiju. Za sabo sta hotela videti pred vsem svojo najbližjo okolico, in malenkost se jima je videla, da bi zabilisala one črne madeže na dušah svojih bližnjih, saj so nastali samo slučajno, kakor nastanejo črne pege na gladki in rdeči jabolčni koži. Jabolko ni krivo, da so se začrtale vanj! . . .

Tako je poteklo nekoliko tednov.

Alfreda še ni bilo v tem času k Robertu. Prvič ko ga je bil Robert srečal na ulici, mu je hotel v denarju nekoliko povrniti to, kar je moral od njega prejemat v predzadnjih najžalostnejših časih svojega življenja. Toda Alfred ni hotel vzeti ničesar, češ, da ima za sedaj dovolj in da morda pridejo še hujši časi, ko bode potreboval

njegove podpore. Sploh je bil videti Alfred čemerem in sam s sabo skrajno nezadovoljen. Robert ga je torej pustil na ulici ter odšel. Od tedaj ga pa ni več videl. Bilo je, kakor bi bil izginil s sveta za vselej. Ne duha ne sluha ni bilo po njem.

In dasi si ni hotel Robert priznati, dasi je včasih pri taki nadležni misli energično stresel z glavo, vendar je le bila istina, da mu je bilo ljubo, ko ga ni več videval v svoji hiši in v bližini svoje žene. In ko se je vselej ob takih prilikah tudi spomnil Alfredovih posetov v svoji hiši, ga je vendar proti lastni volji nekaj pogrelo v prsih in za hipec mu je postalo hudo . . . hudo . . .

Metodi se morda še nikdar v življenju ni godilo tako dobro kakor sedaj. Toda videti je bilo, kakor bi ji bila ta izprememba na boljše sčasoma škodovala na njenem značaju. Vsaj Robert je bil prisiljen včasih sklepati, da se je na njej pokazalo nekoliko napuha, nekoliko prevzetnosti. Včasih pa si ni mogel razbistriti, kaj je krivo njeni sedanji redkobesednosti, njeni zlovoljnosti. In v takih hipih ga je vselej napadla nadležna misel, da morda pogreša Alfreda. In v ono zadovoljnost in blaženost, ki mu je sijala prve dni te lepe izpremembe, se mu je zopet počasi potočila grenka kaplja in razgovori z Zadelom niso bili zanj več to, kar so bili od začetka. Zopet je začel uvidevati propad, ki zija med ideali in golo vsakdanjostjo, med lepoto in umazanostjo . . .

* * *

Neko nedeljo proti večeru je vnovič zadela kap starega Zadela in izdihnil je še tisto noč. Popoldne se je čutil še prav dobrega in je bil izredno vesel. Razgovarjala sta se z Robertom domala ves popoldan. Robert si ni domišljjal nikakor, da bi utegnila nastati katastrofa že v kratkem. Ko se je pa poslavljajal okoli šeste ure od starca in je že stal pri izhodu, se je Zadel hipoma še enkrat obrnil proti njemu ter dejal nenadoma:

»Počakajte malo, da vas vidim še enkrat. Obrnite se proti oknu! Meni se zdi, kakor bi vas gledal zadnjič.«

Robert je storil, kar mu je velel starec. Obrnil se je proti oknu, a pri tem se je ozrl na bolnika. Ta je bil vpri vanj svoje oči ter strmел nekoliko trenutkov proti njemu. In tedaj je Robert videl in opazil, da so ga te oči sicer motrile; toda videlo se mu je, kakor bi se napenjale, da bi ga pogled dosegel, videlo se mu je, kakor bi sproti izgubljale svojo moč ter obsteklevale. In začutil je

v sebi neki strah in hkratu se mu je zdelo, kakor bi se napolnila soba z nevidnimi duhovi, ki si šepčejejo ter trepečeje po vzduhu.

»Stopite bliže in podajte mi še enkrat roko!« se je v tem hipu oglasil bolnik.

Ko je Robert stopil k postelji in natančneje videl bolnika, se je nemalo začudil, da je videl pred sabo ves drugačen obraz kakor pred nekoliko hipi. Raz ta obraz mu niso sijale nasproti več starikave gube in okorele raze, temuč svetil se je v nekem nadnaravnem blišču, kakor bi ga bilo za hipec vnovič pozlatilo solnce davno minole pomladi njegovega življenja, njegove izgubljene mladosti. Nekaj svetega in častitljivega je bleščalo raz to visoko in belo čelo. A te obsteklele oči so napravljale čuden, srce pretresujoč kontrast k svoji okolici.

In Robert je starcu stisnil roko.

Takoj pa se je naglo obrnil ter dejal:

»Jaz hitim po zdravnika . . .«

V sobi je ostal bolnik sam. Njegove oči so se mehanski obračale proti durim, za katerimi je bil izginil Robert in ki je skozi nje v kratkem imela stopiti sovražnica in hkratu dobrotnica človeštva, žena, ogrnjena z dolgo, belo haljo, ugaslih oči in z nabrušeno koso . . .

Ko se je Robert kmalu potem vrnil z zdravnikom, je bil Zadel že mrtev. Nobenega ni bilo v zadnjem trenutku poleg njega, nobenega, ki bi mu bil potisnil v roko zadnjo tolažbo. In Roberta je neka nenadna moč vrgla na kolena pred posteljo in razjokal se je kakor dete. Njegove solze so močile starčevo uvelo desnico . . .

* * *

Roberta je smrt Zadelova pretresla tako, da ni utegnil razmišljati ničesar. Stari mož mu je stal vedno pred očmi, njegovi razgovori so se mu vsiljevali v spomin, njegovi zadnji trenotki so mu izžemali solze iz oči. V takih razmerah ni utegnil misliti nase in na svojce, niti na njih bodočnost.

Ko se je pa ta njegova odkrita žalost nekoliko oblažila, je zapazil, da je njegova žena Metoda nekam utihnila. Razpršila se je bila ona njena ošabnost, ki jo je bil zasledil v njej Robert, in povešala je glavo kakor ranjena ptica.

»Kaj ti je, Metoda?« jo je vprašal nekega dne.

»Ali ne čutiš, da smo zopet na ulici?« mu je odgovorila kratko ter delala dalje.

In skočil je kvišku. Preplašeno jo je pogledal, a takoj povesel pogled. Ha, na to niti mislil ni bil! Ozrl se je hipoma po sobi. Brr,

ti priljubljeni prostori, ki so mu tako prirasli k srcu, ti se napolnijo s tujimi obrazi, hiša, ki mu je tako gostoljubno dala zavetja ob najhujšem času, se odpre tujcem, ki že iztezajo po njej koprneče svoje roke. In po vrtu se bodo izprehajali ljudje, ki se bodo neumno smejali ter si meli škodoželjno umazane roke, da je starec vendarle izginil ter pustil iz pesti kost, ki je na njej viselo še toliko ukusnega mesa.

In on! On! In njegova družina! Zopet jih čakata blato in smrad, zopet se bode treba valjati po lužah, zopet bo treba posojati glavo bebce in umirati, umirati počasne, grozne smrti.

Zmračilo se mu je pred očmi . . .

Tedaj je pa nekdo potrkal. Med vrati se je hipoma pokazal — Alfred.

Robert se je stresel, Metoda je povabila oči.

Alfred je čutil, da sta se ga ustrašila.

»Ali ne prihajam prav? — Ha, ha, seveda, zdaj, ko sta premožna dediča, zdaj vama pač ni mari berača!«

In sedel je, ne da bi bil čakal dovoljenja.

»Da, ljubi moji, jaz sem dobro poučen, meni ne odide nič. No, pa me vrzita čez prag! . . . Toda ne, saj ne mislim tako hudo, saj vaju poznam, to je le šala!«

Alfred je blebetal dalje. Robert in Metoda sta molčala. A najprej se je razjasnil obraz Metodi, nato je začel verjeti tudi Robert.

Toda nekaj mu je šumelo vendar še vedno po glavi, in to je bila misel: »Čemu se je zopet pokazal Alfred?«

Drugi dan se je razglasila oporoka Zadelova in Robert je bil njegov glavni dedič. Zadelova kuharica je tudi dobila svoj delež.

Robert je bil torej preskrbljen in njegovi družini se ni bilo bati gladu . . .

VII.

Premoženje Zadelovo je bilo večje, nego je pričakoval ali mislil Robert. Lahko si je torej privoščil marsikatero udobnost, lahko se je oddahnil skrbi, ki so ga prej tlačile toliko časa in tako hudo. Da, skrb! Ako se je vgnezdila pri tebi, zavrta se ti v osrčje kakor črv v lubad, pije ti kri kakor pijavka, ki se je prilepila na tvoje prsi. Na vrtu cvete drevje, blesti se ti nasproti nežni jabolčni cvet, omamlja te lice rdeče breskve in priklanja se ti velikanski beli venec, ki ga nosi črešnja na svoji glavi. Prvi zeleni in sočni lističi se ti dobrikajo ter ti zdravijo in krepé oči, prva nežna travica

se ti ovija nog, spomladni vetrc veje rahlo okoli tvojih las ter ti boža lica. A ko pristopiš k cvetu, ko se skloniš nad list, da bi ga opazoval ter se veselil njegovih drobnih žilic in niti, njegove pestre barve, izpuhti iz njega — skrb in kolena se ti ušibé. Namesto mehkega zelenja se ovija tvojih nog — gola skrb, ki sili više in više, da ti zastre oči in da čutiš okolo lic ostro, neprijazno mrzlo sapo. Onemu, ki ga je obiskala skrb, ne cvete pomlad . . .

Kako vse drugačno je bilo zdaj življenje Robertovo! Kmalu je zahajal v najboljše hiše in tudi njegova hiša je postala torišče povabljenih gostov. Robert se je sicer iz začetka branil temu, njegov značaj se je upiral družabnosti, a pregovorila ga je Metoda, ki je začutila v sebi hkratu veselje do življenja, veselje do uživanja. Da, saj pa je bila tudi dražestna v svojih novih, ukusnih toaletah! Nihče bi ne bil spoznal v njenem nastopu prejšnje dekle. Vse na njej je bilo videti pristno, neponarejeno in sveže, je dihala mladost in vabilo k uživanju.

In Robert je postal ponosen na svojo ženo. Kamor je pogledal okoli svojih novih znancev, skoro povsod je videval le izžete, suhotne, semtertja celo brezzobe boljše polovice, ki so se lepoticile ter izkušale prislepariti svojim udom prožnost in gibčnost, svojim obrazom cvetice, ki so odcvele že davno. In Robertu se je skoro gabilo, ko so ta preperela telesca venomer metala oči na svoje moške sosede, ko so se pri mizi njih lakti kakor slučajno dotikale rok prijateljev njih soprogov.

A Robert je v tej svoji sreči postal tudi bistroiden. Smejal se je svojim nekdanjim domišljijam, ki je hotel ž njimi osrečiti človeštva nižje sloje, uganil namero Albertovo, zakaj ga je privedel do takih idej, ter se otresel one mehкости, ki mu je bila prevzela vse bitje od mladih nog in ki je bila — kakor si je domišljjal — samo posledica vedne njegove odvisnosti od drugih, močnejših.

In prvič je resolutno nastopil proti Albertu. Nekega večera mu je za vselej pokazal vrata. Odštél mu je nekaj denarja, češ, da naj se čedno obleče in preživi, dokler si ne najde kake službe, ki naj se je potem tudi drži. Bilo je prvič, da sta menjala svoji ulogi. In Albert je začutil, da mu je Robert zrastel črez glavo. Jeza ga je popadla in hotel mu je denar zalučati v obraz. Toda v istem hipu se je premislil, sarkastno se nasmejal ter spravil bankovce v žep. Brez vsake besede je odšel, zaloputnivši vrata za sabo.

Metoda je bila med tem v sosednji sobi ter se ni prikazala k obema. A ko je začutila, da je Alfred odšel, ji je noga nehote za-

vila k oknu in morala je pogledati na ulico. V istem hipu je šel mimo Alfred. Bil je videti zamišljen in ni se ozrl nikamor. Metoda je gledala za njim. Ko se je bližal koncu ulice, je videla, kako mu je prišla nasproti mlada ženska, ki se je ustavila pred njim. A takoj nato se je obrnila, oklenila se njegove roke ter odšla ž njim dalje. Kmalu sta ji izginila izpred oči ter se izgubila za vogalom.

Metoda se je sklonila kvišku. Popravila si je kodre, ki so ji bili zašli na čelo, in njen obraz se je potemnil. Stisnila je desnico v pest ter kakor izmučena sedla na bližnji stol.

Takoj nato je vstopil Robert. Metoda je vstala mirno ter dejala malomarno:

»Ali si ga odpravil?«

»Da«.

»Prav tako!«

* * *

Metoda je sedela neki večer sama na vrtu sredi jasminovega grmovja. Robert je bil odšel k nekemu prijatelju in ni ga še pričakovala. Njej pa se ni ljubilo nikamor. Neka nenavadna otožnost se je je bila polastila in hotela je biti sama.

Bilo je proti koncu poletja in večeri so bili že hladni.

Na vrtu so bujno cvetle georgine in dalije, razsipala je svoje seme reseda in duhtele so dolge vrste raznobojnih klinčkov. Vzduh je bil čist in miren in v tem tihem kotičku se je dalo tako lepo sanjati.

In Metoda je sanjala.

Podoba za podobo je vstajala v njeni duši, ta temna in žalostna, ona jasna in svetla. In postajalo je v njeni notranjosti otožno in mehko. In spomnila se je tudi Alfreda. Stresla je z glavo, da bi se iznebila te misli, ki jo je vedno huje mučila. A nič ni pomagalo. Morala je misliti nanj, iz začetka z gnusom in gnevom, posebno ko se je spomnila onega večera, ko je videla, kako se ga je oklenila tuja ženska. Da, strla bi bila oba, ako bi bila tačas zraven! Ta ničvrednež, ki ji je bil vzal vse, ki jo je imel toliko časa v popolni oblasti, on se je drznil obesiti se na drugo žensko pred njenimi očmi! Toda, ali ni ona sama kriva vsega? Zakaj ga je slušala! Zakaj ga je pa tudi zadnjič dovolila odpoditi iz hiše? Ako prav premisli, kaj ji je storil hudega? Saj je vendar njegova zasluga, da je postala Robertova, da je sedaj ugledna gospa. In kako je znal govoriti, kako goreči so bili njegovi objemi, kako vroči njegovi poljubi! Brr, to je nezvestoba, Metoda! Ne misli več nanj, prepusti ga zasluženi

osamelosti! Toda, . . . toda . . . ne, tako ni znal ljubiti nikdar njen mož, tako je znal ljubiti samo on, Alfred . . .

Njena duša je vzkipela, zakoprnela je z vso silo po njem. Da, vstala bi in šla bi ga iskat ter ga prosila, naj se vrne k njej, ki ga pričakuje tako težko.

In nič bi se ne menila, kaj poreče njen mož. Da, pred njim bi si upala okleniti se onega okoli vratu!

Zakaj se ne zgane zdajle ono-le grmovje, zakaj ne zahrešči za njim njegova stopinja, stopinja, ki ji je bila nekdam tako dobro znana, da jo je njeno uho razločevalo celo tedaj, ko se je bližala skoro neslišno in oprezno v temni noči proti njeni sobici? Zakaj se ne prikaže njegova kodrasta glava tam-le izza vejevja?

Toda ne, ne, prav je, da ne pride . . . saj je nezvest . . . stopila bi mu nasproti, pogledala bi ga zaničljivo in prezirljivo ter zaklicala mu v obraz: Hinavec, česa iščeš tod? Poberi se! — Ne, nikdar več se ne vrnejo časi, ki so bili; ostani v svoji temi, ne nadleguj me več s svojo žalostno prikaznijo! Da, tam ostani!

Metodi so se drevile misli naglo in nemirno iz ene skrajnosti v drugo. Njeno lice je pordelo in roka ji je drhtela. Prevladovali so jo najnasprotnejši občutki in ni se jih mogla otresti. To, kar jo je v tem hipu mikalo, se ji je v prihodnjem trenutku gabilo; sama si ni bila v svesti, kaj je prav, kaj ni.

Stopila je na pot ter hodila nekoliko časa gori in doli. Ustnice je imela trdo stisnjene; videti je bilo, kak prevrat je nastal v njeni duši.

»Da, tam ostani in ne sili se med mene in mojega moža«, je vzkliknila polglasno ter se oddahnila, kakor bi se ji bil od prsi odvalil težek kamen.

»Tam ostani!« . . .

* * *

Pozno po noči je že bilo. V hiši je bilo že vse pospalo, samo Metoda je še čula. Neka zla slutnja jo je mučila, ji je bila legla na dušo. Nekoliko časa je ležala oblečena na postelji, nato je vstala ter hodila po spalnici gori in doli. Semtertja je stopila k oknu ter zrla navzdol na temno ulico, ki jo je tožno razsvetljevalo nekoliko brlečih svetiljk. Prisluškala je ter motrila vsako stopinjo, ki se je bližala. Toda zaman. Robertovih stopinj še ni bilo čuti. Bilo je prvič, da se je v tem času zapoznel tako dolgo, da bi ne bil prej povedal njej.

Noč je bila temna. Na zahodu so se kopičili črni oblaki, ki so segali vedno više in više, dokler niso prepregli vsega obzorja. Le semtertja se je pretrgal oblak in iz presledka je za hipec zažarela bleda zvezda ter takoj izginila. V oddaljenih ulicah je včasi zaropotal voz, zahreščal ključ v vratih, odmevala človeška stopinja. Nad strehami so se v nejasnih konturah črtali dimniki, a v daljavi za hišami so se razločevale luči na kolodvoru, čulo se je v presledkih premikanje železniških voz ter rezki žvižgi lokomotiv.

Metoda se je naslonila na okno. In kakor danes popoldne, tako je šlo tudi sedaj vse prošlo življenje preko njenih dušnih oči. In to življenje je bilo podobno nocojšnji noči. Noč je bila temna, oblačna, in kadar je zasijala skozi oblak svetla zvezda, zgodilo se je to samo za trenotek, za hipec, in že je izginila. In noč je bila še temnejša. V zadnjem času se je pač zjasnilo, na njenega življenja horizontu blešče zvezde, toda njih svit je moten in nestalen in kdo ve, ali že ne vstaja izza gore oblak, črnejši in temnejši, nego so bili vsi dosedanji, kdo ve, ali ne zagrne ta oblak v kratkem zopet onih pičlih zvezd in ne zatemni njenega življenja še huje, še strašneje. Neki strah pred bodočnostjo leži v vseh njenih udih, se je polastil njene notranjosti posebno danes in nocoj. Metoda je čutila zlasti v tem trenotku, da je veliko zakrivila sama, videla je pege, ki so temnele na njeni duši, in teh peg jo je bilo strah. Kolikrat je izkušala, da bi te madeže zbrisala, da bi jih očistila v ljubezni do svojega moža in otroka, a bila je preslaba nasproti sebi in padala je vnovič in vnovič. Kdo ve, kaj bode v prihodnje?

Njene misli so splule tja v borno kočjo k očetu in sestrama. Da, k očetu! Odkar se je poslovila od doma, ni vedela nič več o njih. Ko se ji je godilo slabo, ni hotela pisati, sedaj, ko je bilo zanj boljše, je docela pozabila na svojce. Ali bi jih poklicala k sebi? Čudno, da Robert o tem nič ne omeni! Ne, ostanejo naj tam, kjer so, tukaj bi se utegnili počutiti utesnjene. Pomagala jim bode z denarjem. A da ne pozabi, hoče jim pisati takoj nocoj, saj je noč tako dolga in na njene oči noče spanec.

Prižgala je luč ter poiskala papirja in črnila. In zapisala je očetu dolgo, dolgo pismo in ga prosila oproščenja, da ni že prej poročala o svojem stanju. A zraven je takoj napisala poštno nakaznico, glasečo se na znaten znesek . . .

Pristopila je k Svitoslavčkovi posteljici. Sklonila se je črezenj, ki je dihal rahlo in enakomerno ter prisluškala. Njegovi kodri so

bili vlažni, kakor bi bili potni, in pod prsti so se čutili mastni. Poljubila ga je na čelce in zopet pristopila k oknu.

Toda Roberta še ni bilo slišati. Na ulici je bilo še temneje in tišje nego prej. In vlažen vzduh je vel skozi okno. Zapihal je ostrejši veter in nekoliko deževnih kapelj ji je priletelo v obraz in na lase. To ji je delo dobro. Sklonila je glavo in semtertja je zopet padla kaplja nanjo in razhlapela je, kakor bi bila padla na vroče železo. To jo je hladilo, njene oči so se sčasoma utrudile, polagoma so zlezle skupaj, glava se ji je naslonila na lakti in tako je stoječ ob oknu zadremala. Okoli njenih kodrov se je lovil veter, a dež je začel padati zdržema . . .

Ko se je Metoda zbudila, je bila docela premočena. Mokra je bila njena polt na vratu, mokra njena obleka in mokra blazina na oknu. V začetku se ni zavedela, kje da je. Začudena je potipala svojo mokro obleko ter se ozrla po sobi. Luč na mizi je še gorela, zraven je ležalo končano pismo in napisana nakaznica, ki je po njej lazila velika črna muha. Njeno oko je obviselo na papirju ter nekoliko časa strmelo v drobne, temne črke. In jasno ji je bilo, kaj se je nocoj godilo ž njo.

Tedaj je udarila v bližnjem zvoniku ura tri. Metoda se je zdrznila. Ves čas ni mislila na uro, a zdaj se je ustrašila, ko je čula, da nastopa jutro, a Roberta le še ni bilo od nikoder.

V njeni glavi je bilo pusto, ob sencih so ji žile nemirno utripale. Zunaj pa je pljuskal dež enakomerno kakor v taktu . . .

Toda, čuj stopinje!

Stopila je zopet k oknu. Da, stopinje se bližajo, a to ni samo eden, to sta dva, ki hodita po ulici.

Metoda je napela ušesa . . . A kmalu se je obrnila od okna ter kakor preplašena zrla v luč. Njeno lice je bilo blede, njene ustnice so podrhtevale.

»Torej zopet . . .«

Te besede so ji polglasno ušle in onemogla je sedla na divan.

Spodaj pa so se stopinje bližale in prihajača sta se razgovarjala glasno. Spoznati je bilo, da sta razburjena, morda tudi vinjena . . .

V vratih je zahreščal ključ.

* * *

Robert je ležal kmalu potem na postelji, ki se je bil zvrnil nanjo napol oblečen. Bil je bled in zmršenih las. Obrnil se je v steno ter smrčal.

Metoda pa je slonela ob mizi. Glavo je imela naslonjeno in zakrito v dlani in telo se ji je semtertja nehote krčevito streslo. V grlu jo je nekaj stiskalo in dušilo in čuti je bilo, kakor bi se ji zahlipalo večkrat.

Luč je brlela nemirno, kakor bi ji manjkalo olja, semtertja se je v njo zaletavala vešča in skoro slišno prhutala s svojimi sivimi krilci. Skozi še vedno odprto okno je pa že silil jutranji somrak . .

Metoda se je zravnala kvišku. Ozrla se je na posteljo, kjer je spal mož, nato je vzela svetiljko ter oprezno, po prstih stopala iz sobe.

Na hodniku se je ustavila pri vratih na levo ter rahlo potrkala. Ta so se odprla takoj.

»Vedel sem, da prideš, zato sem čakal,« je dejal moški glas.

Metoda se je vnovič stresla, noga ji je za hipec zastala na pragu. Bilo je videti, kakor bi nekoliko razmišljala. A takoj nato je odločno prekoračila prag ter stopila v sobo.

Svetiljka je razsvetila temni prostor. Njeni žarki so padli na obraz — Alfredu.

Stal je pred njo v sami spodnji obleki, slok in izhujšan po celem telesu. Njegovo oko se je pa svetilo kakor oglje in na ustnah mu je krožil satansko zloben nasmeh. In v vsej svoji medlosti in izpitosti je vendarle imel še nekaj na sebi, kar je privlačevalo. Kar se mu je bližalo, je moralo pasti v njegovo območje. Bil je magnet, ki je potegnil nase vsakega.

»Prišla sem, da poizvem, kaj se je godilo nocoj,« je dejala Metoda ter se ustavila pred njim. »Prej nisem hotela izpraševati, a zdi se mi, da nastopajo zame zopet hudi časi!«

»Le počasi, ljubica! Čuj, najprej nekoliko sedi. Tako se bolje in laže govori. Takoj izveš vse!«

»Ne, stoječ hočem izvedeti! Govori!«

»No, no, le ne tako trda! Samo za trenotek sedi! Čemu je pa divan ob steni?«

In ne da bi čakal odgovora, jo je prijel za roko ter potegnil za seboj na divan.

Kakor otrok se je dala odvesti.

»Torej, zdaj poslušaj«, je dejal Alfred. »Glej, Robert je nocoj igral. Slučajno sva se sešla. Ko sem vstopil, je bil že izgubil pre-

cejšnjo vsoto. Svetoval sem mu, naj neha igrati. Saj veš, tako mi je velevala prijateljska dolžnost! — Toda, nikakor ni hotel slušati. Vsota za vsoto je šla v žepe drugih, najnevarnejših pustolovcev. A zraven je pil. Nazadnje sem ga s silo odtrgal od mize in nastopil ž njim pot proti domu. Po poti, ko je prišel na svež zrak, se je zavedel in mi dal prav. Pravil mi je, kako so ga zapeljali, kako se je iz začetka branil, a nazadnje se vendar vdal. In prišel je do spoznanja, da sem vendar še jaz njegov najboljši prijatelj. Ko sva se bližala njegovemu domu, me je povabil, naj prenočim pri njem, ker imam do svojega stanovanja še predolgo pot. In tako, vidiš, ljubica, sem tukaj!«

Metoda se je zamislila. Čutila je, da je njeno življenje zopet dospelo v drug stadij. Sicer še ni bilo nič tako groznega, ako je mož igral enkrat, ali nekaj ji je pravilo, da to ni zadnjič.

Molče je vstala ter vzela luč, da bi odšla. V glavi je čutila bolečino in noge so se ji tresle razburjenosti.

V tem hipu pa je zaslišala za seboj polglasen sarkastičen smehljaj. Alfredova roka se je iztegnila po svetiljki in v tem hipu je ugasnila. Skoro nato se je ovila ista roka njenega telesa.

Metoda se je hotela iztrgati, toda njena moč je bila pri koncu. Onemogla se je zgrudila Alfredu v naročje.

* * *

Zunaj se je bilo zjasnilo in jutranja zarja se je že dvigala nad gorami, ko je Metoda odprla vrata, da bi odšla v svojo spalnico.

Ko pa je stopila čez prag, je njena noga zadela na nekaj mehkega.

Na tleh pred vrati je ležal — njen soprog in stiskal v pesti vročo svojo glavo. Njegove oči so se vsesale v njen obraz in gledale stekleno in obupno. Bile so globoko vdrte in krvavo obrobene . . .

V tem hipu je solnce posijalo skozi okno . . .

(Dalje prihodnjič.)

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

(Dalje.)

VIII.

Noldne je zvonilo po cerkvah v mestu. Melodično ubrani glasovi zvonov so se tresli po jasnem vzduhu in solnce je zlatilo s poletno močjo mestne strehe. Po ulicah je bilo živahno kakor v mravljišču. Med priprosto opravljenimi delavci so se videli elegantno oblečeni gospodje s cilindri in drobnimi palicami v rokah, med izsušenimi obrazi tovarniških delavk polni in parfumovani obrazi gospá in gospodičen. Vozovi so švigali drug za drugim mimo trotarja, vozeč izletnike ven iz mesta, kjer so se vile lepe bele ceste tja daleč v božjo naravo do skromnih vasi in selišč, skrivajočih se za gruče z žarečim sadjem obloženih dreves, ki je na njih že orumenevalo ali se rdečilo prvo listje.

Vse je bilo veselo in glasno, vse je z radostjo uživalo lepi jesenski dan, vse ga je hotelo izrabiti, saj je vsakdo slutil, da se bode v kratkem skrivati po zapečkih ter otresati meglo raz zimske suknje.

No, nekdo se tega dneva ni veselil. Njemu ni bilo mari ne solnca, ne vabeče narave, njemu ni bilo do razveseljevanja in pohajkovanja. Gosta tema, severna zimska tema je ležala nad njim, kuhala se v njegovi bližini, zevala iz vsakega kota njegovega stanovanja, iz vsakega trenutka njegove sedanjosti. Kamor je iztegnil svojo roko, povsod vlaga, povsod mraz. In naglo, kakor bi se bil nanjo prilepil sluzast polž, naglo jo je skrčil ter jo stisnil k svojemu telesu. In vedno bolj se je krčilo in stiskalo tudi njegovo telo, krčila in stiskala v tem telesu razburkana, do skrajnosti izmučena duša. Da, videti je bilo, kakor bi šlo vse h koncu, kakor bi se imela v kratkem nad njim dopolniti usoda, ki ga je zalezovala že toliko časa po noči in po dnevi, sleherni hipec tužnega njegovega življenja.

Sedel napol, napol ležal je Robert v svoji spalnici na nizki postelji. Njegove oči so bile ugasle, njegovi lasje so bili sivi in roke so se mu tresle. Njegovi zobje so šklopotali kakor v najhujšem mrazu. A skoro sleherni trenotek se je zasmel, da so se ti zobje pokazali izpod brezkrvnih tankih ustnic ter se zarežali kakor iz lo-

banje, ki jo je ravnokar sunil grobar na površje iz prekopane jame. Iz njegovih prsi so se vili nejasni in obupni glasovi.

V sobi pa in v najbližji bližini je bilo vse tiho. In te tiščine ni motilo niti odpiranje vrat, niti breščanje poslov, niti se ni vanjo mešal kak znan glas. In ta tišina je Roberta morila, tlačila in davila ga kakor jeklena pest. Oziral se je plašno in hkratu pričakujoče proti vratom, upal je, da se vsak hip odpro in da se prikaže v njih rešitelj, ki bi ga otel iz tega strašnega stanja, ki bi ga iztrgal iz krempljev, ki so se globoko zarezali v njegovo meso. Toda nikogar ni bilo, tišina je postajala vedno globlja, vedno neznosnejša.

Še dopoldne je bila Metoda izginila iz hiše in ž njo je izginil tudi njen sin Svitoslav. Porabila je bila čas, ko se je bil Robert zaprl v svojo sobo ter razmišljal, kaj mu je storiti po dogodkih, ki jih je doživel nocojšnjo noč in današnje jutro. Da, to jutro mu je posvetilo v prejšnjo temo, mu je razjasnilo marsikaj, kar je bilo prej vsaj deloma še zavito v meglo in mrak. Toda odločiti se ni mogel, kaj mu je storiti.

V prvem hipu ga je pograbila jeza. Pogrelo ga je v prsih in stopil je naglo k omari, ki je imel v njej samokres.

Vzel ga je v roke. Pogledal je kratko cev, obrnil nekolikrat ročaj, a končno nameril proti steni. Prav tačas se je samokres sprožil kakor sam ob sebi in krogla je odbila omet od stene, da je nastala v njej precejšnja luknja in da so se pobelila tla. Obstal je, kakor bi bila krogla zadela njega samega, in prestrašeno je strmел v samokres, ki je tako nenadoma oživel. In roka mu je upadla in postavil je samokres na nočno omarico. Hkratu pa si je zakril obraz v obe roki, naslonil se na posteljo ter zastokal, da se je streslo celo njegovo telo . . . Črez dolgo časa se je zravnal kvišku.

»Boji se me, zato je ušla«, je izpregovoril polglasno ter sklenil roke na hrbtu.

Zamislil se je in oko mu je strmelo skozi okno tja nekam v daljavo. Toda kmalu se je stresel ter se ozrl po sobi. Njegovo oko je iskalo nekoga, iskalo ga na navadnem prostoru, iskalo ga slednjič po vseh kotih. Toda ni ga bilo. Vse je bilo na svojem navadnem mestu, vse ga je pozdravljalo tako, kot ga je pozdravljalo pred nedavnim časom. Ali onega, ki si ga je želelo, onega ni bilo nikjer, niti njegov duh ni plaval več po teh zapuščenih prostorih.

»Zakaj si mi to storila?« je viknil skoro glasno. »Ali ne veš, da ne morem živeti brez tebe? Ali ne veš, kako globoko v srcu si mi zapisana? Brez tebe ni življenja, ni življenja!«

In nehote je iztegnil roko po samokresu. Zopet ga je parkrat obrnil med prsti, a slednjič ga je nevede vtaknil v svoj žep.

Kmalu nato je vzel svoje reči, odpravil se ter stopil ven pod milo nebo.

»Da, poiskati jo hočem«, si ji govoril venomer in oči so zopet dobile nekoliko bleska.

Naglo je stopal po ulicah. Klobuk si je pomaknil nizko na čelo, a izpod njega so mu švigale oči na vse strani, da bi morda uzrl kje svojo ženo. Ulice so bile še vedno polne izprehajalcev. Srečaval je semtertja znance, ki so ga pozdravljali, a hitel je mimo njih ter odzdravljajal le raztreseno, površno. Včasih mu je zasvetil nasproti ženski klobuk, popolnoma tak, kot ga je nosila Metoda. V prsiah ga je pogrelo in stopil je hitreje proti njemu. Toda, ko je bil v bližini, gledal ga je izpod njega popolnoma tuj, neznan obraz. Od daleč se je večkrat zablestel vitek in bujen stas, s kakršnim se je odlikovala ona. Robertu so se nehote zatresla kolena in hitel je od nasprotne strani proti njemu. Ali ko je bil blizu, je strahoma zapazil, da ne nosi ta lepi stas onega svežega obrazka, kakršnega je imela edino le Metoda.

In prehodil in obletal je že vse mestne ulice. Da bi vsaj vedel, kje stanuje Alfred. Morda je pri njem, morda . . . Pri tej misli mu je srce zadrhtelo v prsiah in zaškripal je z zobmi. In nehote mu je roka segla v žep ter se oklenila hladne cevi samokresa. Ali naglo je zopet izpustil morilno orožje ter se bridko nasmehnil.

»Kaj nameravam? Kaj sploh hočem? Ali nisem že davno vedel tega, in vendar mi nikdar še ni prišlo na um kaj takega?«

Izkušal se je pregovoriti, a navzlic temu je kipela v njegovih prsiah jeza, kakršne ni dozdej poznal. In v svoji razburjenosti je skoro tekkel dalje, da bi se otresel misli, ki so se mu bile uvertale v možgane. Toda misli so bežale vedno ž njim, mučile so ga vedno huje. In kakor žival z metljajem v glavi, je kolobaril dalje in dalje.

Naposled je prišel iz mesta. V dolgih vrstah se je vil pred njim drevored. Drevje je metalo že dolge svoje sence po belih potih in sence so migljale in podrhtevale, kakor je migljalo in podrhtevalo listje na drevesih v jesenskem popoldanskem pišu. V kratkih presledkih so stale pod drevesi zapuščene klopi. Na njih se je že valjalo prvo odpadlo listje ter se kopičilo na nekaterih mestih drugo vrh drugega . . .

Na koncu drevoreda se je začelo nizko grmovje. Semtertja je že bilo golo in oguljene šibe so tožno štrlele kvišku. Toda bilo je

vmes tudi tako, ki se je na njem svetlikalo še vedno sveže zelenje, kakor bi ga bila ravnokar pričarala na dan pestra, komaj se razcvela pomlad. A vmes so se vile bele, peščene poti, ki je po njih odmevala stopinja izprehajajočih se meščanov.

In Robert je došel tudi na ta kraj. Objel ga je čistejši in krepkejši vzduh, ki mu je hladil vroče sence, ki mu je pustil, da je smel dihati prosteje in globokeje. Toda onih črnih misli mu ni mogel prepoditi. In ljudje, ki jih je srečaval, so se začudeno spogledovali, ko je hitel mimo njih. V njegovem pogledu je bilo zapisanega nekaj srce pretresajočega, nekaj groznega, v njegovi nagli hoji se je zrcalila divja razburjenost.

Njegove oči so iskale samote. V ovinku na desnici je zagledal pot, ki se mu je videla najmanj prehojena. Tja je zavil. Globoko pod nizkim brestom je tičala lesena klop z železnimi nogami, a njeno naslonilo se je naslanjalo na hrapavo deblo. Črez in črez pa so klopico zakrivale viseče brestove veje, ki še niso bile izgubile svojega listja.

Te klopice se je Robert razveselil. Naglo je stopil proti njej. Razgrnil je veje ter hotel sesti.

Tedaj pa mu je noga obtičala v pesku in obstal je, kakor bi bilo treščilo zraven njega. Na klopici ob koncu, zakrit od gostega vejevja, je sedel — Alfred. Njegovo lice je bilo blede in izraz na njem je razodeval njegovo duševno utrujenost.

Ko je zagledal Roberta, se ni zganil. Kakor bi bil stopil predenj najneznanejši človek, se ni brigal zanj. Samo desnico, ki je bila iztegnjena po naslonilu, je skrčil ter dejal malomarno in zevajoč:

»A, ti si? Kaj te nosi tod? . . .«

Robert pa se ni mogel več brzdati. Niti svojim dejanjem, niti svojim besedam ni mogel več ukazovati. S hlipajočim glasom je zavpil:

»Kje je Metoda, kje je moj sin? Vrni mi oba in poljubiti hočem nesramno tvojo roko, ki mi ju je odpeljala! Vrni mi ju!«

In pristopil je k Alfredu ter ga prijel za suknjo. Njegovi prsti so se zarili globoko v Alfredove rame ter ga tiščali, da se jih je hotel otresti. Toda v tem hipu so že sami odnehali. A Robert je pred nekdanjim svojim prijateljem upognil kolena in vnovič je zaječal:

»Vrni mi njo, vrni mi sina!«

Alfredu tak položaj očitno ni ugajal. Skloniti se je hotel kvišku in odrinil je Roberta. Toda komaj se ga je dotaknila njegova roka, že se je Robert zdramil. Kakor bi bil uvidel nemoško svoje

počenjanje, kakor bi se bil hipoma zavedel nekdanjega žalostnega razmerja med seboj in Alfredom, je skočil kvišku.

Lice mu je hkratu zalila globoka rdečica in oko se mu je zabliskalo. Obšel ga je zdajci neki moški čut, prešinila ga železna odločnost in čutil je, da je tudi on mož. Srd, kakršnega dozdej ni poznala njegova premeška duša in kakršnega ni okusila za tem dnem nikoli več, tak srd se je polastil sleherne njegove žilice. Roka je odločno segla v žep in v njej se je zasvetil — samokres.

»Na, tukaj je! Ako si človek, ako imaš le iskrico poštenja v sebi, vzemi ter se ustrelil!«

In stiskal mu je samokres v pest. Njegova ustna so se bila v tem nabrala v škodoželjen nasmeh.

»No, kaj čakaš? Vzemi!«

Alfred se ni mogel otresti tako naglo svoje osuplosti. Stal je nekoliko hipov kakor okamenel. Toda kmalu se je zdramil. Polglasno se je nasmejal ter dejal:

»Taka igrača ni zame. Morda bi bolje pristojala tebi!«

In udaril je Roberta po roki, da je samokres odletel v grmovje.

»No, sedaj pa sedi semkaj in bodiva zopet prijatelja!«

Toda teh besed skoro ni utegnil izgovoriti. Robert se je bil naglo sklonil med grmovje, pobral orožje ter se dvignil. Po bliskovo je pregledal pot za seboj in zapazil, da ni nikogar v obližju.

Kakor bi trenil, je napel petelina, nameril v Alfredove prsi ter — sprožil . . .

Zadel je bil dobro. Alfred se je prijel z desnico za prsi ter se zgrudil na klop.

Robertovo lice je bilo v tem hipu trdo in nepremično, kakor bi bilo železno. Popolnoma mirno je iztegnil roko ter položil samokres na klop zraven Alfreda, ki se ni več ganil. Toda samokres je zdrknil s klopi na tla ter se zapičil v pesek . . .

* * *

Ko je Metoda zjutraj hitela mimo svojega na tleh ležečega moža, ko je videla njegov obupni pogled, se je popolnoma zavedela svoje propalosti. Postala je na hipec med sobnimi vrati ter razmišljala. Pred očmi ji je bilo temno, na licu ji je žarela velika rdeča lisa, ki ji je kazila blede, od nočnega bedenja nekoliko upadli obraz. Stopila je dalje ter nekolikrat prekoračila sobo naglo in hlastno, kakor bi jo kdo podil. Vsaka njena kretnja je kazala ne navadno notranjo razburjenost. Kmalu je potegnila iz omare drugo

obleko ter se začela oblačiti. Njene roke so se tresle in obleka je šumela med njenimi prsti kakor suho listje, ki ga je vzdignila jesenska sapa. Ko je bila oblečena, si je še v naglici popravila zmršene lase ter nato hitela k sinku, ki je še mirno spal v svoji postelji. Nagnila se je čezenj ter strmela vanj. Toda takoj ga je prijela rahlo za ročici ter ga nekoliko privzdignila. Svitoslavček je vzdihnil ter odprl oči. Vzela ga je nato v naročje, umila ga, a takoj mu tudi nataknila lepo izprehodno oblečico. In Svitoslavček se je ogledoval v velikem, lepem zrcalu in se radostil sam nad seboj. In pri tem je žlobudral kakor jezična papiga ter iztezal proti ogledalu svoje bele, zalite lakti. Metoda ga je semtertja stisnila k sebi, kakor bi se ga bala izgubiti, in govorila mu je polglasno:

»Ubogo moje dete! Ubogi Slavček! . . .«

Kmalu nato se je zadnjič ozrla po svoji sobi ter stopila na hodnik. Naglo je hitela po stopnicah na vzdol. Pred hišo so navadno postajali izvoščki. Tudi zdaj jih je že nekoliko dremalo po voglih. Poklicala je najbližjega, stopila v voz ter zaklicala vozniku:

»Ven iz mesta proti ribnjakom, dokler ne ukažem, da ustavite!«

Konj je potegnil, voz je zaropotal po tlaku in šlo je v teku mimo visokih mestnih hiš v predmestje . . .

Metoda je sedela v kotu, naslonjena v zelene blazine, a zraven nje je sedel Svitoslavček. Dokler je voz drdral po mestnih ulicah, je bila Metoda še nekam raztresena, mestni šum, ki je zvenel na njena ušesa, jo je dramil iz premučnih misli. Toda, ko so izginili za njo živahni trgi, ko so zaostale mestne hiše in jo je objela tišina, ki ovija naravo na deželi, tedaj je bila hipoma zopet vtopljen sama vase. Mestni ribnjaki so bili že daleč za njo. Ob dolgi, prašni cesti so rasli v velikih presledkih košati topoli in listja je bilo raz nje odpadlo že nad polovico. Ostalo je bilo rumeno in posuto s črnimi pikami, da je vzbujalo le še tožnejše misli. Ko so izginili topoli, so se ob cesti širili na obeh straneh močvirnati travniki. Tam ob desnici, nekoliko od ceste se je kazalo redko jelševje, pomešano z ozkolistimi vrbami. Za njim se je vil v vijugasti črti umazan in plitev potoček. Nekoliko je bila ta okolica podobna oni, ki je v njej Metoda preživela mlada svoja leta. In za hipec so ji misli poletele zopet tja v davno minule čase. Toda predno se je mogla vdati sanjam, začutila je pred seboj oni grozni pogled, ki ga je bil vanjo vpri zjutraj Robert. In ta pogled jo je preganjal odslej neprenehoma in čutila ga je, kako se je preril v njen mozeg, kako se je naselil v vsaki njeni žilici. Sleherni trenotek je zamižala, da

bi se otresla tega spomina, a Robertov bolešno zategli obraz z onimi plahimi očmi ni hotel izginiti, se ni dal zabrisati.

In voz je ropotal dalje in bil je že daleč od mesta.

Tedaj se je pa Metoda domislila, da ni otrok danes še ničesar jedel. Toda v bližini se je že belila pobeljena hiša in za njo so pod visokimi kostanji stale lesene mize. To je bila gostilna.

Metoda je velela ustaviti ter je izstopila. Plačala je izvoščku, odslovivši ga, da se lahko vrne v mesto.

Na pragu se je prikazala gostilničarka, okrogla in polnolična, z malimi svetlimi očmi ter pozdravila. Na vprašanje, bi se li dobila za nekoliko dni tukaj soba in postrežba, je vodila Metodo v prvo nadstropje ter ji tam pokazala čedno sobico s posteljo in drugo potrebno opravo ter z razgledom na planine, ki so se blestele v daljavi.

Metoda je naročila zajutrak ter takoj ostala v sobi. Zakaj se je ustavila ravno pri tej hiši, kaj je hotela tukaj, kaj ji je bilo ukreniti nadalje, sama ni vedela. Bržkone je hotela v tem miru pridobiti si časa, da bi laže razmislila, kaj ji je početi v prihodnje, kam se ji je obrniti. Počakati je morda tudi hotela, da se stvari zasučejo v katerokoli smer same ob sebi . . .

Prvi dan je ostala vedno v svoji sobi. Gostilničarka ji je prigovarjala, naj si ogleda okolico; hvalila ji je to in ono izprehajališče, toda Metoda ji je odgovarjala, da je še čas in da se danes ne počuti posebno dobro. Vso hrano si je dala prinesiti v sobo, toda komaj da se je česa doteknila. Gostilničarki je bila takoj všeč, a svojim gostom je še tisti dan zatrjevala, da je mlada gospa gotovo nesrečna, kajti da je videti objokana, kadarkoli se ona zglesi pri njej . . .

Drugi dan je bil istotako krasen jesenski dan. V gostilni se je zglasilo tudi nekaj ljudi iz mesta in Metoda je zopet ostala v svoji sobi.

Popoldne ji je gostilničarka prinesla najnovejši nemški list, ki je izhajal v mestu, rekoč, da bo vsaj kaj brala, ter je zopet odšla doli...

Svitoslav je spal svoje popoldansko spanje, a Metoda je vzela v roke list ter začela brati. Najnovejše novice so jo zanimale in ob njih je nekoliko pozabila svoje stanje. Toda hipoma se je stresla in list ji je padel iz roke. Iz prsi se ji je izvil pretresljiv vzklik.

Gostilničarka, ki je bila prav v tem hipu prišla gori in hotela še nekaj poizvedeti, jo je našla v omedlevici napol sedečo, napol ležečo na starinskem divanu. Ustrašila se je ter zavpila. In prišli so drugi ljudje v sobo ter jo pomagali dramiti. Svitoslav se je zbudil ter začel glasno jokati. Bal se je, da mu mamice ne odvedo.

Ko se je zavedela, je prosila, naj jo puste samo. In zaklenila se je v sobo ter se ni tisti dan niti pokazala, niti česa užila.

Drugi dan je bilo videti, da se je čez noč postarala. Njeno lice je izgubilo ono svežost in začrtale so se vanj prve raze. Njeno oko je izgubilo mnogo prejšnjega bleska in celo lasje so zadobili drugo, pepelasto bojo.

Gostilničarka pa je majala z glavo ter si že očitala, zakaj jo je vzela pod streho. Ko je tisti dan hotela brati list, ki ga je bila posodila Metodi, je videla, da je bila neka notica med dnevnimi vestmi izrezana. Takoj drugi dan si je naročila nov list ter prebrala notico, ki je ni bilo v prvem. In tam je našla, da se je v mestnem logu ustrelil predvčeranjim popoldne neki Alfred L., a da je vzrok samomoru neznan. In žena je sklepala po svoje, da mora biti tujka, ki je pri njej, nekaj v zvezi s tem dogodkom, ker bi je sicer taka novica ne bila zanimala toliko, da bi jo bila izrezala. In koder je hodila, je majala z glavo ter se skrivaj ozirala gori proti oknu, za katerim je žila Metoda.

A skozi to okno je bilo vprav čuti, da veje drugačen vzduh, vzduh, nasičen z vonjem po bližajoči se smrti, vzduh, ki tlači telo in mori dušo, da se oboje zvija v njem, zaman hoteč se ga iznebiti . . .

Metoda, Metoda, kaj bode s teboj? —

IX.

Robert se je vračal v mesto v čudnem dušnem položaju. Bilo je videti, kakor bi se ne zavedal, kaj je učinil. Bil je miren kakor malokdaj v svojem življenju in celo neka skrita zadovoljnost je tičala v tem nedoumnem miru. Odkod je izvirala ta zadovoljnost? Morda mu je nekaj dejalo, da je bilo moško edino le to, kar je storil, morda je čutil nad tem moškim dejanjem veselje, veselje, da se je iztrgal ž njim iz svoje mehkužnosti in otročje neodločnosti ter nesamostalnosti. Ali je morda celo upal, da bode odzdaj vse njegovo nadaljnje življenje odločno moško in samostojno. Da, celo na svojo ženo je mislil v tem hipu vse drugače nego malo prej in tudi ž njo bode treba govoriti drugačno besedo, nego je bila med njima navadna dozdej. Da, celo na to ni mislil, da bi bilo morda mogoče, da bi kdo sumil njega za morilca Alfredovega. Njegova vest je bila mirna in čutil je, da je izvršil nekaj potrebnega, a da se bode vse to pripisovalo samomoru. Saj itak nihče ni vedel, da je on kdaj občeval ž njim! . .

Stopal je dalje v mesto. Polagoma je legala neka utrujenost v njegove ude. Noge so mu postajale težke in roke so ga tiščale v v ramah. Grlo pa mu je bilo suho in zahrepenelo mu je po požirku pijače. Toda do gostilnic, ki je v nje navadno zahajal, je bilo še daleč, a v neznane ni hotel stopiti.

Pospešil je korake. Nekako v sredini mesta pa mu je hipoma stal nasproti znanec, ki sta sinoči skupaj igrala. In povabil ga je s seboj, češ, napravimo zopet partijo, da se vrne to, kar je včeraj zapravil.

»Žejen sem, pojdiva najprej kam, da se okrepčam. Potem sem ti na razpolago,« je odgovoril Robert.

»Dobro, pa pojdiva!« je dejal znanec.

In šla sta dalje ter zavila v pivovarno, ki je bil v njej znan Robertov znanec, a sam še ni bil tam.

Sedla sta.

Prihitela je brhka natakarica z zapeljivim smehljajem okoli usten ter vprašala, česa želita. In Robert, ki se sicer ni brigal za ženski spol, ji je pogledal v velike, vlažne oči. Bilo je na njenem obrazu nekaj naivnega, nekaj, kar ni kazalo o moralni pokvarjenosti. Človek, ki jo je prvič videl, bi bil prepričan o njeni nedolžnosti in solidnosti.

Donesla jima je naročeno pijačo. Takoj nato pa je sedla k bližnji mizi ter vzela v roke ročno delo. Njene oči so bile vedno vprte v Roberta. In tudi on je večkrat pogledal tja, sprva sicer nekako boječe in sramežljivo, a kmalu na to naravnost in smelo. Videti je bilo, da mu je začela ugajati ta vitka plavolaska. Kmalu ni mislil na drugega nego nanjo. Da bi bila večkrat bliže njega, klical je vrček za vrčkom. In z vsakim novim požirkom mu je kri nagleje krožila po žilah. Postal je zgovoren, skoro razposajen, da ga je znanec začudeno opazoval.

V lokalu ni bilo drugega gosta. Bilo je menda še prezgodaj, ali pa je bil vedno slabo obiskan. In pijača je učinkovala na Roberta, da sam sebe ni poznal. Poklical je zalo točajko k sebi, ter ji ponudil stol na svoji strani. In naročil je pijače tudi zanjo. Ona se je poredno smejala ter sedla prav tik njega, da so se njena kolena dotikala njegovih. Pogrelo ga je, da je povetil oči ter bil nekoliko časa zmeden, da ni vedel prave besede.

»Ali ne greva, kamor sva se namenila?« je vprašal znanec.

»Ne še, potrpi!«

In Robert je pil dalje in vedno drznejše gledal v oči svoji sosedu. In celo roka njegova se je bila iztegnila ter se rahlo ovila njenega pasu.

Znanec je izprevidel, da ne bode mogel Roberta še dolgo spraviti od tod. Zato se je priporočil ter odšel. Robert pa ga ni zadrževal. Še celo nekoliko prosteje je dihal, ko je ostal sam . . .

Pozno je že bilo. Nekoliko gostov se je bilo nabralo v sobi ter sedelo molče pri svojih mizah. A drug za drugim so se izgubljali, kolikor jih je prihajalo pozneje. Nazadnje je sedel še sam Robert na svojem prostoru. Njegova glava je bila težka, njegov jezik se je zapletal. A bil je dobre volje in pil je dalje in zraven njega je pila natakaraica. Izza vrat se je včasih prikazal gostilničar ter zopet izginil za vrati. Ko je Robert plačeval, pogledala mu je natakaraica v listnico.

Tam je bilo zvitih nekoliko desetakov in stlačenih v zadnji razpredelnici. Oko natakaraice se je zasvetilo in zaiskrilo in zadovoljnosti izraz na njenem obrazu se je podvojil.

Luči v sobi so začele pojemati, bližala se je polnočna ura. In točajka je oblekla svoj površni jopič, ogrnila si glavo s svileno dolgo ruto ter hotela oditi.

»Jaz . . . jaz . . . te . . . te . . . prosim!« je zeval Robert ter se oprjel njene roke.

Glava krčmarjeva se je zopet prikazala izza vrat, njegovo oko se je zaiskrilo in na ustnih se je prikazal škodoželjen nasmeh.

Robert in njegova spremljevalka pa sta izginila na slabo razsvetljeni ulici . . .

* * *

Bilo je že proti jutru, ko je Robert odprl svoje oči. Ni se mogel takoj zavedeti, kje da je. V sobi je bila tema. Njegova roka se je iztegnila na desno ter začutila nekaj gorkega. Tedaj se je pa hipoma spomnil, da spi v tuji sobi. In hkratu je stopil pred njega sinočnji večer, a za njim se mu je z golo realnostjo vsilil včerajšnji popoldan. Kakor bi bil trenil, je vzrastel pred njim Alfred. Roko je tiščal na prsni, in izpod njegovih prstov je curljala temna kri ter močila samokres, ki se je valjal pod njegovimi nogami. In Robert je zavpil ter prestrašen planil kvišku. Zakrilil je z rokami po zraku, a takoj se je prijel za sence, ki mu je za njimi razbijalo in kipelo, da mu je hotelo raznesti glavo . . .

V tem hipu je nekdo potegnil z vžigalico po steni in luč je nastala. Robert je skočil s postelje s povešeno glavo ter se začel oblačiti. V nekoliko hipih je bil opravljen. Niti besedice ni izgovoril.

Izpod odeje na sosednji postelji ga je lokavo gledalo dvoje nedolžnih oči . . .

Robertu se je zastudil ves svet. Pljunil je na tla ter naglo stopal proti izhodu. In hitel je navzdol po stopnicah, kakor bi mu gorelo za petami. A slišal je, kako so se nekje zgoraj odpirala vrata, kako se je nekdo zlobno in ostudno zasmejal . . .

Ko je stopil na plano, se je oddahnil. Na nebu so svetile le še nekatere zvezde, a na vzhodu je bilo nebo svetlejšo. Topel veter je vel čez mesto in lahke meglice so se dvigale na horizontu . . .

* * *

Robert je prežil ves dan v svojem stanovanju. Kako pusto, kako žalostno se mu je danes videlo vse, kar ga je razveseljevalo še pred nekoliko urami. Vse mrtvo, vse razdejano kakor polje, ki ga je obsula toča iz črnega oblaka. In celo posli so danes stopali natiho, nenavadno oprezno, kakor bi ležal v hiši bolnik, ki so mu štete ure. Ko pa je vstal Robert, da bi se izprehodil po sobi, je njegova stopinja odmevala votlo in bučno, da se je sam ustrašil tega glasu ter zopet sedel v naslanjač. In zopet je podprl glavo v roke in strmel predse, pričakujoč, da bi ga kaj nepričakovanega rešilo iz takega stanja. A vse tiho, vse zapuščeno . . .

Mislil je na prošlo noč ter pri tej misli povetil glavo, kakor bi ga kdo od blizu opazoval in bi ta vedel, kam je bil zagazil sinoči. Kako naj bi se opravičil pred njim? In izginila je hipoma vsa njegova odločnost, ki ga je delala mirnega in možatega. Nič več ni bil prepričan, da je storil dobro delo, ko je umoril svojega nekdanjega prijatelja, ki se nikakor ni nadejal takega napada. Kakor bi bilo zraslo pred njim, je stalo pred duševnimi njegovimi očmi ono zatišje s klopico v mestnem logu in Alfredov obraz se je prikazal pred njim. In videl ga je, kako se je nenadno sesedel, kako je lezel navzdol s preplašenim pogledom in tiho . . . tiho . . . kakor samotni list pred jesenjo, ko je še vse drugo listje zeleno in svetleče, ko se nad njim še smeje jasno in toplo solnce in razpenja modro poletno nebo. Ona mala, komaj vidna odprtina, ki jo je povzročila drobna krogla, se je razširila, je zazevala in v njej se je prikazala črna, sedena kri. In obraz se je bolestno nategnil, glava se je zadnjič sklonila na ramo ter obvisela . . .

Robert se je stresel. Obrnil se je hlastno in zganil z ramo. Začutil je, kakor bi se ga bil nekdo dotaknil, kakor bi bil nekdo dahnil

v njegov tilnik. Toda nikogar ni bilo, sedel je sam v sobi, v tej pusti, dolgočasni sobi.

V glavo mu je šnila misel: Kaj pa, ako bi ga bil kdo videl, ako bi kdo sumil, da se vendar ni Alfred ustrelil sam? Kaj pa potem?

Zazeblo ga je in planil je kvišku. Pred vrati je nekaj zaškripalo in na stopnicah so se zaslišale stopinje. Ali morda gredo že ponj? Ali ne rožlja meč po stopnjicah? Mrzel pot mu je stopil na čelo in srce mu je bilo burno, da ga je slišal. Toda ne, zunaj ni nikogar, prepričan je morda zaropotal z železjem ob oknu. Vse tiho . . .

Toda glej, v sosednji sobi stojita ob oknu Alfred in Metoda. Tiščita se skupaj in njegova kri kaplja navzdol ter moči njen predpasnik. In njeno oko zre obupno nanj, a njene roke ga prižemajo k sebi z vso silo, z vso strastjo.

In prikazen za prikaznijo se rojeva pred njegovo razburjeno dušo in njegovo srce trepeče ter se boji . . .

Nastal je večer. Temne sence se vlačijo po sobni opravi, domišljija se poveča, strah se podvoji. Ne, tako ne more strpeti. Naglo se obleče ter izgine iz hiše . . .

Po mestu so že prižigali luči, iz gostilnic je dišalo po jedilih, ki so se pripravljala za večerjo, v malih zakotnih krčmah se je shajala redna družba, katere člani so imeli pred seboj obligatne četrtinke, ko je stopal Robert po neki stranski ulici. Čutil je potrebo, da bi se raztresel, da bi vsaj nekoliko pozabil svojih nadlog. In kakor nalašč se je v tej ulici srečal z igralcem, ki sta igrala skupaj pred dvema dnevoma.

»Ali ne napravimo danes kratke partije?«

Robert je postal ter pomislil. In že samo pri tem kratkem razmišljanju mu je nekoliko odleglo. Kamen se mu je odvalil od srca in prijel je tovariša pod pazduho ter dejal:

»Zakaj pa ne! Pa pojdiva! . . .«

In igrali so. Roberta je strast prevzela tako, da ni mislil na nič. Igral je z veliko vnemo ter pozabil dogodkov, ki so se bili vprav dovršili. Pozabil je svoje žene, pozabil svojega otroka, pozabil vsega. V presledkih igre pa je pil, in pijača ga je omamila, da se mu je vse vrtelo pred očmi. In izgubljal je vsoto za vsoto, a pri tem je bil razposajen in pollaščalo se ga je neko nenaravno veselje.

Pozno po noči se je odpravil proti domu. Slučajno je zopet šel po ulici mimo pivovarne, ki je v njej bil sinoči. Ozrl se je in videl,

da je še odprto. In zopet je vstopil. Nasproti se mu je prismehljala natakaraica z nedolžnimi očmi ter ga z dvema prstoma prijela za podbradek.

»Kaj pa ti tako pozno, mucek? A?«

In Robert se je bedasto nasmejal ter ji stisnil roko . . .

Ko se je zjutraj prebudil, je bilo solnce že visoko in one nedolžne oči so ga že zopet gledale izpod odeje začudeno in naivno, kakor oči nedorasle institutke.

A danes ni Robert več pljunil. Zatisnil je oči ter spal dalje. In dobil je v to sobo tudi obed in tudi večerjal je v njej . . .

In odzdaj je bil dan enak dnevju. Robert ni mislil na nobenega in na nič, njegova vest se je popolnoma uspravala in noč je postajala temnejša, brezzvezdna in grozna.

* * *

Dober teden pozneje se je ustavil pred Robertovo hišo voz. Iz njega je stopila rejena ženska in v naročju je nosila dete. Vprašala je po Robertu Z. Ta je bil slučajno doma in ženska je vstopila pri njem.

»Jaz sem gostilničarka iz okolice. Pred nekaj dnevi je prišla k meni gospa s tem otrokom. A sinoči se je odpeljala dalje ter mi izročila to dete, da ga nesem vam. Naročila mi je, da ga skrbno vzgajajte ter ne vprašajte po njej. Plačala je vse. Storila sem svojo dolžnost, tukaj je otrok!«

Položila je Svitoslava na divan ter odšla.

Robert si ni upal vpraševati, da bi izvedel kaj več. Vzel je otroka v naročje ter ga poljubaval. In držal ga je dolgo, dolgo in iz njegovih oči so kapale debele solze na sinka, ki je gledal začudeno to vedenje očetovo.

A ko je videl, da plaka oče vedno silneje, začel je plakati tudi on.

In odmevalo je po praznih sobah glasno in pretresljivo, a pozneje tiše in tiše . . . in Svitoslav je zaspal.

Oče ga je držal v naročju, a srce mu je bilo težko, težko . . .

— Konec drugega dela. —

(Konec prihodnjič.)

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Tretji del.

(Konec.)

I.

Večerilo se je. Po dolini je že legala lahka megla in iz nje so štrleli vrhovi dreves ob robovih širokih travnikov in obdelanih njiv. Po vzduhu je semtertja priprhotal nepotpir ter krožil nekoliko časa po obližju, a potem se izgubil dalje v meglo ter izgubil očesu. Od daleč je šumela reka, ki je nekje padala črez jez, in njeno šumenje je bilo enakomerno in dolgočasno. To pljuskanje in vršenje je delalo še žalostnejšega popotnika, ki je bil vprav stopil v dolino ter počasnih korakov stopal dalje po beli cesti, vodeč s seboj morda desetletnega dečka. Popotnik je bil očitno še mlad, v najboljših letih, a njegova hoja je kazala, da je njegovo telo trhlo in preperelo, in njegov upognjeni tilnik je svedočil, da je mož živel burno, le malokdaj s solnčnimi žarki pretkano življenje. Njegovi lasje so bili sivi in redki, njegov obraz naguban in trd. Tudi dečko ob njegovi strani ni kazal onega zdravega, rdečega lica, kakršno imajo navadno otroci njegove starosti. Bil je upadel in bled, a njegovo oko veliko in otožno. Človek bi bil lahko rekel o njem, da ga je samo oko. Oba popotnika sta bila videti zanemarjena. Njuna obleka je bila stara in oguljena, njuni črevlji preluknjani in srajci ne Bog ve kako čisti. Starejši se je večkrat ozrl po svoji in po obleki dečkovi, a vselej je ob takem opazovanju vzdihnil ter povetil oko, ki se je zastrlo s še neprozornejšo mreno, stkano iz samih napol pridušenih solz. In stopala sta dalje in megla se je čimdalje bolj gostila nad njunima glavama.

Iz daljave se je čulo zvonjenje, resno in veličastno. Starejši popotnik je vzklonil glavo ter postal nekoliko. Prisluškal je tem glasom, ki so pluli na njegova ušesa kakor pred davnim, davnim časom. Kako znani so mu bili! Kako so včasih čudovito vplivali na njegovo dušo, kako so blažili njegovo razburjeno notranjost! Tudi danes, ko se vrača črez dolgo zopet v kraj, kjer je preživel svojo

mladost, v kraj, ki ga je zapustil tako lahkomiščno, tudi danes ga ti glasovi pozdravljajo kakor stari, ljubi znanci, ki so ga komaj pričakovali, ki so se njegovega prihoda veselili ter ga sedaj sprejemajo v naročje z odprtimi rokami. In potegnil je svoj ponošeni klobuk raz glavo ter se prekrižal. Tudi sinko je stal razoglav zraven njega. Megla se je gosteje vlačila okrog njiju, na njune glave so rosile drobne, drobne kapljice, a onadva sta stala nepremično, in sinkove ustnice so se mehansko pregibale za očetovimi . . .

Pri znamenju sta krenila na stransko pot. Bila je ilovnata, vlažna in opolzla. Starejšega popotnika oko se je vprlo v meglo ter jo hotelo prodreti. Videti je hotelo ono znano skupino orehov in med njimi ono enonadstropno, podolgasto hišo z zelenimi poletnimi okni in pod orehi one lesene mize s primitivnimi, komaj postruženimi klopki. Videti je hotelo oni smrekov gozd, ki se je začeljal za to hišo in ki se je razprostiral v strm hrib, kamor so vodile ozke poti, ki je ob njih rasla visoka, razčesljana praprot. Eh, da, tam se je pravzaprav začejala vsa njegova sreča in nesreča, tam v tej gostilni »Pri treh orehih«, tam v oni nizki gostilniški sobi ga je pravzaprav ujela iz zasede njegova usoda.

Da, še jih vidi one delavce s topimi, starikavimi izrazi preko lic in skoro ugaslimi očmi. Še se spominja, kako je tedaj našel na vseh nekaj novega, nekaj nenavadnega, do tačas mu neznanega, a sedaj že dolgo sam na sebi poizkušnega. Še se spominja svojih sanj, kako bode tem revežem pomagal, kako jih dvigal kvišku iz blata, in pri tem spominu mu zaliva rdečica blede lice. Pred vsem se pa spominja nje, ki mu je tisti popoldan zašepetala, nagnivši se k njemu in zroč mu naravnost v oči: »Zakaj pa niste prišli oni večer? Čakala sem vas dolgo!« A pozneje, ko sta stopala skupno proti domu in ko jo je vprašal: »Ali se vidiva še nocoj?« in in mu je ona odgovorila: »Da, ako hočete! Pridite pozneje na vrt!«, kako vse to živo stoji pred njegovo dušo, kako ga pogreva, kakor bi ona vprav sedaj še stala zraven njega, kakor bi se njena roka zopet dotikala njegove. Ah, ta topla, ta mehka roka! Ah, ta naj-srečnejši dan v njegovem življenju!

Koliko vode je tačas poteklo v morje! Kaj ga je vse zadelo v teh dolgih letih, kolikrat je njegova duša koprnela in drhtela v solzah in skrbeh, kolikrat se je vila v bolečinah ter v strahu pričakovala najbližje bodočnosti!

A sedaj je minulo! Nekoliko let je že preteklo, kar mu je izginila ona. Odšla je po svetu »Bog ve kam« in pustila mu ni

drugega nego otroka, ki stopa zdaj ob njegovi strani. Nezvesta mu je bila, a njegovo srce ji je odpustilo, slednji dan je bolj hrepenelo po njej, sleherno uro jo je klicalo, naj se vrne, kmalu vrne. Toda potekali so dnevi in tedni, izginjali so meseci za meseci in minevala so leta, a nje ni bilo več in je nikdar več ne bode. Kakor bi se bila vdrla v zemljo, je izginila. Dan za dnem je listal po časopisih med dnevnimi novicami, pri marsikateri točki se mu je srce skrčilo in stresla roka, a našel ni sledu o njej. Izginila je bila za vedno! Zaman, vse zaman! . .

A on je bil izgubljen in neki »prijatelj« mu je celo nadel ime »izgubljeni Robert«. Da, izgubljeni Robert! Saj res! Kdo bi mogel biti še normalen v takih razmerah! Moj Bog, na svetu je bil menda samo en Zadel in še ta je umrl, umrl veliko prezgodaj. Samo en Zadel! A Robert Z. ni bil Zadel, to je občutil najbolj sam. Robert je bil stari Robert, trst v puščavi, ki ga zaziblje in omaja sleherni sapica. In Robert je prečeval noči in igral in svojega otroka je prepuščal drugim, ki so se brigali zanj kakor za lanski sneg. In čez nekoliko let je bil zopet berač, berač, kakršnega je našel v krčmi stari Zadel. Razlika je bila samo ta, da zdaj niti ni imel onega tolažila, ki ga je imel še v tedanjem času, zdaj je bil berač — sam, popolnoma sam. Saj se mu je bil odtujil celo sin, ki so ga vzgajale nerodne roke njegovih poslov in ki zanj sam ni imel nikdar časa. Koliko truda ga je stalo, da je to popravil, da si je zopet pridobil njegovo srce, a to šele tedaj, ko ni imel ničesar več, ko so ga bili zapustili zadnji njegovi prijatelji, ko so zraven vsega opešale i njegove telesne moči . . .

V mestu mu je gorelo za petami. Spomnil se je zopet svojega doma in hotel je še enkrat videti svojega očeta. Zato je stopal nocoj proti svojemu nekdanjemu domu . . .

Kmalu je sedel »Pri treh oreh«. Vse je bilo tam še po starem. Sedel je pri isti mizi kakor oni usodni večer. In domišljija se mu je zopet razvnela. Pozabil je, da je med današnjim dnem in onim dnem minila cela vrsta let, dolgih, usodepolnih let. Pozabil je, da se je v tem času obrabilo njegovo telo, da se je omadeževala njegova duša. Svitoslavček je začuden vpiral svoje velike oči v očeta, a pred tega so dohajali po vrsti — Alfred, Metodin oče, oni Luigi, in Metoda sama. In zopet je sedela zraven njega na desnici. In čutil se je domačega med njimi kakor pred toliko časom. In njegovo koleno se je zopet dotikalo njenega in ona opojna toplota je prešinjala njegove žile. A videl je tudi one Alfredove oči, ki so

bile čez mizo obrnjene naravnost v njega. Toda polagoma so te oči temnele, obraz se je daljšal in zabrisaval in naposled je štrlela vanj samo še črnokrvava lisa s prsi njegovih. In okoli Roberta so izginili znani in ljubi obrazi, vanj so strmele samo prazne mize, gledali so ga samo zapuščeni koti. Pri srcu mu je postajalo čimdalje težje, objela ga je zopet gola, žalostna sedanost in njegova glava je klonila na mizo . . .

S Svitoslavom sta povečerjala. Nobenemu ni skromna jed dišala in kmalu sta se spravila k počitku. Borna je bila soba v prvem nadstropju, a bila je docela taka kakor ona blizu »Treh ribnikov«, kjer je zadnji svoj čas prebila Metoda. Svitoslav je bil utrujen in in je kmalu zaspal. Roberta pa je v kratek sen zazibal šele jutranji somrak.

Okoli poldne je dečka izročil v varstvo gostilničarju, a sam se je odpravil v trg, da poseti svojega očeta.

In našel ga je ravno pri obedu . . .

* * *

Skozi nizko spuščene zastore so silili ob presledkih solnčni žarki. In eden izmed njih se je blestel na sliki Robertove matere tam nad predalnikom. Oče Robertov je slonel v naslanjaču ter spal sladko kakor dete v zibeli. Robert je sedel mirno na svojem stolu in vrtel klobuk med prsti, a njemu nasproti je ždela stara kuharica Marjeta. Potrpežljivo sta čakala, da se zbudi starec. Toda temu se ni mudilo. Včasih se je sicer zgenil, ali premaknil se je samo zdaj na eni, zdaj na drugi roki ter spal dalje. Včasih se mu je celo okoli usten nabral smehljaj in neki izraz zadovoljnosti je zažarel na njegovem obrazu. Videti je bilo, kakor bi imel mož najčistejšo vest na vsem svetu.

Slednjič se je vendar zbudil. Potegnil je s tolstimi rokami preko oči ter jih odprl. Sprva je nekako začudeno pogledal Roberta in Marjeto, a takoj se je spomnil, da sta bila tukaj že med njegovim obedom. Marjeta se je tiho dvignila ter odšla iz sobe.

»O čem sva se že menila prej? Eh, da, saj res! Torej ti ne dobiš nič, haha!«

»Oče, tega vas nisem prišel vpraševati! Hotel sem vas samo še enkrat videti, predno umrem!«

In Robertu je pri teh besedah zablestela solza v očesu. Stari ga je pogledal osuplo, a hkratu nezaupno.

»Hm, kako naenkrat se je pojavila tvoja ljubezen do mene! No, ne zameri, ako ti ne verujem prav nič. Hm, hm!«

»Oče!«

»Kaj hočeš torej? Povej hitro!«

»Samo vašega odpuščanja, samo nekoliko vaše — ljubezni in ako tudi ne ljubezni, pa vsaj malo pomilovanja, malo usmiljenja! To je vse, kar želim, česar prosim!«

Starec je skočil kvišku ter se postavil pred sina. Njegovo oko se je zasvetilo in roka se je tresla.

»Tako torej! Ali se več ne spominjaš, kako se je nekoč dvignila tvoja roka proti lastnemu očetu? In to zaradi — vlačuge, ki je pozneje postala tvoja žena! Tam so vrata, pojdi, odkoder si prišel!«

Robertova roka se je skrčila na prsi. Tam notri ga je zbolelo, da mu ni pustilo dihati. V obraz je bil hipoma rdeč in razburjenost se ga je polastila vsega.

»Oče, ako ne morete odpustiti, pustite vsaj mrtve v miru! Moje žene ni več!«

In glava mu je klonila nizko na prsi.

Starca je za hip preplul neki nejasen čut. Nekaj se mu je v notranjem omehčalo in nevede se mu je dvignila roka proti sinu. Toda istotako hitro se je zopet skrčila, sramoval se je tega mehkega čuta, ki se ga je bil polastil tako nenadoma.

»Mene to nič ne briga«, dejal je trdo. »Kakor si kdo postelje, tako spi. Z Bogom!«

Obrnil se je ter hotel oditi. Ali obrnil se je vnovič ter dejal:

»Tvoja obleka je razcapana in sram bi me bilo, ako bi te kdo spoznal. Predno odideš, pojdi k mojemu krojaču. Naročim mu, da te spodobno obleče, saj za dolgo tako ne bode!«

»Oče, jaz ne pojdem nikamor. Tudi ta obleka je dobra zame! Nikar se ne škodujte, preveč bi bilo!«

Roberta se je polagoma polaščala neka zlobnost. »No, ako pa ni drugače, zamenjam sicer to obleko, toda samo pod tem pogojem, da vi oblečete mojo. Ha, ha, kako bi vam lepo pristojala! No in gotovo ste si tudi tako zaslužili, samo malo več sreče ste imeli zraven, nego sem je imel jaz! Ha, ha!«

V Robertovih očeh je zasijalo nekaj čudnega in temu izrazu v očeh je bil enak tudi njegov glas, tudi njegov smeh. Starec se je stresel . . . take glasove in take poglede je videl samo enkrat v svojem življenju, in to je bilo tačas, ko je z nekim zdravnikom po-

setil blaznico. Vprl je oči v Roberta in strah ga je bilo pred njim. Kaj bi bilo, ako bi mu zdajle zblaznel, v njegovi hiši, v lastni njegovi sobi! In Robert je zapazil ta njegov strah in nehote se ga je polastilo nad tem neko veselje. Sam si ni bil v tem hipu svest svojega dejanja, prav tako kakor ne oni dan, ko je dvignil roko proti svojemu očetu. Stopil je korak proti njemu ter dejal glasno in med smehom:

»No, ali ni res? Dostikrat so že boljši ljudje nosili tako obleko! In boljših ljudi, nego smo mi, je vse polno na tem ljubem svetu. Boljših ljudi, da, boljših ljudi! No, in imenujem naj samo enega, ki je bil dosti boljši od nas, samo enega, ki je bil v svoji dobroti celo tako naiven, da je odpustil takemu staremu grešniku, kakršen ste vi, oče! Ha, ha, ali ga niste poznali? Saj ste mu bili vzoren prijatelj, nesebičen v vseh zadevah, celo tako nesebičen, da ste ljubeznivo skrbeli za njegovo ženo! In kako ste skrbeli! Nič več mu ni delala potem preglavice, no, saj veste, zastrupila se je bila! Kaj, oče, ali ste ga poznali — Zadela?«

V tem hipu je stopil sin prav tik očeta ter se mu režal v obraz. In ta njegov obraz je bil ostuden, satanski.

Starec je prebledel ter onemogel sedel na stol. V tem hipu je bil videti za več let starejši, je bil videti, kakor bi se bilo njegovo telo hipoma skrčilo in sesedlo. In njegove oči so hkratu izgubile oni ogenj, ki je plapolal v njih dozdej.

In sin se je sklonil nadenj ter sikal:

»Tako, zdaj me pa vrzite čez prag! Glejte, odpustil vam je, na smrtni postelji vam je razbremenil vest. Ali, čemu je to storil? Brezpomembno delo! Kdor nima vesti, njemu se ne more razbremeniti, a breme se lahko zvali na njegovo glavo, da mu ubije možgane, da mu zastrupi kri. In ako se to zgodi, gorje mu! In gorje tudi vam, ker to se bode zgodilo nad — vami! . . . No, da, odpustil vam je, ali ni vam odpustila — ona! Oče, ona! . . . Ali je ne vidite tam v kotu, kako vpira krvave svoje oči v vas? Ali ne vidite njenih belih mrtvaških rok, ki vam groze ter kličejo nad vas maščevanje z neba? In ona dva drobna črviča na njeni strani, njena nedolžna otroka! Ali ne vidite, kako se treseta pred vašim pogledom? Čujte, vzdramite se, bežite, sicer se vam ta grozna trojica približa ter se vas ovije s svojim mrzlim objemom, da bodete zastokali in da bodo zašklopotala vaše grešne kosti. Ah Bog, tu ni odpuščenja!«

Starec se je krčil in zvijsal na stolu. Ta nenadni sinov izbruh ga je zadel z elementarno močjo. To, kar ga je dozdej redkokdaj

mučilo, kar je prenašala njegova močna, železna narava z lahkoto, tega ni danes moglo prenašati njegovo tako naglo strto telo. Nemo je strmel predse in stiskal roke v pesti. In nehote so njegove oči sledile sinovim rokam, ki so kazale v kotu nasproti troje davno pozabljenih bitij. In ta bitja so živela pred njegovimi očmi, so se gibala, ta bitja so krčevito pazila na sleherni utrip njegovih žil ter se rogala, ko je zastajala kri v njih ter učinkovala, da so se videle zapletene in prekrižane na sencih . . .

»Ali ni nikogar, ki bi mi pomogel?« je zastokal starec ter obupno dvignil glavo.

In kakor bi odmevalo od sten, je ponavljal za njim z globokim glasom sin:

»Nikogar . . . nikogar! . . .«

In res ni bilo nikogar. In dasi so še uhajali skozi posamezne presledke v sobo jasni solnčni prameni, vendar je tu že vladala tema, razprostirala je svoje peroti noč, brezdanja noč. Vedno niže in niže se je spuščala, vedno gostejša in gostejša je nastajala.

Njen dih je vzdramil tudi Roberta. V tem hipu se je zavedel ter za hipec izpregledal. Vsa groza njegovega sedanjega dejanja ga je prešinila, svetel žarek je posvetil v njegovo mišljenje. Naglo, kakor bi ga kdo podil, se je obrnil ter hitel navzdol po stopnicah. Njegove stopinje so se komaj dotikale tal, a dolgi njegovi lasje so mu prosto mahali po ramah.

Starec se je dvignil kvišku ter hlastno stopil korak za njim. Odpri je vrata ter vzklikal:

»Robert, Robert . . . vrni se! . . . Robert! . . .«

Toda Robertove stopinje se niso slišale več, po hodnikih je bilo tiho in vlekla je po njih pusta jesenska sapa.

Starec je prisluškval nekoliko časa, a ko ni bilo slišati ničesar več, se je umaknil počasi v svojo sobo. Tam pa je omahnil na kolena ter zakrival svoj obraz v lakti, ki so se opirale na stol, kjer je malo prej slonel njegov sin . . .

Ko je čez nekoliko časa odprla Marjeta vrata, ga je videla še vedno na istem prostoru ter se je tiho oddalila. A po sobi je plul že večerni somrak in Robertov oče je še vedno klečal na istem mestu nepremično in trdo. Okoli njegovih las so frfotale večerne vešče ter se lovile mušice, ki so bile sedaj zapustile svoja navadna zavetišča.

Ta somrak in to sveto tišino pa je prekinil večerni zvon, ki se je vprav oglasil iz lin trške cerkve. Brnel je svečano, a hkratu otožno in žalostno, kakor bi zvonil k pogrebu . . .

II.

Robert je še isti, večer izginil iz domačega kraja. Njegov oče ga je dal iskati povsod, toda zaman; nihče ni vedel, kam se je obrnil.

V hiši Robertovega očeta pa se je hipoma vse izpremenilo. On sam je hodil okoli upognjen in potrtn in njegove oči so zrle mrklo in plaho po kotih ter so se le redkokdaj privzdignile. Navadno so se obračale od kotov v tla, kakor bi tam iskale nečesa, kar bi jih moglo razveseliti, kar bi zopet moglo vžgati v njih prejšnji oživljajoči plamen. Toda iskale so zaman, a pri tem so se utrujale ter lezle vedno bolj globoko pod čelo. Ljudi so se ogibale, celo pred staro kuharico Marjeto so se skrivale. Kadar je bilo treba komu pogledati v obraz, vzdignile so se za hipec počasi, prav počasi, a takoj so se zopet povesele, kakor se povesejo pred nenadno preveliko svetlobo. Edini predmet, h kateremu so se večkrat dvignile, ko je bil starec sam, je bila slika pokojne njegove žene, matere Robertove, ki je visela nad predalnikom. Kakor bi od tam pričakovale pomoči, so se vsesavale v ta blede obraz, a vselej so se zopet brezupno povešale. Starec je delal bridko pokoro za svoje nekdanje lahkomiselnosti . . .

Ali še nekaj je bilo, kar ga je hkratu s to okolnostjo začelo tlačiti. Njegovo premoženje ni bilo res v takem stanu, kakor si je domišljjal Robert. Že pred več leti so se začele v njem kazati vrzeli, ki se niso dale sproti mašiti. Zevale so vedno bolj in zadobivale so vedno neprijaznejšo obliko. Ako se je izkušala zadelati prva, nastala je za njo takoj druga, ki je imela še večje žrelo, ki je bila še veliko globokejša. In Robertov oče je začel igrati na borzi, da bi se mu morda posrečilo in bi spravil zopet vse v lep red. Toda tu se je opekel. Prav ob času, ko se je zopet prikazal Robert, se je bilo bati krize. In Robertov nastop je pomogel, da se je k vsemu še hkratu oglasila vest, in obup je postal neizogiben. Kakšna ironija! Prav v tem bridkem času je pa Robert pisal v samoti svoj dnevnik ter beležil v njem, da se njegov oče »valja v zlatu«! . .

Starec je hiral od dne do dne. Začel si je domišljati, da bi ga Robert lahko rešil, ako bi ga le mogel najti. In pisal je raznim prijateljem in znancem, da bi mu pomagali najti sina. Tudi javno ga je iskal po časopisih ter vabil domov z najprijaznejšimi klici. Toda potekal je mesec za mesecem, a Roberta ni bilo, o njem ni bilo glasu. Namesto sina pa se je bližala usoda, ki je že prežala z ostudno pohotnostjo na svoj plen . . .

Zima je prilezla v deželo. Po holmih in hribih je že ležal prvi sneg, iznad katerega je štrlelo golo drevje žalostno in obupno proti svinčeno-bojnému nebu, ki je ležalo težko nad mrtvo pokrajino. In to nebo je obetalo novega snega, novega mraza. Po dvoriščih so sekali in klali drva, pred hišami so postajali vozovi, napolnjeni s premogom, in iz vseh dimnikov se je po ves dan valil kvišku sivočrn dim.

V hiši Robertovega očeta je bilo nekega dne posebno tiho. Po vežah so odmevale stopinje prav na rahlo in vrata so se odpirala in zapirala z neko plahostjo, ki se je bila polotila nehote vseh stanovalcev in ki je izhajala od stare Marjete, plazeče se po kuhinji in sosednjih prostorih z nekim plahim, prestrašenim izrazom na povešenem obrazu. A toliko glasneje je šumela na dvorišču voda ter tekla in pljuskala po kameniti plošči, ki je na njej pred dolgim časom stala Metoda ter obračala nase pozornost opazovalcev iz vrtné lope.

Okoli poldne pa je na hip hiša oživela. Začuli so se glasni glasovi in razločne stopinje po vežah. V teh prostorih, ki se niso nikdar nadejali česa takega, so se danes prikazali — beriči in odposlanci sodišča.

Stara Marjeta jim je stopila nasproti in njena glava je bila sklonjena še niže.

»Kje je gospodar?« je vprašal rezek, starikav glas.

»Hodite za menoj,« je odgovorila polglasno Marjeta ter jim kazala pot.

In stopali so kvišku po stopnicah. Za njimi pa so se zopet tiho odpirala vrata in radovedne glave poslov so zrle bedasto za odhajajočimi.

Oni gori pa so že trkali na vrata.

Ali nobeden se ni oglasil . . .

In trkali so zopet . . . Vse tiho . . .

»Kaj je to?« je viknila Marjeta. »Notri mora biti! Še ni dolgo, kar sem bila pri njem!«

»Dobro, odprimo vrata s silo!« —

* * *

Na divanu je ležal izleknjen Robertov oče. Zraven njega je bil na tleh samokres, a iz desnega senca je še curljala črna kri . . .

Na mizi je bil listič z besedami: »Prosim Roberta, da mi odpusti!« . . .

Marjeta je vztrepetala ter se naslonila na predalnik. Tudi zanjo je pomenil ta dogodek mnogo, mnogo, kar pa ostani tam, kjer se je dovršilo . . .

* * *

Da, govorilo se bode, da se ta povest končuje šablonsko. Očitalo se bode, kako je neverjetno, da se ravno ob očetovi smrti naenkrat prikaže zopet Robert, kakor bi ga imel pisatelj skritega pod stopnicami ter bi ga o pravem času zapodil kvišku, da izpolni teatralen učinek. No, to ne pomenja mnogo — vsak si lahko misli, kar hoče — a faktum je, da je prav ob onem času, ko so si dali odposlanci sodišča opraviti pri mrtvem starcu, stopal Robert po stopnicah kvišku v sobo svojega očeta. In stopal je naglo, da bi prej prejel očetovo odpuščanje. Slučajno je bil doznal šele pred nekoliko dnevi, kako ga oče išče in hrepeni po njem. In odpravil se je bil proti domu . . .

Pri vratih je hipoma postal. Dihal je težko in pri srcu mu je bilo nekam tesno. Spomnil se je onega dne, ko je zadnjič stal pred temi vrati, spomnil se svojega divjega bega od tod. Od tačas pač ni poteklo mnogo vode, in vendar se je Robert še na slabše izpremenil. Ni sicer več trpelo njegovo telo, saj je bilo že prej docela uničeno, a trpela je toliko bolj njegova duša. Nanjo je padala vedno gostejša tema in bili so že trenotki, ko se ni zavedal več, kaj se godi okoli njega. Ko je zvedel, da ga je oče poklical k sebi, se je pa hipoma zdramil, razvedrilo se je nekoliko okoli njega in v njem in svet je dobil zopet nekoliko veljave zanj.

Stal je torej pred vrati. Toda kaj pomenijo ti razburjeni glasovi notri? Kaj se je primerilo? . . .

V tem hipu so se odprla vrata in med njimi se je pojavila uniforma sodiškega uslužbenca. Robertu so se strmeč izbulile oči. A še predno je utegnil natančneje pomisliti, mu je pogled ušel v sobo ter obtičal na divanu.

In takoj je vedel, kaj se je zgodilo. Planil je v sobo ter se vrgel na očetovo truplo. Nepremično je ostal tako dolgo časa. Ali hipoma se je dvignil. Ugledal je listič na mizi. Nerodno so mu blestele nasproti črke: »Roberta prosim, da mi odpusti!«

In tedaj so mu osteklenele oči in nepopisna bol ga je prešinila. A hkratu se je tudi vse zavrtelo okoli njega in njegove roke so mehansko silile proti glavi ter otipavale sence. Takoj nato pa se je glasno zasmel in njegov glas je bil hripav in nenaraven.

Okoli stoječi so se pomenljivo spogledali . . .

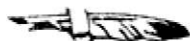
Epilog.

Sedaj, ko končujem to svojo povest, mi je nekam težko srce. Težko se ločim od oseb, ki sem jih tu opisaval, ki sem tu živel njihovo življenje. In čutim, da sem povedal marsikje mnogo premalo, dočim sem se včasih spustil predaleč v podrobnosti in si s tem nakopal jezo častitih svojih bralcev. Bili so bridki časi, ko se je pisal odlomek za odlomkom, in ni čuda, ako se je mednje semtertja razlila tudi morda neutemeljena pikrost. Kaj sem pravzaprav hotel povedati, to naj ugame in si misli vsak sam. Morda bi pa smel reči in svetovati onemu, ki ugame pravo misel, naj vendar ne gleda sveta s takimi naočniki, kakor ga je gledal junak te povesti in kakor ga je morda za njim gledal pisatelj. Pomisli naj, da je Robert večjidel poznejšega svojega življenja preživel v — blaznici in da se je ločil iz življenja pri polni zavesti, da sin njegov Svitoslav ne preživi mladeniške dobe. In premisliti je treba, da je imel Robert svojega Svitoslava nad vse rad! . . .

Tako! . . .

Zdaj se pa zahvaljujem še vsem onim, ki so med pisanjem te povesti količkaj pripomogli, da je še bolj »ponočna«, nego bi imela biti. Pred vsemi naj sprejme to zahvalo oni možiček v ozkih hlačah in zelenem klobuku, ki pri vseh drugih vidi, da jim gospodarijo žene, a ne opazi, da tiči sam v onih hlačah, ki jih nosi njegova milostna. »Vaša »žena« je taka, a moja »gospa« je vse kaj drugega«, tako se navadno izraža, in jaz mu želim, da bi se izražal še dolgo! Oj Robert, Robert!

Tudi gospodu pisatelju N. izrekam zahvalo in mu obetam, da se bodem prihodnjič ravnal po njegovem nasvetu in spisal povest, ki bode sestavljena iz samih . . . in — ter enakih ločil, in tako bode morda iz te »Noči« še nekdanj »Dan«. —

Šumijo, šumijo gozdovi . . .

Šumijo, šumijo gozdovi
na širni tam plani.

Ne čuješ? . . . Ti šumni glasovi
me kličejo strani.

Ne čuješ?.. Jaz grem v to šumenje,
jaz grem v te valove! . . .

Daj, vrni mi moje življenje
in moje izgubljene dneve!

A. Gradnik.